

INFORMÁTOR

XX/2009/1-2

NITRA

OBSAH: • Aktuality • Diskusia • Dôležité informácie • Spoločensko-vedecké podujatia • Archeológia a verejnosť • Spomínáme • Jubileá • Opustili naše rady • Nové publikácie • Zmeny v členskej základni • Oznamy redakcie •

AKTUALITY

CESTAMI SLOVENSKEJ ARCHEOLÓGIE

Od počiatkov k súčasnosti

Riaditeľ PhDr. Matej Ruttkay, CSc. ma požiadal o vystúpenie pri príležitosti slávnostného zasadnutia k 70. výročiu založenia Archeologického ústavu SAV. Považujem za veľkú česť, že ako jeden z najstarších pracovníkov ústavu môžem pri tejto oslave s vami nahlas uvažovať o cestách slovenskej archeológie od jej neľahkých počiatkov v 2. polovici 19. stor. až k súčasnosti.

Pri „zrode“ slovenskej archeológie a – v nezhľadných podmienkach národnostného útlaku v Rakúsko-Uhorskej monarchii – stáli viaceré osobnosti. Na prvom mieste však vyčnieva charizmatická a mnohdimenziálna osobnosť Andreja Kmeťa, ktorý už vtedy sníval o založení národnej akadémie vied. Bol organizátorom slovenského vedeckého života a dokonca vypracoval a zverejnil stanovky Slovenskej národnej akadémie. Slovenskí vlastenci už v druhej polovici 19. storočia – venovali neobyčajne veľkú pozornosť archeologickým nálezom, ktoré sa dostávali rôznymi cestami do vtedajších regionálnych múzeí, ale predovšetkým do Nemzeti múzea v Budapešti a do Viedne (Naturhistorisches Museum).

V pravom zmysle slova však o slovenskej archeológii možno hovoriť až od vzniku Československej republiky, keď vznikla Univerzita Komenského. V roku 1919 prichádza na Slovensko gymnaziálny profesor J. Eisner, ktorý – neskôr – svojou fundamentálnou prácou Slovensko v pravěku (Bratislava 1933) položil základy modernej slovenskej archeológie. Bol profesorom UK a v rokoch 1938-39 i dekanom FFUK. A práve v tejto súvislosti si treba pripomenúť aj zásluhy dosiaľ nie dostatočne docenenej významnej slovenskej osobnosti prof. Štefana Janšáka, ktorý bol ministrom v Šrobárovej vláde v roku 1918. Pri príležitosti jeho 70. narodenín prof. J. Eisner povedal, že „...Janšák stál pri mně od počátku mého studia nejstaršího Slovenska“. Treba si totiž uvedomiť, že Š. Janšák, posledný slovenský polyhistor, človek renesančných vedomostí, pôsobil až do predčasného odchodu do dôchodku (1948) na významnom úseku verejných prác. Bol predsedom Slovenskej muzeálnej spoločnosti; a bol aj mojím prvým vysokoškolským učiteľom na Katedre archeológie FFUK v Bratislave, ku ktorému som sa vždy hlásil. Bol ale predovšetkým veľkým vzorom generácii mladých archeológov. Napokon sa stal i prvým predsedom SAS. Je len logické, že spomenuté priateľské kontakty dvoch vtedy najvýznamnejších reprezentantov archeológie J. Eisnera a Š. Janšáka prinášali v medzivojnovom období veľké možnosti aj pre realizáciu prvých väčších archeologických výskumov (napr. Nitriansky Hrádok).

Prof. J. Eisner bol učiteľom prvej najstaršej profesionálnej generácie archeológov pôsobiacej na Slovensku. Z nich nepochybne najvýznamnejšou osobnosťou sa stal V. Budaváry, jeho nástupca na Univerzite Komenského. Prof. V. Budinský-Krička sa stal vlastne aj zakladateľom a riaditeľom Štátneho archeologického a konzervátorského ústavu (1. marca 1939). A práve toto jubileum si dnes pripomíname.

Považoval som za potrebné uviesť tieto skutočnosti najmä preto, aby sme si s odstupom času uvedomili, od akých neľahkých podmienok sa odvíjali možnosti realizácie archeologických výskumov, ktoré si vtedy – i v súčasnosti – vyžadujú veľké finančné zdroje. V medzivojnovom období (1919 – 1939) bolo totiž Slovensko po stránke archeologickej terra incognita. Š. Janšák v dobe, keď vstúpil na pole či skôr celinu slovenskej archeológie, bola táto veda, povedané jeho slovami: „...veda čudákov, starých penzistov, vidieckych učiteľov“. Podľa nár. umelca V. Mináča „...zásluha Štefana Janšáka je najmä v tom, že v týchto bludištiach hľadá Ariadninu niť slovenskej

archeológie, jej reálnu, odromantizovanú podobu, že hľadá nové vedomie o historicite nášho územia; že koncipuje budúcnosť slovenskej“ (Mináč 1986, 8).

Prečo tu spomínam názor práve V. Mináča? Preto, že sme pri príležitosti storočnice Š. Janšáka iniciovali nové vydanie jeho inšpirujúcej, nezabudnuteľnej publikácie **Brány do dávnoveku** (Bratislava 1986). Š. Janšák ako významný verejný činiteľ, archeológ a spisovateľ si bol vedomý skutočnosti, že nestačí robiť iba vedu pre vedu, ale podľa neho – a neraz sme o tom spolu hovorili, sám príkladne – na vysokej úrovni – v mnohých publikáciách sprístupňoval výsledky archeologických výskumov aj širokej slovenskej verejnosti. Bol si vedomý faktu, že sú to významné inštrumenty pôsobenia na vedomie spoločnosti a pozitívne formovanie jej historického vedomia. V tom vidím jeho odkaz aj pre súčasnosť. V roku 1939, keď sa rysovali nové možnosti a sféry pôsobenia, prof. V. Budinský-Krička bol inšpirovaný pražským vzorom, kde predtým pôsobili také osobnosti ako prof. Lubomír Niederle a J. Böhm. Neraz sme spolu hovorili o rokoch jeho pôsobenia v ŠAÚ v Prahe, o práci v Martine a na FFUK v Bratislave. Očakával viac pochopenia a podpory a s jeho príslovečnou skromnosťou neskôr konštatoval, že iní na jeho mieste by „aj iste lepšie obstáli“.

Faktom je, že ústav mal – podľa svedectva A. Točíka – v roku 1948 iba „...dvoch interných zamestnancov a nepatrné finančné prostriedky na vedecký výskum...“ (Točík 1954, 152, 153). V roku 1954 mal už „...ústav (ktorého riaditeľom bol A. Točík) 31 interných pracovníkov a jeho hmotné prostriedky na vedecký výskum stúpili v porovnaní s r. 1948 300-násobne“ (tamže, 153). Tento fenomén možno azda vysvetliť iba tým, že dovtedajšie výsledky výskumov presvedčili predstaviteľov SAV o nevyhnutnosti personálneho a materiálneho posilnenia AÚ SAV.

Budovanie profesionálnej slovenskej archeológie na Slovensku neodškriepiteľne potvrdzuje známy fakt, že z najskromnejších začiatkov a limitujúcich možností medzivojnového a najmä vojnového obdobia, dostala svoje šance archeológia až po vzniku Slovenskej akadémie vied. V období do vzniku SAV sa na rozvoji archeológie na Slovensku významne podieľali aj regionálne múzeá, predovšetkým Vlastivedné múzeum v Bratislave, v ktorom pôsobila PhDr. Ľ. Kraskovská, CSc. Jej prácu v slovenskom múzejníctve a v archeológii vysoko hodnotil J. Eisner.

Počas môjho, už viac ako polstoročného pôsobenia v oblasti archeológie som mal možnosť stretať sa pri práci na archeologických výskumoch aj v riadiacich funkciách so spomenutými i s ďalšími reprezentantmi slovenskej a českej archeológie (J. Filip, J. Poulík a i.). Naše vzťahy a kontakty boli priateľské, nezaťažené predsudkami a všetkým generačným vrstvám šlo vtedy o vedu a o poznanie jej tajomstiev.

Dovolím si tvrdiť, že spolupráca všetkých generačných vrstiev vlastne vyústila do jediného úsilia: predstaviť dovtedy málo prebádané teritórium Slovenska odborným kruhom nielen doma, ale i v zahraničí. Tento synergický úspech čoskoro etabloval Slovensko ako prastarú a významnú križovatku európskych kultúrnych svetov; a to už od hĺbín praveku.

Dovoľte mi, aby som sa iba v stručnosti zmienil o významnej etape budovania ústavu po jeho začlenení do rámca spoločensko-vedných pracovísk SAV. Treba s veľkým uznaním konštatovať, že v zložitých procesoch po roku 1948, keď začal A. Točík pôsobiť v ŠAÚ v Turčianskom sv. Martine, došlo k zriadeniu výskumnej expedície v Nitre a v Košiciach-Barci. Iniciátorom výskumov bol A. Točík, ktorý bol poverený vedením expedície v Nitre. Nitra vďačí vlastne A. Točíkovi aj za rekonštrukciu hradu, kde sídlil AÚ do r. 1991, a slovenskí archeológovia za to, že v historicky krátkom čase dokázal vybudovať pracovisko, ktoré vďaka realizácii veľkých, tematicky zameraných systematických archeologických výskumov vynieslo slovenskú archeológiu na výslnie európskej archeológie.

Bolo šťastím slovenskej archeológie, že v roku 1953 sa stal A. Točík riaditeľom ústavu, pretože mal víziu jeho ďalšieho budovania ako centrálnej archeologickej inštitúcie na Slovensku. Súčasne – v tom istom roku – sa stal doc. J. Dekan vedúcim Katedry všeobecných dejín, archeológie a národopisu na FFUK v Bratislave a od zimného semestra 1953 bol aj dekanom fakulty. Vzájomná priateľská spolupráca týchto dvoch významných osobností priniesla čoskoro svoje ovocie, ako to potvrdil ďalší vývoj. Obaja totiž už v rokoch 1948 – 1953 spolupracovali v Martine v ŠAÚ a mali rovnaké ciele.

A. Točík bol nielen mužom odvahy, ale aj činu. Ústav pod jeho vedením programovo realizoval rozsiahle terénne výskumy, upriamené na objasnenie jednotlivých období praveku a včasnej doby dejinnej Slovenska. Stále väčšia pozornosť sa venovala aj problematike počiatkov slovenských národných dejín. A preto sa začínal úspešne rozvíjať aj výskum včasnostredovekých sídlisk a pohrebísk. Presvedčivo sa dokázala kontinuita vývoja od sklonku 8. storočia až do novoveku. Najbližším spolupracovníkom A. Točíka a jeho pokračovateľom v rokoch 1970 – 1990 bol B. Chropovský.

A. Točík i B. Chropovský dokázali pre náročné programy získať veľkú podporu vedenia SAV, ale aj najvyšších a pravdaže aj miestnych orgánov štátnej moci. Bohuslav Chropovský bol aj hlavným koordinátorom vedeckovýskumného programu pre archeologické bádanie v celom bývalom Československu. Spolu s A. Ruttkayom sme pri príležitosti jeho 80. narodenín zdôraznili dôležitý fakt, že „jeho metou vždy boli veľké projekty, medzinárodné uznanie pre slovenskú vedu, vyššia finančná podpora pre archeologické bádanie. III. kongres UIAS v roku 1975, XII. kongres UISPP v roku 1991 a početné ďalšie podujatia svedčia o tom, že AÚ SAV si v období jeho direktória po roku 1970 udržal vysoké vedecké postavenie a zaznamenal vo viacerých smeroch aj citeľný vzostup“ (A. T. Ruttkay – J. Vladár 2006, 9 – 11).

Doteraz bola reč výlučne iba o tých, ktorí už nie sú medzi nami a ich životné vedecké dielo je uzavreté. Každý z nich zanechal hlbokú brázdú v dejinách ústavu. Všetci menovaní i ďalší nemenovaní bádatelia, pretože tu

nie je možné ich z časových dôvodov uvádzať, sa významne zaslúžili o to, že AÚ v Nitre sa stal medzinárodne uznávaným – excelentným – pracoviskom. Zasluhujú si našu úctu i poďakovanie. Pre najmladšiu archeologickú generáciu sú tieto procesy už natoľko vzdialené, že iracionalitu minulosti nemusia vôbec chápať, ale také bolo uplynulé polstoročie a my, ktorí patríme k najstaršej generačnej vrstve ústavu máme povinnosť hovoriť pravdu o tejto dobe. Hovorím to nie v rámci prikrášľovania minulosti, ale preto, že dnešná archeológia je neporovnateľná s archeológiou minulosti. Pravdu včerajška totiž prekonáva pravda dneška. A pravdu dneška prekoná len pravda zajtrajška. Taká je už dialektika života.

Archeológovia venujú veľa pozornosti chronológii či periodizácii. Napokon, vyplýva to aj z povahy našej práce.

Ak by som sa pokúsil na koniec môjho zamyslenia urobiť periodizáciu dejín slovenskej archeológie, musím – a chcem – zvýrazniť tieto kruciálne skutočnosti:

- Na začiatku archeologických iniciatív boli pokusy a úsilie Andreja Kmeťa a jeho pokračovateľov; bolo to obdobie bez vlastnej štátnosti; ukončené zánikom Rakúsko-Uhorskej monarchie v roku 1918.

- Zakladateľské obdobie slovenskej archeológie reprezentuje dielo J. Eisnera a jeho generácie v rokoch 1919 – 1939. Vtedy sa začínajú realizovať aj prvé výskumy a napokon 1. marca 1939 vzniká Štátny archeologický a konzervátorský ústav pri Slovenskom národnom múzeu v Martine.

- Inštitucionalizáciu archeologickej činnosti predstavujú až roky 1939 – 1953 – v období pred vznikom vrcholnej vedeckej inštitúcie, Slovenskej akadémie vied.

- Konštituovanie AÚ SAV v Nitre a programová realizácia tematických systematických archeologických výskumov na Slovensku, v spolupráci so SNM v Bratislave a s regionálnymi slovenskými múzeami v rokoch 1953 – 1990 predstavuje optimálne a všestranné obdobie profesionálneho rozmachu slovenskej archeológie. Slovenská archeológia „vstúpila“ vďaka výsledkom do vedomia širokej verejnosti na Slovensku a dosiahla domáce i medzinárodné uznanie.

- Kontinuálne obdobie rozvoja slovenskej archeológie, nadviazanie na predchádzajúce etapy a tradíciu. Ide o obdobie, keď po dočasnom, krátkom útlme výskumných programov, i znížením počtov pracovníkov ústavu došlo napokon k stabilizácii personálnej vybavenosti a materiálno-technického zabezpečenia pracoviska s dôrazom na interdisciplinárnosť výskumov; najmä s využitím možností medzinárodnej spolupráce. Na prahu nového tisícročia dochádza k obnoveniu realizácie veľkých systematických výskumov na Slovensku (napr. Bojná, Nitra-Hrad), i k realizácii výskumov v zahraničí (napr. Kuvajt a i.).

***

To, čo som iba v skratke uviedol, dostatočne svedčí o úspechoch pracoviska i o tom, že je na čo nadväzovať. K odkazu predchádzajúcich generácií sa hlási prof. J. Bujna, ktorý viedol ústav v rokoch 1990 – 91, aj prof. A. Ruttkay, riaditeľ ústavu v rokoch 1991 – 2008. Na význam kontinuity upozornil A. Ruttkay sentenciou: „*Vážme si svojich predchodcov a prajme svojim nástupcom...*“ (Ruttkay 2006, 27 nn).

Svedectvom toho je aj dnešné stretnutie pri príležitosti 70. výročia nášho pracoviska. Vedenie ústavu na čele s PhDr. M. Ruttkayom, CSc., je zárukou kontinuity a ďalšieho úspešného rozvoja pracoviska.

Do ďalších rokov želáme AÚ SAV v Nitre veľa úspechov v poznávaní tajomstiev minulosti. Veľa nových prekvapujúcich objavov, ktoré obohatia naše i európske bádanie. Veď – po všetky epochy sme boli a zostaneme súčasťou dejín európskeho ľudstva.

Jozef Vladár

LITERATÚRA

ČAPLOVIČ, D.: V spore s dejinami. Bratislava 1998

EISNER, J.: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933

EISNER, J.: Štefan Janšák se zasloužil o výzkum slovenských hradíšť. In: Štud. Zvesti AÚ SAV 2-1957. JANŠÁKOV SBORNÍK. Nitra 1957, 5,6

JANŠÁK, Š.: Brány do dávnoveku. Bratislava 1986

Katedra archeológie 1950-2000. Bratislava 2000

KOL.: Štefan Janšák. K storočnici nestora slovenskej archeológie. (zodp. redaktor R. Kujovský). Nitra 1987

KOL.: Ján Dekan. Život a dielo (Editor J. Vladár). Nitra 2005

KOL.: Bohuslav Chropovský. Život a dielo (Editori A. T. Ruttkay – J. Vladár). Nitra 2006

KOL.: Vojtech Budinský-Krička a najstaqršie dejiny Liptova (zostavila K. Kuzmová). Nitra 1999

KOL.: Anton Točík. 1918-1994. Biografia – Bibliografia. (redaktorka publikácie E. Kolníková). Nitra 2000

MINÁČ, V.: Brány do dávnoveku. Bratislava 1986

POLLA, B.: Archeológia na Slovensku v minulosti. Martin 1996

TOČÍK, A.: Úlohy Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied. In: Slovenská akadémia vied. Jej uzákonenie a ustanovenie. Bratislava 1954, 152-155

TOMČÍKOVÁ, K.: Ľudmila Kraskovská. Bratislava 1999

VLADÁR, J. – Wiedermann, E.: Bez páťosu a vytvárania mýtov. In: Studia Hist. Nitriensia 14, Nitra 2008, 15-28

VLADÁR, J.: Ing. Dr. h. c. Štefan Janšák a slovenská muzeológia. In: Studia Hist. Nitriensia

Archeologický výskum zimnej jazdiarne Bratislavského hradu

V uplynulom roku 2008 sa začali rozsiahle rekonštrukčné práce Bratislavského hradu, ktoré si vyžiadali archeologický výskum jednotlivých objektov a častí areálu národnej kultúrnej pamiatky. Archeologickým výskumom bol poverený Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave v zložení PhDr. Branislav Lesák, PhDr. Margaréta Musilová, Mgr. Branislav Resutík, Mgr. Andrej Vrteľ a Mgr. Jozef Kováč. V tomto roku sa výskum sústredil na dokončenie plochy nádvorja (Lesák, Kováč, Vrteľ) a severnej terasy – bývalej barokovej záhrady a oranžérie (Resutík). V jarných mesiacoch sa začal tiež výskum zimnej jazdiarne (Musilová). Každá zo skúmaných polôh priniesla množstvo nových poznatkov. Najvýznamnejšími pre históriu nielen Bratislavy, ale celého stredo európskeho regiónu sú nepochybne prevratné objavy z neskorej doby laténskej a z obdobia prelomu letopočtov. Vzhľadom na to, že výskum bude pokračovať aj na budúci rok, nemožno vylúčiť zaujímavé nálezy aj z iných období.

Predmetom výskumu bývalej zimnej jazdiarne bolo doskúmať zachovanú architektúru v rozsahu pôdorysu stavby kvôli obnove objektu jazdiarne v pôvodnej polohe formou rekonštrukčnej kópie. Jazdiareň s rozmermi 18,5 x 43,5 m bola v južnej polovici postavená nad stredovekou priekopou, v severnej časti boli jej základy postavené do priestoru bývalého kameňolomu. Splanírovaním veľkého množstva zeminu zasypali barokoví staviteľia priekopu a kameňolom a vytvorili rozsiahlu plochu, využíjúc pritom aj prirodzený skalný žulový masív.

Baroková zimná, resp. krytá jazdiareň bola postavená v roku 1767 ako súčasť tereziánskej prestavby hradného areálu pre kráľovského miestodržiteľa Alberta Sasko Tešínskeho, zaťa Márie Terézie. Nachádzala sa na severnej terase hradu západne od barokovej záhrady. Za Jozefa II. sa zmenila funkcia hradu. Priestranú halu jazdiarne rozdelili priečkami na niekoľko miestností pre účely generálneho kňazského seminára. Po vystaňovaní seminára v roku 1802 sa do areálu hradu nastaňovalo vojsko, ktoré v ňom zostalo až do konca 2. svetovej vojny. Za socializmu bol na mieste jazdiarne a barokovej záhrady postavený amfiteáter. Archeologický výskum v šesťdesiatych rokoch sa jazdiarne nedotkol.

Nad všetky očakávania bol preto nález objektu z kamenného muriva s dokonale zachovanými omietkami a s dlažkami typu *terrazzo*, ktoré sa podarilo odkryť krátko po odstránení vrstiev budovy seminára a dlažby jazdiarne. Murivá objektu zo žulových kvádrov ukladaných do riadkov a spájaných štrkovo-vápennou maltou majú miery typické pre rímske staviteľstvo. Samotné kvádre nesú viditeľné stopy po úpravách tzv. špicákom, alebo špicatým dlátom, ktoré používali aj Rimania. Na ploche dvojpriestorovej stavby sa zachovali dva typy dlažieb. Jeden typ tvorili drobné riečne okruhliaky zaliate v mocnej, cca. 10 cm hrubej vápennej vrstve založenej priamo na skale. Druhý typ dlažby v predsieni bol vytvorený z drvených čiernych a bielych ostrohranných kameňov.

Objavená stavba pozostáva z predsieni s vchodom z záveternej strany. Vstupovalo sa do nej pravdepodobne dreveným schodiskom cez drevený portál. Predsieň sa stáčala v pravom uhle do veľkej miestnosti s plochou približne 100 m². Dlažka predsieni bola z udupanej hliny. Prieskum tejto vrstvy detektorom naznačoval prítomnosť veľkého množstva farebného kovu. V auguste v roku 2009 došlo pri rozoberaní dlažky k objavu pokladu zlatých keltských mušľovitých statérov v celkovej počte 15 ks. Statéry nesú nápisy BIATEC, NONNOS a jedna minca ojedinelý lunisolárny symbol (podľa Dr. E. Kolníkovej).

Miesto objavy zlatého pokladu (foto P. Horanský).

Okrem zlatých mincí sa v objekte našli aj 4 strieborné tetradrachmy bratislavského typu s tými istými menami ako na zlatých statéroch a tri simmeringy, čiže menšie nominály – drachmy. O funkcii objavenej budovy sa ešte budú viesť polemiky, ale je dosť pravdepodobné, že išlo o sklad vzácného tovaru. V zásypových vrstvách objektu a na okolí sa našlo veľké množstvo fragmentov rímskych amfor z 1. stor. pred Kr. a neskorolátenskej keramiky. Uložené mince možno predbežne interpretovať ako obeť pri zakladaní novej dlažby v rámci obnovy objektu, alebo môžu súvisieť so zánikom bratislavského oppida. Odborníci sa zhodujú, že ide o keltskú stavbu, postavenú rímskymi staviteľmi. Táto hypotéza by potvrdzovala výnimočné postavenie keltského oppida na bratislavskom hradnom vrchu priamo na trase Jantárovej cesty. Keďže sa v priebehu archeologického výskumu celého areálu hradu objavili aj

ďalšie murivá a dlážky z rovnakého obdobia, jednoznačné závery bude možné robiť až po ukončení a vyhodnotení celého výskumu.

Margaréta Musilová

Vedecké stretnutie „100 v. Chr. bis 50 n. Chr.: Eine spannende Epoche“

13. novembra 2009 sa v Klagenfurte uskutočnilo vedecké stretnutie s rovnomenným názvom, ktoré organizovali Univ.-Prof. Mag. Dr. Karl Strobel a Univ.-Doz. Dr. Heimo Dolenz z Institut für Alte Geschichte Univerzity v Klagenfurte.

Archeopark na Magdalensbergu.

Cieľom stretnutia bola neformálna výmena informácií a diskusia o nových nálezoch a poznatkoch, ktoré v mnohom menia doterajší pohľad na vývoj v záverečnej etape doby laténskej a vo včasnej dobe rímskej v oblastiach Récie, Norika a Panónie. Bezprostredným podnetom k jeho uskutočneniu však boli najmä najnovšie výsledky archeologického výskumu Bratislavského hradu.

Stretnutie iniciovali autori tohto výskumu z Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave (pozri príspevok M. Musilovej v tomto čísle Informátora na str. 4), pracovníci Archeologického

ústavu SAV v Nitre a rakúski kolegovia z univerzity v Klagenfurte, ktorí sa zúčastnili odborných komisií na výskume.

Najnovšie objavy na Bratislavskom hrade dokladajú priame hospodárske, a zrejme i politické kontakty Rimanov s keltským centrom v Bratislave už okolo polovice 1. storočia pred n. l. a majú tak prevratný význam pre interpretáciu historického vývoja tohto obdobia nielen v strednom Podunajsku. Najbližšie paralely k unikátnym objavom architektúr a nálezov na Bratislavskom hrade z rakúskeho Magdalensbergu sa stali východiskom pre stretnutie v neďalekom Klagenfurte.

Na stretnutí sa zúčastnilo viac než tridsať odborníkov z Maďarska, z Nemecka, z Rakúska, zo Slovenska i Slovinska, zaoberajúci sa problematikou uvedeného obdobia. Na úvod prezentovali M. Musilová a A. Vrteľ predbežné výsledky a nálezy z výskumu Bratislavského hradu, ktoré vyvolali širokú diskusiu. Následne viacerí účastníci prezentovali najnovšie výsledky výskumov ale i svojho bádania, napr. v juhovýchodnej prialpskej oblasti H. Dolenz a K. Gostečnik z Rakúska, J. Horvat, J. Istenič a D. Božič zo Slovinska, posledné výsledky výskumu v Lahnau-Waldgirmes predstavil A. Becker a súčasný stav bádania k rímskej okupácii územia Panónie zhrnul Zs. Visy.

Druhý deň po stretnutí mala ešte časť účastníkov možnosť oboznámiť sa s výsledkami dlhodobého výskumu na Magdalensbergu a prezrieť archeologický park v sprievode Univ.Doz. Dr. H. Dolenza, ktorý tu už niekoľko rokov vedie výskumy i pamiatkovú obnovu novo odkrývaných objektov.

Ján Rajtár – Lucia Benediková

DISKUSIA

„Aktuálne problémy archeologického bádania na Slovensku“ – témy druhej konferencie

Prvá konferencia „Aktuálne problémy archeologického bádania na Slovensku“ sa uskutočnila 5. februára 2009 na UKF v Nitre a potvrdila záujem archeologickej komunity o stretnutia, ktoré by riešili otázky spojené s terénnymi výskumami, ako aj s inými oblastami profesijnej činnosti archeológov. Ako aktuálna sa na konferencii ukázala téma etiky a etického kódexu. Vytvoriť etický kódex a dozerat' na jeho dodržiavanie môže iba celoslovenská organizácia profesionálnych archeológov, aká zatiaľ neexistuje. Slovenská archeologická spoločnosť združuje všetkých záujemcov o archeológiu – profesionálnych i amatérskych; nemôže však nahradiť komoru profesionálnych archeológov.

Touto cestou by sme chceli informovať o našom zámere pripraviť druhú konferenciu, respektíve diskusné fórum na tému etiky v profesijnej činnosti (pozri aj príspevok Eduarda Krekoviča v tomto čísle Informátora na str. 7) a podmienok vytvorenia a činnosti komory profesionálnych archeológov. Keďže táto aktivita, ako i naša platforma sú súčasťou činnosti SAS, plánujeme uskutočniť 2. konferenciu „Aktuálne problémy archeologického bádania na Slovensku“ (2. diskusné fórum) ako samostatnú časť Zjazdu slovenských archeológov v roku 2010. Miesto a čas konania sme zvolili v rámci ekonomických a organizačných možností; akciu zastreší Slovenská archeologická spoločnosť. Do termínu konania zjazdu a diskusného fóra oboznámime všetkých profesionálnych archeológov s podkladmi pre existenciu a činnosť komory profesionálnych archeológov, ktoré zverejníme na webovej stránke SAS a rovnako ich pošleme každému profesionálnemu archeológovi, ktorého e-mailovú adresu máme k dispozícii. Týmto tiež otvárame možnosť pre zapojenie sa do tvorby podkladov pre každého profesionálneho archeológa, ktorý môže svoje podnety a námety týkajúce sa témy adresovať komukoľvek z nás – iniciátorov; informácia sa dostane k všetkým štyrom na základe našej internej dohody (e-mailové adresy p. nižšie). Na takto sformovanom základe plánujeme k danej téme na 2. fóre k aktuálnym problémom archeologického bádania na Slovensku diskutovať. Chceme zabezpečiť autonómiu projektu (teda jeho nezávislosť od činnosti akejkoľvek archeologickej inštitúcie) a jeho reflexiu potrieb a záujmov profesionálnych archeológov.

Z prvého ročníka konferencie „Aktuálne problémy...“ sme od referujúcich doteraz dostali len štyri práce na publikovanie, aj keď sme niekoľkokrát predlžovali termín odovzdania rukopisov. Z toho dôvodu sme nemohli pripraviť samostatný zborník. Uvedomujeme si, že čas na spracovanie náročných tém, ktorým referujúci riadiaci pracovníci venovali pozornosť, bol pomerne krátky, preto ešte poslednýkrát posúvame termín odovzdania rukopisov do 28. 2. 2010. Potom budú odovzdané rukopisy zaradené do 15. ročníka Studia Historica Nitrensis.

E-mailové adresy iniciátorov projektu:

Jozef Bujna (jbujna@ukf.sk), Eduard Krekovič (eduard.krekovic@fphil.uniba.sk), Danica Staššiková-Štukovská (nraustas@savba.sk), Susanne Stegmann-Rajtárová (zuzana.rajtarova@savba.sk)

Archeológia a prax

V každom (aj vedeckom) spoločenstve sa občas vyskytnú problémy, ktoré treba riešiť. Najlepší spôsob riešenia je (väčšinou) ten oficiálny – podľa zákonov, pravidiel profesionálneho správania, etických princípov a pod. Ak sa problémy neriešia, vzniká v spoločenstve nezdravé ovzdušie, skryté či otvorené konflikty, ktoré neprispievajú k rozvoju – v našom prípade archeológie ako disciplíny. Každé slušné spoločenstvo sa preto v dnešnej dobe riadi (okrem zákonov) aj istými zásadami, týkajúcimi sa praktickej činnosti. V prípade archeológie ide najmä o činnosti v teréne, ale aj o problematiku spracovania nálezov, publikácie a pod. Okrem všeobecných princípov vedeckého bádania by sme sa mali riadiť aj istými (zatiaľ nepísanými) pravidlami archeologickej praxe. Preto sa SAS rozhodla usporiadať v r. 2010 diskusiu o týchto pravidlách. V nadväznosti na to vznikla na zjazde SAS v apríli roku 2009 požiadavka na kreovanie komisie, ktorá by pripravila zásady etického správania členov archeologickej komunity. Dovoľujem si preto predostrieť niekoľko námetov do diskusie, ktoré vychádzajú z *Kódexu pre archeologickú prax Európskej asociácie archeológov* (bol prijatý v Ravenne v r. 1997). Niektoré časti textu boli už uverejnené v Informátore SAS XIII/2002/2.

Každá archeologická práca sa má robiť v duchu Charty ochrany archeologických pamiatok, ktorú schválil ICOMOS v r. 1990.

Je povinnosťou každého archeológa zabezpečiť ochranu archeologických pamiatok všetkými možnými zákonnými prostriedkami.

Tam, kde zachovanie pamiatky nie je možné, archeológovia musia zabezpečiť, aby výskum prebiehal podľa najvyšších profesionálnych štandardov.

Archeológovia sa nesmú zúčastniť, ani dovoliť, aby sa ich mená spájali s aktivitami vzťahujúcimi sa na nelegálny obchod so starožitnosťami a umeleckými predmetmi, ktoré pokrýva dokument UNESCO z r. 1970 Dohoda o prostriedkoch zákazu a prevencie nelegálneho importu, exportu a transferu vlastníctva kultúrnych statkov.

Archeológovia sú povinní informovať sa o pokroku v oblasti znalostí a metodológie ich vlastnej špecializácie, technik terénneho výskumu, konzervácie a rozširovania informácií z príbuzných oblastí.

Archeológovia sa nesmú zúčastňovať projektov, na ktoré nie sú adekvátne vyškolení a pripravení.

Základným predpokladom všetkých projektov je formulovanie spôsobu ich realizácie. Pred začatím projektu sa musí zabezpečiť následné uloženie a starostlivosť o pramene a dokumentáciu v dostupných verejných inštitúciách (múzeá, archívy atď.).

O všetkých projektoch sa musí vyhotoviť adekvátna správa, ktorú treba čo najrýchlejšie sprístupniť archeologickej komunite v konvenčnej či elektronickej podobe. Po zverejnení má nasledovať obdobie „ochrany údajov“ (...a period of confidentiality...) nepresahujúce šesť mesiacov.

Archeológovia majú prednostné právo publikovania vlastných projektov v období nepresahujúcom 10 rokov. Počas tohto obdobia sprístupnia svoje výsledky, ako to len bude možné, a budú ústretoví voči žiadostiam kolegov a študentov o informácie, pokiaľ tieto nebudú odporovať primárnemu právu na publikáciu. Po uplynutí desaťročného obdobia sa pramene stávajú voľne prístupnými pre analýzu a publikáciu pre ostatných archeológov.

Pri využití originálneho materiálu treba získať písomné povolenie a v každej publikácii sa musí uviesť prameň.

V roku 1998 bol v Göteborgu prijatý dokument o kontraktnej archeológii (*Principles of conduct*), z ktorého sú nasledujúce state:

Archeológovia musia zabezpečiť poskytnutie najlepších možných rád developerom a neposkytnúť odporúčania presahujúce ich znalosti či kompetencie.

Archeológovia sa musia vyhnúť konfliktu záujmov medzi úlohami poradcu v regulačnom orgáne a práce v rámci kontraktnej archeológie.

Archeológovia sa nesmú zúčastniť zmluvného projektu, na ktorý nie sú (ani ich organizácia) dostatočne personálne a technicky vybavení či skúsení.

Archeológovia by sa mali podrobiť adekvátnemu kontrolnému systému zmluvných projektov (akademickému, finančnému, časovému a kvalitatívnemu).

Domnievam sa, že bude užitočné prediskutovať uplatňovanie týchto a iných princípov v našich podmienkach. Rád prijmem aj iné podnety týkajúce sa budúceho kódexu, resp. pravidiel správania archeológov v praxi.

Eduard Krekovič (krekovic@fphil.uniba.sk)

DÔLEŽITÉ INFORMÁCIE

Zápisnica z Valného zhromaždenia Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV zo dňa 28. 4. 2009

1. Otvorenie
2. Návrh programu
3. Voľba návrhovej komisie
4. Správa o činnosti a hospodárení v roku 2008
5. Správa revíznej komisie
6. Návrh plánu činnosti a rozpočtu na rok 2009
7. Zmena ekonóma SAS pri SAV
8. Návrh na zmenu členských príspevkov
9. Diskusia
10. Uznesenie Valného zhromaždenia

1. Výročnú členskú schôdzu otvorila predsedníčka SAS pri SAV E. Miroššayová. Za AÚ SAV privítal účastníkov K. Pieta, ktorý vo svojom príhovore pripomenul 70. výročie pracoviska AÚ SAV.

2. Predsedníčka SAS pri SAV E. Miroššayová predniesla plénu návrh programu Valného zhromaždenia, ktorý bol bez pripomienok schválený.

3. Voľba návrhovej komisie. Za výbor boli navrhnutí: J. Labuda, M. Soják a z pléna I. Bazovský.

4. Správu o činnosti a hospodárení v roku 2008 predniesla E. Miroššayová. Správa bola bez pripomienok schválená.

5. Správu revíznej komisie predložila I. Vikolinská. Plénum správu schválilo.

6. Podpredsedníčka SAS pri SAV S. Stegmann-Rajtárová predstavila prítomným návrh plánu činnosti a rozpočtu na rok 2009. Plénum návrh odsúhlasilo bez pripomienok.

7. Predsedníčka E. Miroššayová informovala prítomných o zmene na poste ekonóma spoločnosti. V mene celej spoločnosti poďakovala bývalej ekonómke Z. Tallovej a v neprítomnosti predstavila novú ekonómku S. Blaškovú.

8. Predsedníčka E. Miroššayová predniesla návrh výboru na zmenu výšky členských príspevkov. Výbor navrhol sumu 7 EUR ako bežné členské a 3,5 EUR ako zvýhodnené členské pre študentov a dôchodcov. J. Rajtár navrhol zvýšenie bežného členského na 10 EUR a zľavneného na 5 EUR. K návrhu sa pripojil V. Furmánek. Výbor nechal plénum o tomto návrhu hlasovať. Za zvýšenie členského na 10, resp. 3,5 EUR hlasovalo 34 prítomných. Proti návrhu bol 1 člen a 4 sa zdržali hlasovania. Návrh bol prijatý.

9. Diskusia

9/1 – D. Staššiková informovala prítomných o činnosti komisie História skla

9/2 – J. Bujna informoval o priebehu konferencie „Aktuálne problémy archeologického bádania na Slovensku“. Zároveň navrhol zorganizovať na budúci rok konferenciu o etickom kódexe slovenských archeológov. Podľa neho je potrebné vytvoriť pracovnú skupinu, ktorá vypracuje návrh kódexu. Ten by bol budúci rok predstavený na

Valnom zhromaždení. Zároveň vyzval prítomných, aby podali návrhy na členov do tejto pracovnej skupiny. Plénum na túto výzvu nereagovalo. J. Bujna navrhol do pracovnej skupiny E. Krekoviča, ktorý si ďalších spolupracovníkov vyberie sám.

K. Pieta nesúhlasil s názvom Etický kódex. Podľa neho to v archeológii nie je o preberaní textov, ale o problémoch súvisiacich s terénnym výskumom a v tom zmysle navrhol riešiť etiku v archeológii.

D. Stašíková skonštatovala, že je potrebné v prvom rade stanoviť „čo etika v archeológii znamená“.

9/3 – T. Kolník v súvislosti s predchádzajúcou diskusiou poznamenal, že už na minuloročnom Valnom zhromaždení predložil výboru návrh na obnovenie archeologického komitétu, na ktorý nikto nereagoval.

E. Kolníková sa informovala, či je SAS členom nejakého nadnárodného komitétu.

S. Stegmann-Rajtárová skonštatovala, že sa výbor bude touto vecou zaoberať.

J. Rajtár navrhol zaviazat' výbor uznesením Valného zhromaždenia, aby túto otázku na patričnom fóre prediskutovali.

E. Miroššayová prisľúbila, že v súvislosti s touto problematikou budú na schôdzu výboru pozvaní terajší členovia komitétu.

9/4 – S. Stegmann-Rajtárová podala prítomným základné informácie o organizovanej exkurzii do Százhalombatty dňa 25. 6. 2009.

9/5 – M. Kotorová-Jenčová prítomným predniesla návrh štatútu na udeľovanie výročných cien Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV.

K. Pieta navrhol, aby sa v budúcnosti uvažovalo o udeľovaní medaily, čím by získalo ocenenie väčšiu vážnosť.

J. Rajtár požiadal o bližšie informácie v prípade ceny o celoživotné dielo. Zaujímalo ho, či sa bude udeľovať každoročne.

M. Kotorová-Jenčová spresnila, že ocenenie za celoživotné dielo bude závisieť od predložených návrhov.

E. Miroššayová dala hlasovať za štatút. Za hlasovalo 38 prítomných členov a 1 sa zdržal hlasovania.

9/6 – E. Miroššayová informovala o udelení ceny SAS pri SAV za dlhoročnú spoluprácu a záchranu mnohých archeologických pamiatok J. Macákovi pri príležitosti 100 narodenín. Cenu vyrobili vo Vlastivednom múzeu v Hanušovciach nad Topľou a za SAS ju odovzdala M. Kotorová-Jenčová.

9/7 – E. Miroššayová sa vyjadrila k bodu uznesenia z Valného zhromaždenia 2008 „o predložení návrhu na členské preukazy“. Keďže sa nepodarilo dosiahnuť výhody pre členov SAS, otázka preukazov je nateraz irelevantná.

M. Stupavský skonštatoval, že členské preukazy majú výhody pre amatérov.

E. Fottová poukázala na to, že žiadne faktické výhody pre členov spoločnosti z členských preukazov nevyplývajú, okrem 20% zliav na publikácie vydavateľstva Veda v Bratislave. A tie sú pre členov aktuálne aj po predložení dokladu o zaplatení členského príspevku za príslušný rok.

J. Chovanec poukázal na to, že z členských preukazov nevyplývajú žiadne iné kompetencie pre ich držiteľov.

9/8 – E. Miroššayová doplnila informáciu k štatútu ocenení SAS. Návrhy na ocenenia sa majú posielat' do konca septembra 2009 na adresu M. Kotorovej-Jenčovej. Z pléna zaznel návrh, aby sa návrhy posielali do konca roka 2009, keďže majú oceniť významnú udalosť roka.

10 – M. Soják prečítal uznesenie Valného zhromaždenia, ktoré bolo bez pripomienok schválené.

V Nitre 28. 4. 2009

Zapísala: E. Fottová

Uznesenie Valného zhromaždenia Slovenskej archeologickej spoločnosti zo dňa 28. 4. 2009

Valné zhromaždenie zobralo na vedomie správu o činnosti a hospodárení za rok 2008.

Valné zhromaždenie schválilo správu revíznej komisie a plán činnosti na rok 2009.

Valné zhromaždenie schválilo výšku navrhovaného normálneho členského v sume 10 EUR a zľavneného členského v sume 5 EUR na osobu.

Valné zhromaždenie schválilo štatút ocenení Slovenskej archeologickej spoločnosti.

Valné zhromaždenie poveruje výbor Slovenskej archeologickej spoločnosti doriešením zavedenia členských preukazov a predložením návrhu na Valnom zhromaždení v roku 2010.

Výbor Slovenskej archeologickej spoločnosti sa zaviazal, že prediskutuje otázku Národného archeologického komitétu s prizvanými členmi tohto komitétu.

V Nitre 28. 4. 2009

Zapísal: M. Soják

Správa o činnosti Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV za rok 2008*

Činnosť SAS sa v roku 2008 zameriavala na organizáciu viacerých podujatí s cieľom zvýšiť záujem o spoločnosť najmä u mladých kolegov a študentov archeológie.

Výbor schválil osem nových žiadostí o vstup do SAS. Navždy sme sa rozlúčili s dvomi dlhoročnými členmi. V roku 2008 mala spoločnosť celkovo 237 členov.

Typy členstva a výška členského sa v roku 2008 nemenili.

Riadne členské: 200.- Sk

Zľavnené členské: 100.- Sk

Členovia nad 70 rokov neplatia členské.

Výnos z členského poplatku v roku 2008: 55.300.- Sk

Úspešnosť výberu členského v percentách: 92%

Dotácia RSVS: 53 000.- Sk

Dotácia RSVS na jedného člena: 223.- Sk

V zmysle Stanov Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV zasadal výbor štyrikrát:

23. 1. 2008, 22. 4. 2008, 11. 6. 2008 v Nitre a 12.11. 2008 v Bratislave.

Podujatia Slovenskej archeologickej spoločnosti s podporou Rady Slovenských vedeckých spoločností

Akcie, na ktorých organizácii sa podieľala Slovenská archeologická spoločnosť mali spolu približne 290 účastníkov a RSVS ich podporila sumou 22.000.- Sk. Jednotlivé podujatia sa uskutočnili v rôznych mestách Slovenska a na ich organizácii participovali ďalšie inštitúcie, ktoré uvádzame v prehľade akcií.

Výročné podujatie:

Valné zhromaždenie SAS pri SAV a Zjazd slovenských archeológov 2008

Nitra 22. – 23. 4. 2008

Organizátor: Slovenská archeologická spoločnosť

Spoluorganizátor: Archeologický ústav SAV Nitra

Prehľad ostatných akcií:

1. Kolokvium „História skla“

Nitra 23. – 25. 4. 2008

Organizátori: Slovenská archeologická spoločnosť

Archeologický ústav SAV Nitra

Slovenská sklárska spoločnosť

Počet účastníkov: 51 z 24 inštitúcií zo Slovenska a z 12 inštitúcií z Českej republiky

2. Archeofestival „Deň starých Slovanov – spoločných predkov“

Hanušovce nad Topľou 18. 5. 2008

Organizátori: Slovenská archeologická spoločnosť

Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou

Akcia pre širokú verejnosť: cca. 800 – 1000 návštevníkov.

Hostia z Poľska, Cypru, Anglicka

3. Konferencia „Nové výskumy v regióne Gemera a Malohontu“

Rimavská Sobota 22. 5. 2008

Organizátori: Slovenská archeologická spoločnosť

Archeologický ústav SAV Nitra

Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Sobote

4. Medzinárodná konferencia „Argenti fodina 2008“

Banská Štiavnica 3. – 5. 9. 2008

Organizátori: Slovenská archeologická spoločnosť

Slovenské banské múzeum

Banská Štiavnica

Slovenská historická spoločnosť, sekcia pre
hospodárske dejiny Bratislava

Banskoštiavnicko-hodrušský banícky spolok

Banská Štiavnica

5. Medzinárodná konferencia „Biela keramika 1000 – 1700“

Trebišov 14. – 16. 10. 2008

Organizátori: Slovenská archeologická spoločnosť

Vlastivedné múzeum Trebišov

Spoločnosť na ochranu pamiatok Arx Paris

Počet účastníkov: 17 z Poľska, z Ukrajiny, zo Slovenska

6. Stretnutie východoslovenských archeológov

Trebišov 17. 10. 2008

Organizátori: Slovenská archeologická spoločnosť
Archeologický ústav SAV Nitra
Vlastivedné múzeum Trebišov

7. Seminár pri príležitosti 70. výročia vydania monografie Vojtecha Ondroucha „Limes romanus na Slovensku“
Stupava 12. 11. 2008

Organizátori: Slovenská archeologická spoločnosť
Archeologické múzeum SNM Bratislava
Mestské kultúrne a informačné centrum Stupava
Účastníci: Archeologické múzeum Bratislava, Archeologický ústav
SAV Nitra, Katedra klasickej archeológie TU Trnava,
Archeologický ústav AV ČR Brno, obyvatelia Stupavy

8. Kolokvium „Germánska keramika zo sídlisk záverečného horizontu svébskeho osídlenia“
Bratislava 11. 12. 2008

Organizátori: Slovenská archeologická spoločnosť
Archeologický ústav SAV Nitra
Archeologické múzeum SNM

Exkurzia na výstavu Tutanchamon a svet faraónov
Viedeň 10. 6. 2008

Nerealizované plánované akcie:

Prednáška prof. Dr. Dr. h. c. mult. H. Parzingera plánovaná v Nitre v októbri 2008 sa neuskutočnila, pre pracovnú zaneprázdnenosť prednášajúceho.

V roku 2008 sa podarilo naplniť a vydať Informátor XIX/2008/1 a Informátor XIX/2008/2.

Dňa 27. 5. 2008 sa v Bratislave konalo Valné zhromaždenie Rady Slovenských vedeckých spoločností, na ktorom sa volil nový výkonný výbor. Slovenskú archeologickú spoločnosť zastupovala jej predsedníčka.

Výkonný výbor Rady Slovenských vedeckých spoločností:

Ing. Ján Knopp, DrSc. (jknopp@zoznam.sk) – predseda
RNDr. Vojtech Rušin, DrSc. (vrusin@ta3.sk) – podpredseda
PhDr. Viliam Čičaj, CSc. (Viliam.Cicaj@savba.sk) – člen
Prof. Mgr. Ladislav Macháček, CSc. (ladislav.machacek@ucm.sk) – člen
Doc. RNDr. Jaroslav Staníček, CSc. (stanicek@fmph.uniba.sk) – člen

Správu pripravila: PhDr. Elena Miroššayová, CSc.

*Správa o činnosti bola prednesená formou prezentácie na Valnom zhromaždení SAS v Nitre dňa 28. 4. 2008.

Výdavky za rok 2008 (v Sk)

	SAS	RSVS	Spolu
Zjazd a Valné zhromaždenie SAS pri SAV 2008 Nitra 22. – 23. 4. 2008	2261	10000	12261,20
História skla Nitra 24. 4. 2008	2072	3000	5072
Nové výskumy v regióne Gemeru a Malohontu R. Sobota 22. 5. 2008	402	5000	5402
Archeofestival Hanušovce nad Topľou 25. 5. 2008	500	2000	2500
Stredoveká biela keramika Trebišov 17. – 19.6. 2008	930	5000	5930
Popolnicové polia a doba halštatská Košice 16. – 19. 9. 2008	516	2000	2516
Seminár montánnej archeológie B. Štiavnica september 2008	700	2000	2700
Limes romanus na Slovensku Stupava september 2008	700	1000	1700

Sídliskový horizont neskorej doby rímskej a sťahovanie národov Bratislava november 2008	700	2000	2700
Stretnutie východoslovenských archeológov November 2008	462	2000	2462
Informátor 2008/1-2	2406	10000	12406
Bibliografia 2001 – 2002	4160	1000	5160
Exkurzia Viedeň 10. 6. 2008	28000	-	28000
Činnosť SAS	16392	8000	24392
Z toho:			
Spracovanie účtovníctva	4860		
Správa webovej stránky	3240		
Grafická úprava Informátora	2349		
Spolu:	60201	53000	113201,20
Príjmy za rok 2008 (v Sk)			
Z členských príspevkov:	55300		
Z organizovania podujatí:	10600		
Z dotácií RSVS:	53002		
Príjmy celkom	118902		

Zápis z kontroly hospodárenia s prostriedkami SAS pri SAV v Nitre

Členovia revíznej komisie (abecedne): PhDr. Jaroslava Ruttkayová PhDr. Vladimír Varsík, CSc. PhDr. Ivona Vlkolinská, CSc.

Kontrolované obdobie: 1. 1. 2008 – 31. 12. 2008

Revízna komisia prekontrolovala doklady č. 1/08 – 116/08, správnosť ich vedenia a súvislosti s rozpočtom SAS na rok 2008. Preverila aj dodržiavanie zásad pri vedení pokladničného denníka, ktorý je realizovaný prostredníctvom počítačového programu. Výstupy z počítača mali formu zoznamov príjmov a výdavkov za príslušný rok, ako aj prehľadov príjmov a výdavkov za jednotlivé podujatia.

Pri kontrole neboli zistené nedostatky vo vedení hospodárskej agendy. Ekonomka si príkladne plnila svoje povinnosti, dôsledne dodržiavala zásady hospodárenia s finančnými prostriedkami SAS, zabezpečovala podklady k ich správne dodržiavaniu.

Stav finančných prostriedkov k 31. 12. 2008:

- zostatok finančnej hotovosti na pokladni SAS nebol žiadny, keďže financie z pokladne boli odovzdané na účet do Poštovej banky v súvislosti s prechodom na EURO;

- konečný zostatok na účte SAS v Poštovej banke Nitra bol 22.834,22 Sk (čiže 757,96 EUR);

- teda finančná hotovosť predstavovala 22.834,22 Sk (čiže 757,96 EUR).

V Nitre, 27. 4. 2009.

Zapísala: PhDr. Ivona Vlkolinská, CSc.

Program Zjazdu slovenských archeológov 2008

Na zjazde 2009 odzneli tieto prezentácie: v úvodnej časti: T. Kolník: *Stráže – hroby germánskej elity. Nové fakty a súvislosti (slávnostná prednáška)*; J. Bujna: *predstavenie novej knihy K. Pietu „Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska“*; v časti prezentácie vedeckých prác: P. Paviuk: *Trója a sídelná archeológia západnej Anatólie v 2. tis. pred n. l.*; V. Mitáš: *Pohrebný rítus pilinskej a kyjatickej kultúry vo svetle pohrebiska v Radzovciach*; J. Beljak: *Osada v Štúrove v kontexte germánskeho osídlenia na Pohroní a Poiplí*; E. Horváthová: *Vývoj bádanskej kultúry na území severného Potisia*; v časti nové výskumy a nálezy: S. Stegmann-Rajtár – M. Horňák: *K štruktúre osídlenia stredného Ponitria na prelome doby bronzovej a železnej – ciele, výsledky a perspektívy výskumu*; M. Samuel: *Archeologický a stavebno-historický výskum r.- k. Kostola sv. Michala archanjela v Krajnom*; J. Chovanec: *Stredoveký kostol rodiny Dobó v Ruskej*; M. Kotorová-Jenčová: *Stredoveký kostol a cintorín vo Vranove nad Topľou*; V. Turčan: *Pracovná skupina pre dejiny slovenskej archeológie*; E. Blažová – J. Rajtár: *Využitie Google Earthe v archeológii*; M. Soják: *Najdôležitejšie výsledky výskumov AÚ SAV pracoviska Spišská Nová Ves v roku 2008 (Slavec-Leontína, Spišská Belá, Kluknava)*; J. Schmidtová: *Pokračovanie pohrebiska III v Bratislave-Rusovciach*; V. Struhár – M. Soják: *Liskovská jaskyňa – polykultúrne sídlisko a kultové miesto Liptova*; K. Kuzmová – E. Hrnčiarik: *Výskum v exteriéri Kostola sv. Mikuláša v Trnave*; M. Samuel: *Archeologický výskum tzv. franklinovského kaštiela v Necpaloch*; J. Hunka:

Nový poklad mincí Žigmunda Luxemburského z Bošian; J. Stehlíková: Oravský hrad; L. Gačková: Záchranné výskumy na Zemplíne; P. Pristachová: Archeologický výskum v Šamoríne; R. Daňo: Archeologické výskumy Terry Antiquy v roku 2008.

SPOLOČENSKO-VEDECKÉ PODUJATIA

Archeológovia Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV v diskusnom fóre

Vo štvrtok 5. februára sa na akademickej pôde FF UKF v Nitre konala konferencia „Aktuálne problémy archeologického bádania na Slovensku (diskusné fórum)“, ktoré zorganizovala Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Konferencia sa uskutočnila v súlade s uznesením valného zhromaždenia SAS v apríli 2008, ktoré viedla predsedníčka spoločnosti PhDr. Elena Miroššayová, CSc. Už vtedy búrlivá diskusia ukázala, že aj na Slovensku dozrel čas vytvoriť širokú diskusnú platformu k mnohým aktuálnym a dodnes nedoriešeným problémom archeologického bádania.

Organizačným zámerom usporiadateľov bolo vytvoriť tradíciu neformálnych, pravidelných stretnutí pre širokú archeologickú obec na Slovensku, s cieľom diskutovať k aktuálnym problémom odboru. Na tohtoročnom prvom stretnutí sa pozornosť zameriavala na tri základné okruhy problémov spojených s činnosťou archeológov v teréne, s cieľom výmeny informácií a názorov zástupcov všetkých inštitúcií zamestnávajúcich archeológov na Slovensku.

Základnými diskutovanými témami konferencie boli tri okruhy: 1. Právne a organizačné podmienky archeologického terénneho výskumu, 2. Teória a prax archeologickej pamiatkovej starostlivosti a 3. Manažment kultúrneho dedičstva.

Organizátori podujatia oslovili vedúcich pracovníkov viacerých inštitúcií zamestnávajúcich archeológov, ktorí zaujali stanovisko k niektorej z vybraným troch tém. Konferenciu otvorili predsedníčka SAS *PhDr. Elena Miroššayová, CSc.*, a dekanka FF UKF *prof. PaedDr. Zdenka Gadušová, CSc.* Úvodné slovo za organizátorov predniesol *prof. Jozef Bujna, CSc.*, z UKF v Nitre, ktorý vyzdvihol cieľ stretnutia a zdôvodnil najmä vybrané tematické okruhy. Hlavnými referujúcimi boli riaditeľ Sekcie kultúrneho dedičstva, Odboru ochrany pamiatkového fondu na Ministerstve kultúry SR *Ing. arch. Pavol Ľvolt, Mgr. Slavomír Katkin* z Pamiatkového úradu SR, ÚVŠS a OČ Bratislava (referát bol prečítaný v zastúpení), *PhDr. Matej Ruttkay, CSc.*, riaditeľ Archeologického ústavu SAV, *PhDr. Karol Pieta, DrSc.*, vedecký tajomník AÚ SAV a predseda Archeologickej rady MK SR, *PhDr. Mária Kotorová, PhD.*, riaditeľka Vlastivedného múzea v Hanušovciach n. Topľou, *PhDr. Juraj Bartík, PhD.*, riaditeľ Archeologického múzea SNM v Bratislave, a mnohí ďalší. Najdiskutovanejšou témou konferencie bola novela zákona NR SR č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu – zmeny v ochrane archeologických nálezov a nálezísk, a informácia o pripravovaných zmenách zákonov z oblasti ochrany kultúrneho dedičstva. V súvislosti s pripravovanými zmenami na Slovensku organizátori pozvali aj dvoch expertov zo zahraničia, ktorí referovali o skúsenostiach v oblasti ochrany archeologického kultúrneho dedičstva v ich krajine. Z Nemecka prijal pozvanie Dr. Harald Meller, riaditeľ Krajinského pamiatkového úradu pre ochranu pamiatok a archeológiu Saska-Anhaltska (Landesdenkmalamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt) a zároveň riaditeľ Krajinského múzea pre prehistóriu (Landesmuseum für Vorgeschichte) v Halle; z Čiech PhDr. Jan Frolík, CSc., z Archeologického ústavu AV ČR. Na záver vyzdvihli organizátorky PhDr. Danica Staščíková-Štukovská a PhDr. Susanne Stegmann-Rajtár, CSc., význam celej akcie pre archeologickú komunitu a s potešením konštatovali veľký záujem o konferenciu aj zo strany študentov a doktorandov z univerzít v Bratislave, v Nitre a v Trnave. Záverečné slovo za štyroch hlavných organizátorov predniesol prof. Dr. Eduard Krekovič, CSc., z Univerzity Komenského v Bratislave. Program vo večerných hodinách obohatila slávnostná prednáška Dr. Haralda Mellera o unikátnom náleze nemeckej archeológie – nebeskom kotúči z Nebry, ktorý je svedectvom doteraz najstaršieho zobrazenia Slnka, Mesiaca a hviezdnej oblohy v európskom praveku (p. nasledujúci príspevok S. Stegmann-Rajtárovej v tomto čísle Informátora).

Susanne Stegmann-Rajtár

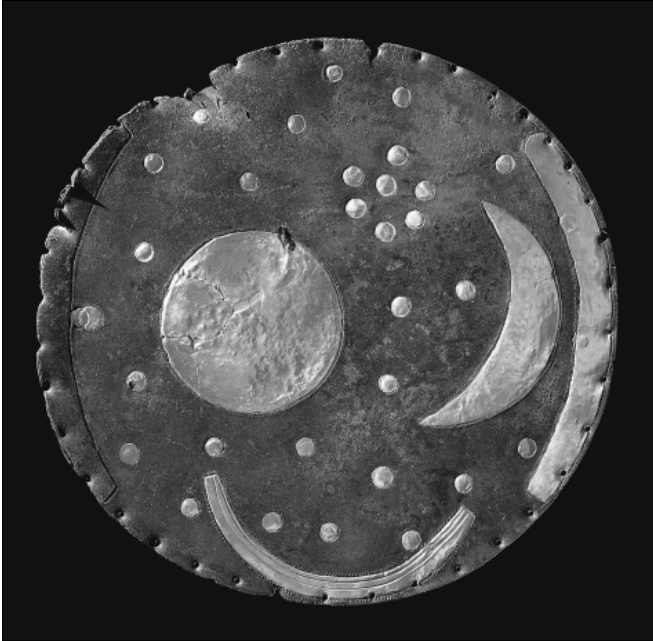
Najnovšie poznatky o nebeskom kotúči z Nebry. Nezvyčajný nález s astronomickým významom zčasnej doby bronzovej zo stredného Nemecka.

Prednáška Dr. Haralda Mellera na Univerzite Konštantína Filozofa dňa 5. 2. 2009

Unikátny objav nemeckej archeológie – nebeský kotúč z Nebry, ktorý sa stal svedectvom doteraz najstaršieho zobrazenia Slnka, Mesiaca a hviezdnej oblohy v praveku, predstavil na záver kolokvia „Aktuálne problémy archeologického bádania na Slovensku“ Harald Meller, riaditeľ Krajinského pamiatkového úradu pre ochranu pamiatok a archeológiu Saska-Anhaltska (Landesdenkmalamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt) a riaditeľ Krajinského múzea pre prehistóriu (Landesmuseum für Vorgeschichte) v Halle.

Ide o jeden z najvýznamnejších archeologických nálezov minulého storočia v Európe. Objavili ho „vykrádači pokladov“ v roku 1999 a pre vedu sa ho podarilo zachrániť až o tri roky neskôr, a to po dobrodružnom putovaní medzi Nemeckom a Švajčiarskom. Nález je dnes interpretovaný ako depot; spolu s kotúčom boli totiž objavené aj ďalšie nezvyčajné bronzové predmety – dva unikátne meče pozoruhodnej kvality so zlatými aplikáciami, dve sekery, dve bronzové špirály a dláto. Pravosť nálezov sa podarilo doložiť už po krátkom čase pomocou chemických analýz, ktoré zabezpečil E. Pernicka. Taktiež pedologické analýzy potvrdili, že všetky nálezy pochádzali z jedného náleziska, čo bolo spočiatku niektorými bádateľmi spochybňované. H. Meller predstavil a vyhodnotil nález z Nebry v širokých kultúrnych súvislostiach a zameril sa najmä na jeho celkovú interpretáciu.

Nebský kotúč z Nebry (Meller 2008).

Kotúč bol vyrobený z bronzu a aplikácie Slnka, Mesiaca a hviezd boli zhotovené zo zlatej fólie. Takéto jedinečné zobrazenie nočnej oblohy fascinovalo nielen odborníkov, ale aj širokú verejnosť, lebo doteraz neexistoval žiaden porovnateľný nález. Ide o prvé konkrétne zobrazenie nebeských telies a oblohy v dejinách ľudstva. Na okraji kotúča sa nachádzali aj zlaté aplikácie v tvare výrazných poloblúkov, ktoré sa na základe početných paralel dajú interpretovať ako štylizované zobrazenia lodí. Pre bádateľov je prekvapivé, že sa tento mimoriadny nález neobjavil v Egypte, alebo v Malej Ázii, ale v strednej Európe. Pozorovateľovi je hneď jasné, že takéto zdanlivo jednoduché zobrazenie v sebe v skutočnosti ukrýva pomerne komplikovaný astronomický obsah, ktorý je potrebné analyzovať a následne „prečítať“. Objav kotúča ponúka možnosť nového vyhodnotenia astronomických poznatkov v praveku, a zároveň ponúka nový pohľad na kultúrne súvislosti európskej včasnej doby bronzovej. Nález kotúča z Nebry je kľúčovým nielen pre archeológiu, ale aj pre astronómiu.

Obyvatelia, ktorí okolo roku 1600 pred Kr., teda vo včasnej dobe bronzovej, sídlili na vrchu Mittelberg neďaleko Nebry v oblasti stredného Nemecka zrejme počas rituálneho aktu obetovali svojmu božstvu nebský kotúč spolu s ostatnými nálezmi. Všetky predmety mali prestížny charakter a svedčia o mimoriadnom bohatstve kmeňových náčelníkov. Išlo zrejme o bojovníkov a remeselníkov, ktorí patrili k vládnucej vrstve spoločnosti. Kultúrne prostredie, v ktorom žili, malo svoje korene ešte v neskorom eneolite, teda v 3. tisícročí pred Kr. Predmety z depotu sú dokladom výraznej špecializácie a zručnosti vtedajších majstrov. Výroba bronzových zbraní, nástrojov a šperkov mala za následok sociálnu diferenciaciu vtedajšej spoločnosti. Mittelberg bol pravdepodobne centrálnym miestom kultových a náboženských obradov. Túto hypotézu podporuje aj fakt, že overovacím výskumom sa nezistili žiadne stopy osídlenia a nenašiel sa ani črepový materiál. Vtedajšia spoločnosť obchodovala s meďou, s cínom, so zlatom, s jantárom a so soľou. Išlo o mimoriadne cenné komodity, ktoré zrejme podliehali kontrole, resp. patrili kmeňovým náčelníkom.

Susanne Stegmann-Rajtár

LITERATÚRA

MELLER, H. (Hrsg.) 2008: Der geschmiedete Himmel. Die weite Welt im Herzen Europas vor 3600 Jahren. Stuttgart.

Colligite fragmenta!

V dňoch 6. – 8. mája 2009 sa v Budapešti uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia „**Colligite fragmenta!**“ – **örökségvédelem a Kárpátalján és a Felvidéken / „Colligite fragmenta!“ – ochrana dedičstva v Podkarpatsku a na Slovensku**. Konferencia sa konala v Slávnostnej sieni Filozofickej fakulty Univerzity Loránda Eötvösa v Budapešti. Trojdňové stretnutie odborníkov bolo usporiadané s cieľom oboznámiť maďarských odborníkov a univerzitných študentov s najnovšími výsledkami výskumu v oblasti archeológie, dejín umenia, architektúry, reštaurovania pamiatok, ale najmä s výsledkami ochrany kultúrneho dedičstva na územiach susedných štátov Slovenska a Ukrajiny. Na konferencii prednášali významní odborníci z Maďarska, zo Slovenska, z Ukrajiny, ale aj z Rumunska. Konferencia nadviazala na predchádzajúci rok 2008, keď sa v Budapešti konala konferencia „Colligite Fragmenta!“ – ochrana dedičstva v Sedmohradsku.

Konferenciu otvoril Sebestyén József z Odboru pre zahraničné pamiatky Úradu pre ochranu kultúrneho dedičstva (KÖH). Po slávnostnom otvorení referovali domáci bádatelia najmä o pamiatkach, na ktorých výskum či obnovu

výraznejšie prispeli maďarské nadácie. Wittinger Zoltán (Budapest) referoval o obnove renesančného kaštieľa v Borši, Tamás Edit (Sárospatak) predostrela problémy pri obnove kaštieľov v Borši a Mukačeve, Lővei Pál (Budapest) referoval o stredovekých náhrobných kameňoch na Slovensku, Simon Zoltán (Budapest) o stredovekom hrade v Slanci, Farbakyné Deklava Lilla (Budapest) o stredovekých freskách v kaplnke kláštora v Lelese, Marosi Ernő (Budapest) o Dóme sv. Alžbety v Košiciach.

Univerzita ELTE v Budapešti.

Ako prvý zo zahraničných hostí vystúpil Ján Chovanec s prezentáciou archeologického výskumu stredovekého kostola v obci Ruská na slovensko-ukrajinskej hranici pod názvom Barón István Dobó - Herkules kresťanov. Zo Slovenska sa konferencie aktívne zúčastnili aj historici, historici umenia a etnológovia z múzeí, z vedeckých ústavov, z pamiatkových úradov a z vysokých škôl Štefan Oriško (Bratislava), Ján Krcho (Košice), Izabela Danterová (Galanta), József Liszka (Komárno), Gábor Pusko (Tornaľa), József Csütörtöky (Komárno), Gabriela Jarábik (Bratislava), Ilona L. Juhász (Komárno), László Végh (Šamorín),

Attila Agócs (Fiľakovo), Lajos Gráfel (Komárno), Zuzana Dzurnáková a Katarína Ihringová (Trnava). Na konferencii odznelo viac než 40 referátov, ktoré budú uverejnené v konferenčnom zborníku.

Po skončení odborného programu prvého dňa konferencie sa vo večerných hodinách v Kupola Büfé na Múzeum krt. 4 uskutočnilo spoločenské stretnutie. Po prednáškach druhého dňa konferencie sa v Slovenskom inštitúte na Rákóczi út. 15 konalo otvorenie panelovej výstavy o obnove pamiatok: Megújuló örökség.

Podakovanie patrí usporiadateľom konferencie za organizáciu, pohostinnosť, ubytovanie na Budínskom hrade a sprievodný program. Autor príspevku osobitné podakovanie vyjadruje slovenským študentom na ELTE Dušanovi Hubáčovi (študuje slovenský, český a srbský jazyk) a Anite Lévárđi (študuje čínsky, tibetský a slovenský jazyk) za pomoc pri tlmočení a sprievod počas obhliadky pamätihodností Budapešti. Historička umenia Nemesné Kis Tímea z Inštitútu pre výskum dejín umenia ELTE opäť vynikajúco zvládla funkciu gestorky konferencie.

Neočakávané problémy nastali po ohlásení štrajku pracovníkov maďarských železníc práve na 8. máj, posledný deň konferencie. Ale tak, ako to napokon usporiadatelia prisľúbili, niektoré vlaky sa v podvečer z Budapešti naozaj pohli a ešte v ten večer aj dorazili na Slovensko.

Ján Chovanec

Konferencia „Doba laténska v Čechách, na Morave a na Slovensku“ a výstava „Kelti – zruční remeselníci“

V tomto roku sa v dňoch 19. – 22. mája v hoteli Academia v Starej Lesnej pod Vysokými Tatrami konala v poradí už 10. medzinárodná konferencia Doba laténska v Čechách, na Morave a na Slovensku. Naše veľhory privítali účastníkov veľmi pekným slnečným počasím. Hlavným organizátorom týchto odborných stretnutí je Česko-slovenská skupina pre dobu železnú. Jubilejné stretnutie organizačne zabezpečili Karol Pieta a Gertrúda Březinová z Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre. V programe bola aj odborná exkurzia, na ktorej nás sprevádzal Karol Pieta, a na ktorej príprave sa podieľal aj Marián Soják (tiež AÚ SAV Nitra). Trasa viedla najskôr do múzea v Kežmarku, a pokračovala na lokalitu Jánovce-Machalovce a do Podtatranského múzea v Poprade, kde bola slávnostne otvorená výstava „Kelti – zruční remeselníci“. K exkurzii bol pripravený stručný sprievodca.

Najskôr sme navštívili Kežmarok, kde sme si prezreli expozície hradu, a tiež mesto a kostol. Kežmarský hrad je jediným úplne zachovaným hradom na Spiši. Staviteľmi a prvými majiteľmi hradu boli bratia Zápoľskí. Prvá expozícia múzea bola otvorená v roku 1931. V súčasnosti sú v ňom sprístupnené historické expozície dokumentujúce vývoj Kežmarku a okolia. Samostatné expozičné celky predstavujú praveké a stredoveké osídlenie Kežmarku, vývoj mesta v 13. až 19. storočí, Kežmarský strelecký spolok, Spolok spišských lekárov a lekárníkov, osobnosť MUDr. Vojtecha Alexandra – zakladateľa röntgenológie v Uhorsku, dejiny Kežmarku v 19. a 20. storočí, historické

portréty zo zbierok múzea. Dotýkajú sa aj vzťahu Kežmarčanov k Vysokým Tatrám, prezentujú významnú rodinu Tököliovcov a zaoberajú sa aj židovskou komunitou v meste. Prehliadka areálu hradu bola spojená s návštevou hradnej kaplnky a vyhlídkovej veže s pohľadom na štíty Tatier. Terén sme si vyskúšali výstupom na významnú laténsku lokalitu v Jánovciach-Machalovciach, ležiacu južne od obce a čiastočne zastavanú rómskou osadou. V Jánovciach-Machalovciach sa na kopci Hradisko (683 m n. m.) nachádza opevnené sídlisko a v polohe Pod Hradiskom obytno-remeselný areál. Lokalita je známa od 19. storočia. Systematický výskum sa tu však nikdy nerealizoval. Sídlisko na vrchole kopca Hradisko v šírke 430 m a dĺžke 730 m vymedzuje valové opevnenie po jeho obvode. Poloha Pod Hradiskom s dokladmi hutníckej činnosti a spracovania železnej rudy z ložísk v blízkom okolí je tvorená terasou na severovýchodnom úpätí kopca vo výške 600 – 650 m n. m. Osídlenie lokality je časovo synchronne s centrami púchovskej kultúry v Hrabušiciach a v Žehre. Exkurzia skončila v Podtatranskom múzeu v Poprade, kde pani riaditeľka PhDr. Bc. Magdaléna Bekessová slávnostne otvorila výstavu pod názvom „Kelti – zruční remeselníci“, ktorej scenár vytvorili Gertrúda Březinová, Karol Pieta a za Podtatranské múzeum v Poprade Peter Roth. Realizačne sa na jej príprave podieľali kolegovia Štefan Hritz, Miriam Jakubčinová, Július Jakab, Elena Mirrošayová, Marián Samuel, Jana Gajdošíková, Ján Haruštiak, Radoslav Čambal, Igor Bazovský, Jaroslav Somr. Inštitucionálne bola výstava výsledkom spolupráce Archeologického ústavu SAV v Nitre, a jeho pobočky v Košiciach, Podtatranského múzea v Poprade, Archeologického múzea SNM v Bratislave a Trenčianskeho múzea v Trenčíne. Na jej otvorení sa zúčastnili predstavitelia mesta, pracovníci múzea i širšia verejnosť a médiá. Výstava, ktorá trvala do 10. 10. 2009, mapovala územie Slovenska v dobe laténskej. Išlo predovšetkým o prezentáciu najnovšie skúmaných lokalít z nášho územia, ako aj o ukážky vybraných významných nálezov. Výstava bola zameraná predovšetkým na výrobu, remeslá, hromadné nálezy, ako aj na architektúru, sídliská a posmrtný život Keltov. Bolo vystavených viac ako 700 predmetov z vyše dvadsiatich lokalít.

Samotnej konferencie sa zúčastnilo 40 odborníkov a študentov z Čiech, z Moravy, zo Slovenska, z Poľska a z Rakúska. Bolo prednesených 24 referátov a prezentovaných 7 posterov. Odprednášané boli tieto referáty: *K. Pieta: Hroby púchovskej kultúry z Bytče-Hrabova (slavnostná prednáška)*; *J. Jakab: Kostry žien z dvojhrobu púchovskej kultúry v Bytči-Hrabovom*; *E. Mirošayová: Prežívanie halštatského obyvateľstva v severnom Potisí do doby laténskej*; *G. Brežňanová: Spony typu Pottenbrunn-Horný Jatov v stredoeurópskej oblasti*; *M. Furman: Výpoveď nánožných kruhov kvzťahom medzi východnými a západnými Keltmi v období plochých keltských pohrebisk*; *G. Březinová: Grafitová keramika LT B – LT C z juhozápadného Slovenska*; *R. Čambal: Dva nálezy biatekov – Bratislava a Pezinok*; *A. Vrtel: Výskum keltského opevnenia v Bratislave*; *L. Luštková: Nové nálezy dáckej keramiky z hradiska v Zemplíne*; *M. Bednarek/M. Rudnicki: Interregionalne, bojskie centrum na pólnoc od Karpat i Sudetów – stan i perspektywy badań*; *V. Holzer/M. Karwowski: Ceramika z części mieszkalnej kompleksu osadniczego kultury lateńskiej w Roseldorf-Sandberg, Dolna Austria*; *R. Neuschl: Podmokelská kultura v severných Čechách*; *P. Ramsel: Mannersdorf; A. Danielisová/P. Sankot: Vliněves – nové pohřebiště časného LT v Čechách*; *M. Trefný: K problému interpretace importů attické keramiky v Čechách – nové nálezy z Dobrovíže a Pitkovic*; *J. Waldhauser: Nálezy středomořských schránek plžů během Ha D – LT v Čechách jako pendant importů antické keramiky*; *M. Čížmář/I. Čížmář: Nová pozdně laténská výšinná sídliště na Moravě*; *F. Kostrouch: Dvě laténské hrnčířské pece z Dubňan u Hodonína*; *L. Lisá/D. Parma: Laténské sídliště v Syrovicích*; *R. Křivánek: Příklady využití geofyzikálních metod při průzkumech různých typů lokalit z doby železné v Čechách*; *T. Mangel: Laténská pohřebiště v horním Polabí*; *J. Kysela: Komentář k domnělým imitacím středomořské keramiky ze středočeských oppid*; *M. Hlava: Neznámé nálezy z doby laténské ze sbírek Muzea hl. města Prahy*; *R. Šumberová/J. Valentová: Osídlení jihovýchodního Kolínska v době laténské.*

Učastníci konferencie vstupujú na nádvorie Kežmarského hradu.

Ďalšie výsledky odbornej činnosti boli predstavené formou posterov: *N. Fabry: Rozšírení kruhového puklicového šperku v Itálii*; *P. Golanová: Kamenné predmety v časné dobe laténské na Moravě*; *J. Harušíak/K. Pieta: Výskum v Horných Orešanoch 2008*; *R. Roncador: Keltská přítomnost v oblasti stredo-východních Alp*; *M. Soják: Laténske osídlenie Spiša*; *A. Něměčková/V. Smrčka/T. Trubačová: Osteolytická metastáza v těle obratle mladého muže na laténskem pohřebišti v Kralicích na Hané*; *J. Mihályiová: Drevinová skladba a pestované rastliny v objektoch z doby laténskej v Nitre*.

Gertrúda Březinová

Archeológia západu Ukrajiny

V priestoroch oddelenia archeológie „Inštitutu ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrajiny“ na ulici Vynnyčenska 24 v Ľvove sa stretli archeológovia z Ukrajiny, z Bieloruska, z Ruska, z Poľska a zo Slovenska na už tradičnej VI. medzinárodnej konferencii Archeológia západu Ukrajiny. Vedecký program konferencie sa konal 20. a 21. mája 2009. Konferenciu otvoril zástupca riaditeľa „Inštitutu ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrajiny“ profesor L. Zaškil'ňjak. Privítal účastníkov konferencie a poprial im tvorivú prácu a príjemný pobyt v historickom Ľvove.

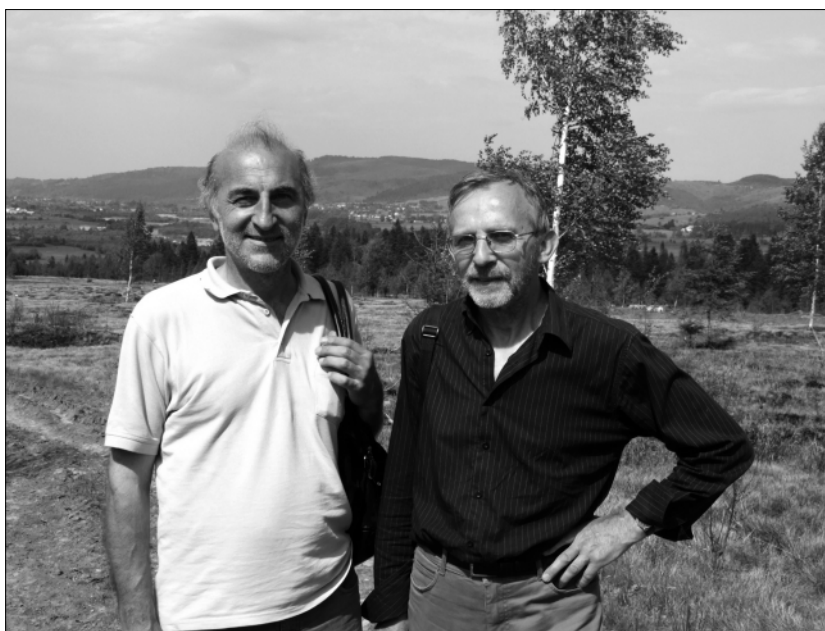
Úvodnú slávnostnú prednášku konferencie venoval profesor O. Sytnyk 90. výročiu narodenia Oleksandra Černyša (1918 – 1993), významného odborníka na paleolit a dlhoročného vedúceho oddelenia archeológie.

Konferencie sa zúčastnilo vyše 50 vedcov s 38 referátmi, z ktorých sa 18 týkalo staroruskej tematiky. Ukrajinskí archeológovia sa zišli z Ľvova, z Ivano-Frankivska, z Halyča, z Lucka a z Rivna. Odbornú úroveň Ľvovskej archeologickej konferencie pozdvihol aj väčší počet zahraničných hostí. Z Moskvy prišla T. Saračeva a N. Astaševa, z Bieloruska A. Baškov, V. Košman, P. Plavinskij a V. Lakiza, zo Slovenska G. Lukáč, P. Harčar a Z. Krišovská. Najpočetnejšia zahraničná delegácia prišla z Poľska: J. Machnik, K. Tunia, A. Pelisiak, P. Makarowicz, J. Kuśnierz, M. Dębiec, M. Ignaczak, M. Rybicka a M. Krapiec.

Archeológovia dva dni rokovali o najnovších výsledkoch archeologických výskumov, vymieňali si informácie o metodike výskumov, dotkli sa aj problematiky dejín archeológie západnej Ukrajiny. V referátoch boli obsiahnuté všetky obdobia praveku od paleolitu po neskorý stredovek na území západnej Ukrajiny a v priľahlých oblastiach Poľska a Slovenska.

Slovenskí archeológovia predniesli tri referáty: *Mgr. P. Harčar (KPÚ v Prešove): Bratrické hrádky na východnom Slovensku*; *Mgr. Z. Krišovská (doktorandka na FF UK v Prahe): Rozšírenie spondylových ozdôb v Podunajsku a v Potisí v období neolitu*; *JUDr. Mgr. G. Lukáč (KPÚ v Prešove, pracovisko Levoča)*, ktorý sa Ľvovskej konferencie zúčastnil už po tretí raz, predniesol príspevok: *Nové poznatky o stavebnom vývoji Spišského hradu*.

Tretí deň konferencie, 22. máj, bol venovaný exkurzii. Jej účastníci si v Predkarpatí obhliadli dve skupiny kurhanových mohylníkov, objavených a čiastočne preskúmaných Ukrajinsko-poľskou

Gabo Lukáč a Krzysztof Tunia na exkurzii

archeologickou expedíciou. Popri archeologických pamiatkach účastníci exkurzie navštívili i Gošiv's'kyj monastyr a múzeum „Bojkivščyna“ v Ivano-Frankivskej oblasti. Exkurzia, a tým aj konferencia sa skončila priateľským stretnutím (s pohostením ukrajinskými špecialitami) blízko jedného z mohylníkov na úpätí ukrajinských Karpát.

Konferencia archeológov v Ľvove mala vysokú vedeckú, organizačnú, metodologickú i spoločenskú úroveň. Naznačili sa nové tendencie pre medzinárodnú vedeckú spoluprácu v archeológii na zmienenom území. Konferenčné materiály budú publikované v ďalšom čísle zborníka „Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині“.

Ján Chovanec – Peter Harčar

Exkurzia do Százhalombatty

Dňa 25. júna 2009 zorganizovala Slovenská archeologická spoločnosť exkurziu do Archeologického parku v Százhalombatte v Maďarsku.

Archeologický park je súčasťou múzea „Matrica“ v Százhalombatte, ktorého názov je odvodený od mena rímskeho tábora a sídliska v južnej časti mesta.

Rekonštrukcia oplotenej usadlosti.

Archeologický park prezentuje praveké pamiatky z regiónu. Százhalombatta je odbornej verejnosti známa ako nálezisko opevneného sídliska z doby železnej, neďalekého tellového sídliska z doby bronzovej, a tiež ako jedno z najväčších mohylových pohrebísk z doby halštatskej v Zadunajsku zaberajúce plochu približne 50 ha.

V parku si návštevníci môžu prezrieť rekonštrukcie obydli a celých oplotených usadlostí aj s ukázkami vnútorného zariadenia príbytkov z doby bronzovej a železnej. Z mohylníka bola zakonzervovaná a pamiatkovo prezentovaná mohyla 115, odkrytá v rámci výskumných aktivít v južnej časti pohrebiska v 80. rokoch 20. stor. Mohylový násyp bol navšňšený

nad drevenou hrobovou komorou so vstupným koridorom. Dlážku komory tvorilo kamenné dláždenie a nad ním vrstva drevených trámov; drevená strecha hrobky bola pokrytá plochými kameňmi.

V archeologickom parku sa robia aj vedecké archeologické experimenty (napr. pestovanie pravekých druhov kultúrnych rastlín, odlievanie bronzu, tavba kovov, stavba hutníckych pecí a domov a pod.). Park zároveň slúži ako priestor na „živé“ prezentačné aktivity múzea verejnosti.

Lucia Benediková

LITERATÚRA

POROSZLAI, I.: Archaeological Park in Százhalombatta. In: Jerem, E. – Poroszlai, I. (eds.): *Archaeology of the Bronze and Iron Age. Experimental Archaeology, Environmental Archaeology, Archaeological Parks. Proceedings of the International Archaeological Conference, Százhalombatta, 3 – 7 October 1996.* Budapest 1999, 377 – 385.

Medzinárodná konferencia v Zemplíne

Archeologický ústav SAV, pracovisko Košice, v spolupráci s Ústavom geodézie, kartografie a GIS, Fakulty BERG, Technickej univerzity v Košiciach, Pamiatkovým úradom SR, Slovenskou archeologickou spoločnosťou a obcou Zemplín usporiadali 4. septembra 2009 medzinárodnú konferenciu pod názvom Hradiská severného Potisia – Hradisko Zemplín. Záštitu nad konferenciou prevzal podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič, ktorý sa v roku 1984 tiež podieľal na archeologickom výskume zemplínskeho hradiska. Miesto konania konferencie vybrali organizátori práve pre atmosféru dlhého historického vývoja obce. Súčasne sme si pripomenuli 90. rokov od narodenia Blažeja Benadika (1919 – 2003). V Zemplíne strávil niekoľko výskumných sezón. Práve on realizoval prvý odborne vedený výskum hradiska. Rovnako zaujímavé bolo prostredie čiastočne rekonštruovaného interiéru tzv. Župného domu, okolo ktorého sa veľa diskutuje. História budovy je nejasná. Hodnoverné doklady o tom, kedy bola postavená, a aká bola jej pôvodná podoba, zatiaľ chýbajú. Pravdepodobne bola súčasťou väčšej, dnes neexistujúcej stavby. Na južnej strane budovy, tesne pod trávňatým porastom, boli zachytené zvyšky murív. Ich dispozíciu a chronologickú interpretáciu môže objasniť iba archeologický výskum, pretože písomné pramene chýbajú.

Konferencie sa zúčastnili archeológovia z Poľska, z Ukrajiny a zo Slovenska a prizvaní hostia z Odboru kultúry Košického samosprávneho kraja v Košiciach a Kultúrneho centra Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmcí. Pracovné rokovanie bolo rozdelené na tri časti. V prvej časti sa prezentoval čiastkový výstup úlohy grantového projektu agentúry VEGA č. 1/0179 „Priestorová vizualizácia keltsko-dáckeho a včasnostredovekého hradiska Zemplín využitím moderných informačných technológií“. Nositeľom projektu je Ústav geodézie, kartografie a GIS, Fakulty BERG, Technickej univerzity v Košiciach a spoluriešiteľom Archeologický ústav SAV. V tejto časti odzneli prednášky:

1. Mgr. Lucia Luštková/PhDr. Elena Miroššayová, CSc. (AÚ SAV): *Osídlenie zemplínskeho hradiska.*

Letecký záber na hradisko v Zemplíne.

Troja“ w Trzciny, gm. Jasło.

Účastníci konferencie mali možnosť vidieť rekonštruované časti opevnenia a obydlí otomanskej kultúry zo staršej doby bronzovej a včasného stredoveku.

V tretej časti boli prednášky o výsledkoch výskumov na lokalitách v blízkom okolí Zemplína a o náleziskách časovo a kultúrne porovnateľných so Zemplínom z územia Slovenska a Zakarpatskej Ukrajiny:

1. PhDr. Ján Chovanec, PhD.: *Pamiatky Zemplína pri Bodrogu.*
2. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc.: *Výšinné sídlisko „typu Zemplín“ v Nitre.*
3. Prof. Vjačeslav Kotigoroško, doctor hist. nauk: *Dakijskiegorodišča Verhneho Potisia.*
4. Omeljan Gomoljak: *Zamki Zakarpatt'a v pismennich istočnikach.*
5. Igor Prochnenko, kandidat hist. nauk: *Keramičeskije komplekxy pamjatnikov Zakarpatt'a X – XII vv.*

Súčasťou konferencie bola návšteva hradiska a prezentácia posterov:

História výskumu hradiska Zemplín (E. Miroššayová, AÚ SAV)

Osídlenie hradiska Zemplín v praveku a včasnej dobe dejinnej (L. Luščíková/E. Miroššayová, AÚ SAV)

Osídlenie hradiska Zemplín v stredoveku (L. Luščíková/E. Miroššayová, AÚ SAV)

Geodetické zameranie hradiska Zemplín (J. Sabová/K. Pukanská, FBERG TUKE)

Výsledky geofyzikálnych meraní v severnej časti hradiska a okolí tzv. Župného domu (J. Tirpák, AÚ SAV).

Výšinné sídlisko „typu Zemplín“ v Nitre (G. Březinová, AÚ SAV).

Po ukončení rokovania si účastníci konferencie prezreli areál hradiska. Z koruny valu na severozápadnej strane mali výhľad na známu polohu Szelmálomdomb, kde Vojtech Budinský-Krička a Mária Lamiová preskúmali mohylové pohrebisko zo staršej doby rímskej, a tiež na ďalšie skúmané náleziská na celej pravostrannej terase Bodrogu. K vydarenému priebehu konferencie prispelo okrem príjemného počasia aj pohostinné prostredie obce a ústretový prístup starostky Márie Tuchyňovej. Konferencia bola súčasťou osláv 795. výročia prvej písomnej zmienky o obci, ktoré pokračovali v nasledujúcich dňoch. Obec Zemplín a jej kataster patrí k archeologickým lokalitám Slovenska, ktoré majú

Diskusia na hradisku pri kamennom článku pravdepodobne zo stredovekej stavby. nadregionálny stredoeurópsky význam. Intenzitu osídlenia dokumentujú archeologické nálezy, ktoré sa objavujú pri každej stavebnej činnosti spojenej so zemnými prácami, preto treba obci venovať zvýšenú pozornosť.

Elena Miroššayová

V. protohistorická konferencia „Keltské, germánske a včasnოსlovenské osídlenie“

Konferencia sa konala 21. až 25. 9. 2009 v priestoroch Archeologického ústavu SAV v Nitre. Do osemdesiat odborníkov z Čiech, z Poľska a zo Slovenska sa zaoberalo predovšetkým hlavnou témou konferencie, ktorá bola zameraná na hospodárstvo Germánov, sídliskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. V samostatnom bloku odzneli referáty o nových objavoch a hrobách germánskej nobility z 3. až 6. storočia (Krakovany-Stráže a Poprad-Matejovce na Slovensku a Podolí-Žuráň na Morave). Na príprave vedeckého stretnutia sa okrem Archeologického ústavu SAV v Nitre organizačne podieľali aj Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave, Archeologické múzeum SNM v Bratislave a Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV.

Konferenciu otvoril a účastníkov na pôde ústavu privítal riaditeľ PhDr. M. Ruttkay, CSc. Odznelo 47 referátov, ktoré boli rozdelené do siedmich blokov, množstvo diskusných príspevkov a prezentovaných bolo osem posterov. Potešiteľné je, že na prednáškach sa zúčastnili aj študenti UKF z Nitra a Trnavskej univerzity v Trnave. Referáty, ktoré bádatelia predniesli v rámci konferencie, budú publikované v samostatnom zborníku. Tradične, ako to na medzinárodných podujatiach býva, boli prezentované publikácie z fondu knižnice Archeologického ústavu SAV.

Účastníci exkurzie na hrade Devín.

Súčasťou programu bola aj exkurzia do Bratislavy a okolia (23. 9. 2009). Na hradnom vrchu nás sprevádzali kolegovia Mgr. B. Resutík a PhDr. B. Lesák z Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave. Mali sme možnosť vidieť unikátne nálezy rímskych architektúr z obdobia tesne pred prelomom letopočtov priamo v teréne. V Archeologickom múzeu SNM nás privítal riaditeľ múzea PhDr. J. Bartík, PhD., a prezreli sme si najnovšie archeologické expozície. Naša cesta viedla ďalej na Národnú kultúrnu pamiatku Devín, kde nás s jeho históriou, architektúrou ako aj s nálezmi oboznámili archeologičky Mestského múzea v Bratislave Mgr. K. Harmadyová a Mgr. D. Divileková. V priestoroch

rímskeho vojenského tábora z čias 1. až 4. storočia v Rusovciach-Gerulate nás privítala PhDr. J. Schmidtová. Poznanie najvýznamnejších archeologických lokalít Slovenska (hlavne kolegom zo zahraničia) umožnila návšteva výstavy v Ponitrianskom múzeu v Nitre (24. 9. 2009), ktorá je venovaná 70. výročiu AÚ SAV. Tu nás sprevádzala PhDr. J. Ruttkayová.

Propagačnými prospektami o Nitre konferenciu podporil NISYS – Mesto Nitra a Nitriansky samosprávny kraj.

Gertrúda Březinová – Vladimír Varsík

„Aháčko Pardubice v piatich bodoch...“

Úvod

Už veru nejaký ten týždeň ubehol od tohtoročnej konferencie archeológov stredoveku a ja lovím v hlave spomienky a novšími podnetmi dočasne zabudnuté dojmy, aby som ich uväznil v textovom editore svojho „kompjútra“, doprial im základné štylistické a pravopisné ošetrenie, ktoré by ich malo pretvoriť na nepríliš rozsiahlu a hlavne pre všetky generácie archeológov na Slovensku prijateľnú sumu informácií. Latka bola položená vysoko už dávno – svedčí o tom dvadsať ročníkov Informátora a dvakrát toľko ročníkov nami „stredovekármi“ tak obľúbeného „aháčka“. O ňom bude reč aspoň krátko a v stručnosti. Alebo by bolo lepšie formou strohých faktov, ktoré si každý môže vyhodnotiť sám? Čo je lepšie? Neviem, a preto s potešením nechávam čitateľa v napätí...

Fakty

41. ročník medzinárodnej konferencie archeológie stredoveku sa uskutočnil v dňoch 21. – 25. septembra 2009 v silno zapamätateľných priestoroch Východočeského múzea na zámku v Pardubiciach. Organizačnou dušou podujatia bola M. Cejpvá, ktorej sa spolu s celým realizačným tímom podarilo vytvoriť príjemnú vedecko-dišputačnú atmosféru podujatia s hlavnou témou „Život stredovekého človeka od kolísky po hrob“. Podujatia sa zúčastnila tradične takmer stovka bádateľov a študentov z bývalého Česko-Slovenska. V priebehu štyroch

dni venovaných konferovaniu tu odznelo päťdesiat referátov a v rámci panelovej diskusie ďalších zhruba desať príspevkov. Prezentované výstupy zo široko koncipovanej ústrednej tematiky konferencie ju čiastočne napĺňali a čiastočne poukazovali na smery a trendy, ktorými sa archeologické bádanie môže v najbližších rokoch uberať. Tento kvantitatívny nárast je možné sledovať napríklad aj na 34. čísle zborníka *Archaeologia historica*, ktorého počet strán už vysoko prekročil číslovku 800! Široko koncipovaná ústredná téma mala zaručiť bohatú účasť archeológov a bádateľov z ďalších historických disciplín. V podstate tomu tak bolo, ale iba v prípade Českej republiky. Zo Slovenska sa podujatia zúčastnilo iba šesťdesiat bádateľov (!), čo, žiaľ, iba nespoko naznačilo, že prítomní sú tu aj Slováci, a že slovenské bádanie z oblasti historickej archeológie prináša rovnako prínosné zistenia, ktoré je dobré prezentovať. Za slovenskú stranu sa tak udialo iba v jedenástich prípadoch. Minimálne zastúpený bol najmä Archeologický ústav SAV, čo ukazuje, že ani tak zhovievavo široké témy konferencií nie sú zrejme prítlačivé pre „sebaprezentáciu“, resp. sa natíska otázka, kde stoja „bádateľské priority“?

Úvahy

Čitateľ si pomyslí, „ach koľká to naivita, realita je o niečom inom“. Hmm, asi je to pravda, obávam sa však, že všetci tomu akosi postupne prepadáme... Ale tá konferenčná (ne)realita je taká príjemná... A zároveň sa aj dá jednoducho charakterizovať ako „veda od rána do noci“, niekoľko vytipovaných nosných referátov, flákanie uličkami (ne)známeho mesta a okolím, pivo pred obedom, antikvariáty, fotománia, citlivejšia vnímavosť podnetov, konštruktívne a dlho po polnoci ne/končiacie diskusie... – toto sú jednoducho „stredovekárske dožinky“, povedané ústami klasika, tak prečo ich nevyužiť maximálne a všetkými možnými spôsobmi? Lebo tento tzv. archeologický druh si inak v priebehu roka nažíva v akejsi pracovnej uzavretosti a skrytosti, pričom netvrdím, že nie je príjemná (...za zeleným súknom, zatemnenými oknami, v tom bezodnom kotle vedy pripravuje patent na svoje „know-how“...). Aby som však čitateľa nezmiatol – stále vyvstáva otázka, či sa vyvíjame tým „správnym smerom“. Kam to celé speje? Povedať si každý rok niečo „jednorázovo vytvorené“ a „povinne sa zúčastniť“, alebo radšej a pre „istotu“ hrať *mrtvého brouka*, veď takýto postoj ešte nikomu neublížil..?! Stojí to za zamyslenie..., napríklad aj nad faktom, že už tretí rok po sebe sa „aháčko“ uskutoční v ČR (Plzeň – Pardubice a následne Brtnice a Panská Lhota). Vystieraná ruka so štafetovým kolíkom zostáva vystieraná... „Toľko strelby do vlastných radov“, asi na to myslel pri Borodine Michail Illarionovič Kutuzov, keď konštatoval nepraktickosť predoviek..

(Ne)príjemná realita

Človek sa učí stále, škoda by bolo dňa, keby sa nenašlo niečo nové. A na medzinárodnej konferencii typu tej nami pertraktovanej sú na to ako stvorené už tradičné exkurzie. Na tej našej sme navštívili vrcholnostredoveké tvrdrze Staré Čivice, Lepějovice a Žáravice, románsky Kostol sv. Márie Magdalény v Řečanoch nad Labem, akvadukt na Opatovickom kanáli v Semíne a samozrejme hrad na Kunětickej hore. Vyčerpávajúci výklad erudovaných bádateľov úplne zrušil opodstatnenosť otázok z kategórie tých – „...a to je čo? Hmm, videl si niekedy niečo také?“... Kto nemal dosť, mohol sa pred odchodom z konferencie zúčastniť výpravy za stavebnohistorickými detailmi románskeho kostola v Pařížove. Ten špeciálne odporúčam, nakoľko sa cestou dajú navštíviť ďalšie destinácie, ako napr. Rybitví, Srnojedy a ďalšie.

Záver

Týždeň konferencie preletel rýchlo, snáď až tak rýchlo ako voda v Labe; dojem striedal dojem; zase sme o niečo múdrejší, a len tí otrlejší sú si schopní priznať tú nechutť k opätovnej pracovnej rutine, lebo faktom je, že iba menšie percento našej pracovnej náplne nás naplňa, ostatné skôr znechucuje. Verím však, že si snáď vo väčšom počte spravíme chuť na ďalšom chode z tradičnej česko-moravskej kuchyne s názvom „Život za a pred mestskými hradbami“...

Marián Čurný

Siedma konferencia *Musaeum Hungaricum* v Šamoríne

Muzeologická spoločnosť na Matúšovej zemi so sídlom v Boldogu, Vlastivedné múzeum v Galante – zariadenie Trnavského samosprávneho kraja a Fórum Inštitút pre výskum menšín v Šamoríne organizujú od roku 2003 vedecké konferencie, zamerané na spracovanie hmotných pamiatok maďarského etnika na Slovensku prostriedkami múzejnej práce. Prvá z nich sa uskutočnila pod názvom Aktuálne otázky muzeologických aktivít maďarského etnika na Slovensku. Ďalšie sa konajú už pod hlavným názvom *MUSAEUM HUNGARICUM*. Hlavnou organizátorkou konferencií je riaditeľka Muzeologickej spoločnosti na Matúšovej zemi PhDr. Izabela Danterová.

Presne po roku, 28. októbra 2009, sa v Šamoríne uskutočnila v poradí už siedma konferencia *MUSAEUM HUNGARICUM VI* – Hmotné pamiatky maďarského etnika na Slovensku a ich múzejná dokumentácia. Konferenciu už tradične otvoril László Végh, riaditeľ Inštitútu Fórum pre výskum menšín v Šamoríne a Jozef Keppert, riaditeľ Vlastivedného múzea v Galante.

Konferencie sa zúčastnili odborní pracovníci z viacerých múzeí a vedeckých ústavov zo Slovenska i z Maďarska. S referátmi vystúpili bádatelia z Bratislavy, Nitry, Levíc, Šiah, Tornale, Košíc a z maďarských miest Balassagyarmat, Szolnok a Veszprém. Niektoré prednášky odzneli v maďarskom, iné zas v slovenskom jazyku.

Z desiatich prednášok boli dve archeologické. PhDr. Gabriel Nevizánsky, CSc., vedecký pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre, predniesol úvodnú prednášku konferencie: Nepochybne nález z obdobia príchodu Maďarov z pohrebísk v Strede nad Bodrogom (A bodrogszerdahelyi honfoglalás kori temető közöletlen leletei). G. Nevizánsky referoval o nálezoch zo štyroch hrobov, ktoré sa našli v rokoch 1926 a 1937. Zachránený hrobový inventár je uložený v Národnom múzeu v Prahe a vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach. Najhonosnejšie bol vystrojený jazdecký hrob 2/37, v ktorom pochovali osobu s vysokým spoločenským postavením v hierarchii vtedajšej spoločnosti. V hrobe bolo veľké množstvo pozlátených strieborných kovaní, ktoré zdobili opasok, remene konského postroja, goryt (púzdru na luk) a taštička na úschovu kresacích predmetov. Súhrnná hmotnosť strieborných predmetov je asi 220 gramov. Uvedený údaj je však len orientačný, keďže sledovaný hrob už v minulosti čiastočne vykradli a devastovali. Po nálezoch z kniežacieho hrobu v obci Zemplín

Úvodná prednáška G. Nevizánskeho.

sa jedná o druhý najbohatší súbor staromaďarských nálezov z územia Slovenska. Niektoré hroby v Strede nad Bodrogom ležali pod mohylami.

Vedúci Hontianskeho múzea a Galérie Ľudovíta Simonyiho v Šahách, Mgr. Tibor Pálinkás, zas referoval o pravekých starožitnostiach: Pamiatky remeselníckej činnosti z náleziska doby bronzovej na Poiplí (A kézművesipar tevékenységek emlékei egy Ipoly menti bronzkori lelőhelyről). Nálezisko Šahy-Ňa vřšku sa nachádza na vyvýšenine na severozápadnom okraji mesta. Je to strategicky výhodná poloha, ktorá v praveku umožňovala kontrolu významnej obchodnej cesty v úseku, kde prechádza z údolia Ipl'a do údolia Krupinice. Na lokalite sa uskutočnil archeologický výskum časti osady hatvanskej kultúry zo staršej doby bronzovej. Zvyšky výrobných objektov a polotovary výrobkov dokladajú zastúpenie viacerých remeselníckych odvetví. Hlinené prasleny a tkáčske závažia dokladajú pradenie nití a tkanie textílií. Produkcia nových výrobkov z poškodených bronzových predmetov, štiepaná kamenná industria z paleolitických kamenných nástrojov, či výroba praslenov z črepov poškodených hlinených nádob, dokladajú nielen samotnú remeselnícku výrobu, ale aj druhotné využitie odpadu. Predmety, ktoré dosiaľ hypoteticky považujeme za kamenné hladidlá, sú možno dokladom hrnčiarskej výroby v pravekej osade.

Na poludnie, v prestávke rokovania konferencie PhDr. Izabela Danterová slávnostne sprístupnila už rozšírenú panelovú výstavu Hmotné pamiatky Maďarov v múzeách na Slovensku.

Textovú časť jednotlivých referátov mali účastníci konferencie k dispozícii aj v písomnej forme, čo je na tejto konferencii už tradíciou. Prednášky jednotlivých bádateľov zo šiestej a siedmej konferencie budú publikované v konferenčnom zborníku MUSAEUM HUNGARICUM 3.

Ján Chovanec

Transkarpacie kontakty kulturowe w epoce kamienia, brązu i wczesnej epoce żelaza

V dňoch 17. a 18. novembra 2009 sa v Podkarpatskom múzeu v Krosne stretlo viac než 50 bádateľov z Poľska, Slovenska, Maďarska a Ukrajiny. Ústrednou témou tohtoročnej, v poradí už desiatej tu uskutočnenej konferencie, boli transkarpatské kultúrne kontakty v dobe kamennej, bronzovej a halštatskej. Slovensko na tomto podujatí reprezentovali pracovníci Archeologického ústavu SAV v Nitre (prof. PhDr. V. Furmánek, DrSc.; PhDr. E. Mirošayová, CSc.; PhDr. V. Mitáš, PhD.; PhDr. L. Olexa) a riaditeľka Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou PhDr. M. Kotorová-Jenčová, PhD.

Slovenskí archeológovia do programu konferencie vstúpili s týmito prezentáciami: Ladislav Olexa vo svojom príspevku sumarizoval "Najnovšie výsledky výskumu na nálezisku otomansko-fűzesabonyskej kultűry v Niźnej Myřli". Václav Furmánek a Vladimír Mitáš predstavili "Nové pohrebisko kyjatickej kultűry v Cinobani". Uvedenú prednášku

nasledovala a logicky doplnila “*Antropologická analýza žárového pohřebiště kyjatické kultury v Cinobani*”, ktorej výsledky v mene Jaroslavy Pavelkovej prezentoval profesor Furmánek. Elena Miroššayová referátom poukázala na “*Kontakty medzi severným Potisím a územím juhovýchodného Poľska v dobe halštatskej*” a Mária Kotorová-Jeňčová sa zamerala na “*Severovýchodné Slovensko v období popolnicových polí*”.

Budova Podkarpatského múzea v Krosne (foto V. Mitáš).

Na konferencii odznelo celkom 27 referátov. Tie primárne mapovali transkarpatské kultúrne kontakty, doložené reálnymi archeologickými nálezmi a nálezovými situáciami, ktoré sa v rôznej intenzite diali vo viacerých obdobiach praveku. Pochopiteľne, rovnako ako na iných podujatiach, niektoré prezentácie vzbudili väčšiu, iné menšiu pozornosť. Vyzdvihnúť možno skutočnosť, že o nastolenej problematike sa medzi referátmi i v kuloároch veľa diskutovalo. Tak tomu bolo aj počas príjemného spoločenského večera, ktorý korunoval prvý deň prednášok. Organizátori konferencie nezabudli pripomenúť, že príspevky plánujú zverejniť v samostatnom zborníku.

Na záver chcem za všetkých zúčastnených archeológov zo Slovenska srdečne poďakovať riaditeľovi Podkarpatského múzea v Krosne Mgr. Janovi Gancarskemu za priateľské prijatie, vytvorenie skvelej atmosféry a úspešné zorganizovanie konferencie.

Vladimír Mitáš

ARCHEOLÓGIA A VEREJNOSŤ

Reinštalácia výstavy o pohrebisku kyjatickej kultúry v Cinobani

Malebná a starobylá banícka obec Cinobaňa (okr. Poltár) sa v poslednom čase zapísala do povedomia laickej i odbornej verejnosti výskumom nálezísk ľudu kyjatickej kultúry z mladšej doby bronzovej až z počiatku staršej doby železnej. Predbežné výsledky archeologického výskumu na lokálnej úrovni prezentovala výstava „Pohrebisko kyjatickej kultúry v Cinobani“, ktorú pracovníci Archeologického ústavu SAV v Nitre vlani inštalovali v priestoroch miestneho kultúrneho domu a následne obecného úradu.

Tento rok si Cinobaňa pripomína 730. výročie prvej písomnej zmienky o obci. Pri tejto príležitosti sa tu 13. a 14. júna 2009 konali veľkolepé slávnosti. Počas nich si mohli domáci obyvatelia i vzácní hostia opätovne pozrieť výstavu o svojom archeologickom nálezisku. Tak ako minulý rok, aj teraz pozostávala z plagátov, hrobovej keramiky a makety skrinkového hrobu kyjatickej kultúry. Výstava bola reinštalovaná vo vstupnej časti obecného úradu. Pomohla nám s ňou pani starostka Ing. Mária Švikruhová, ktorá ju spestrila fotografiami a výstrižkami o pohrebisku z regionálnej aj celoslovenskej tlače.

Jedným z ocenených bol prof. PhDr. Václav Furmánek, DrSc.

Súčasťou bohatého programu osláv bolo slávnostné odovzdávanie pamätných plakiet. S potešením môžem konštatovať, že pani starostka nezabudla na archeológov, ktorých pri tejto príležitosti ocenila za reprezentáciu a zviditeľňovanie obce. Verím, že výborne naštartovaná a obojstranne prospešná spolupráca vedcov s miestnou samosprávou bude pokračovať aj v ďalších rokoch. Mimochodom, výstava je na cinobanskom obecnom úrade prístupná do konca tohto roka.

Vladimír Mitáš

„Vykopali Angličania“ – výstava vo Vranove n. T.

Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou od r. 2004 spolupracuje s firmou Krajina zo Stropkova pri realizácii výskumov na vedecké a dokumentačné účely. Firma Krajina sprostredkúva pobyt skupín mladých archeológov z Veľkej Británie, ktorí tu každoročne 9 týždňov pracujú na archeologických výskumoch hanušovského múzea. Vďaka tejto spolupráci sa doteraz podarilo uskutočniť výskumy na pravekom výšinnom sídlisku a bratrickej pevnosti v Mrázovciach, okr. Stropkov, na stredobronzovom sídlisku v Stropkove - Sitníku a na polykultúrnom sídlisku vo Vlači, okr. Stropkov. Päť rokov spolupráce, ktorá pomáha zapĺňať biele miesta na archeologickej mape severovýchodného Slovenska, si zaslúžilo malú rekapituláciu, ktorú múzeum pripravilo formou výstavy vo svojej pobočke vo Vranove n. T. Výstava lokalitne dokumentuje výsledky jednotlivých výskumov predovšetkým samotnými nálezmi, ale aj fotodokumentáciou terénnych prác a stručným popisom odborných výsledkov. Pre laickú verejnosť je na dokreslenie atmosféry centrálne umiestnené pracovné náradie a pomôcky na dokumentáciu archeologických nálezov. Rozsahom neveliká výstava je prvou prezentáciou nálezov zo všetkých troch skúmaných lokalít, ak nerátame krátkodobé prezentácie po každej sezóne na tzv. Open day priamo na lokalitách. Najbohatší materiál pochádza zo sídliska gávskej kultúry a zo slovanského osídlenia Vlače. Cenné sú však aj fragmenty z ostatných dvoch lokalít práve pre ich ojedinelosť v priestore horného toku Ondavy, odkiaľ sú archeologické nálezy doteraz veľmi vzácne. Všetky výskumy sa realizovali vďaka projektu Graduate European Archaeology Skills Exchange (GrEASE) v programe Leonardo da Vinci. Spolupráca pokračuje aj v tomto roku, kedy sa práce zamerali opäť na polohu Hradisko v Mrázovciach. Výstava potrvá do 4. 12. 2009.

Mária Kotorová-Jenčová

Vlastivedné múzeum v Hanušovciach n. Topľou získalo Cenu časopisu Pamiatky a múzeá za podujatie podporené SAS.

4. 9. 2009 sa na hrade Červený Kameň pri slávnostnom otvorení Dní európskeho kultúrneho dedičstva na Slovensku po osemnásťkrát udeľovali výročné ceny časopisu Pamiatky a múzeá. Ocenenia sa udeľujú v siedmich kategóriách. V kategórii *Akcia – podujatie* získalo Výročnú cenu Vlastivedné múzeum v Hanušovciach n. T. za podujatie Deň starých Slovanov – spoločných predkov, ktoré sa realizovalo v rámci projektu Archeopark – Živá archeológia v schéme Interreg IIIA, cezhraničná spolupráca s Ukrajinou, s podporou Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Rovnaké ocenenie získala aj autorka námetu a scenára PhDr. Mária Kotorová, PhD.

Cena je prestížnym ocenením udeľovaným odborníkmi v oblasti ochrany a prezentácie kultúrneho dedičstva. Podujatie, ktorým múzeum upútalo pozornosť hodnotiteľov, sa uskutočnilo v máji 2008 v Hanušovciach a zhmotňovalo myšlienku živej prezentácie dejín a interaktívneho pôsobenia na návštevníkov. Tí sa vďaka kulisám slovanskej osady a starým remeslám mohli pomyselne vrátiť do 7. – 10. storočia, do počiatku našich národných dejín, zábavnou formou precítiť historickú atmosféru a zoznámiť sa so zabúdanými praktickými činnosťami.

Udelenie prestížnej ceny je dôkazom toho, že aj inštitúcie pôsobiace ďaleko od kultúrnych centier, v podstate vo vidieckom prostredí, dokážu zaujímavu a inovatívne sprostredkovať odborné poznatky laickej verejnosti. Pre hanušovské múzeum je ocenenie výrazným povzbudením do ďalšej práce na poli uchovávaní a prezentovaní kultúrneho dedičstva. Pre SAS môže byť udelenie ceny za ňou spoluorganizovanú aktivitu zase pozitívnym signálom, že podpora dobrej myšlienky pomáha prezentovať nielen archeologickú spoločnosť, ale predovšetkým samotnú vednú disciplínu a približovať ju širokej verejnosti.

Mária Kotorová-Jenčová

SB

Stopäťdesiatročné Slovenské starožitosti Boženy Němcovej

Pôvabnú spisovateľku a českú národnú buditeľku Boženu Němcovú (1820 – 1862) netreba bližšie predstavovať. Čitatelia si všeobecne obľúbili jej prozaické dielo *Babička* a početné ľudové, aj slovenské rozprávky. Záujem B. Němcovej o Slovensko, jeho ľud, kultúru a históriu sa okrem iného pretavil do vedecky zaujímavého príspevku *Slovenské starožitosti*, ktorý si po stopäťdesiatich rokoch pripomíname.

Uvedený článok sa objavil v treťom ročníku časopisu *Památky archeologické a místopisné* z roku 1859. Ako v jeho podtitule Němcová uviedla, pri koncipovaní vychádzala zo zápisov dr. G. Reusza (*Němcová 1859*). Gustáv Reuss (1818 – 1861) bol lekár, botanik, historik a hlavne zanietený starožitník z Revúcej. Gustáv, podobne ako jeho otec Samuel, si zaznamenával všetko podstatné o pravekých a včasnohistorických nálezoch z Boršodskej, Gemerskej, Hontianskej a Zvolenskej stolice. Rukopis Reussovcov B. Němcová získala na svojej poslednej ceste Uhorskom roku 1855. Upravila ho a zverejnila v dodnes vydávanom prestížnom archeologickom periodiku. Týmto vstúpila do dejín slovenskej archeológie.

V Slovenských starožitnostiach sa objavili cenné informácie o archeologických nálezoch a ich nálezových okolnostiach, ktoré sa toho času v tlači neobjavovali *per diem*. Němcová v príspevku tlmočila poznatky, napríklad o hrobových nálezoch neskôr kodifikovaných kultúr popolnicových polí (pilinskej a kyjatickej kultúry) z Gemera, z Rimavskej Soboty-Vyšnej Pokoradze alebo z Tisovca. Pútavo písala tiež o bájnem Maginhrade nad obcou Veľké Teriakovce, mohutnej Hradovej nad mestečkom Tisovec a romanticky opísala viaceré nálezy bronzových predmetov z juhu stredného Slovenska. Niektoré z menovaných archeologických lokalít sa stali predmetom profesionálneho terénneho výskumu, ktorý okrem iného iniciovali pohnútky osvetliť správy českej spisovateľky (*Furmánek 1985*). Do článku B. Němcová zakomponovala tiež odkaz na súkromné archeologické zbierky na Slovensku. Možno ešte pripomenúť, že jej zásluhou sa artefakty zo Slovenska dostali do zbierok pražského Národného múzea.

Vedeckú hodnotu Slovenských starožitností výrečne dokumentujú i ohlasy tohto príspevku v odbornej literatúre. Tu akoby sa naplnili slová ich autorky, ktorá 14. 3. 1858 v liste manželovi napísala: „Až civilizace mnoho a vše setře, pak se budou ohlížet po knihách, kde by prameny našly k studiu národopisu – a pak snad mnohý bude Boženu citovat“. Veľký znalec tejto problematiky Josef Skutil B. Němcovú výstižne nazval „... vůbec první evropskou ženou, projevivší zájem o archeologické památky“ (*Skutil 1964*). A to nie je málo. Spomeňme si preto na prvú dámu slovenskej archeológie.

Vladimír Mitáš

LITERATÚRA

FURMÁNEK, V.: Božena Němcová a archeologie Gemera. *Obzor Gemera* 16/3, 1985, 173 – 175.

NĚMCOVÁ, B.: Slovenské starožitosti. *Ze zápisů dra. Gust. Reusza sděluje Bož. Němcová. Pam. Arch.* 3, 1859, 22 – 27.

SKUTIL, J.: „Slovenské starožitosti“ Boženy Němcové (1859). *Štud. Zvesti AÚ SAV* 13, 1964, 285 – 290.

JUBILEÁ**V roku 2009 si pripomíname životné jubileá našich členov****100 rokov**

Juraj Macák

90 rokov

Július Tóth

80 rokov

RNDr. Cyril Ambros, CSc.

75 rokov

PhDr. Darina Bialeková, CSc., PhDr. Tatiana Štefanovičová, CSc., prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc.

70 rokov

PhDr. Július Béreš, CSc.

65 rokov

PhDr. Beata Egyzházy-Jurovská, prom. hist. Jozef Moravčík, Mgr. Ivan Pastorek, PhDr. Priska Ratimorská

60 rokov

prof. doc. Jozef Bujna, CSc., prof. doc. Janka Hečková, CSc., Stanislav Horňák, Miroslav Karlík, PhDr. Gabriel Nevizánsky, CSc., Mgr. Peter Mosný PhDr. Katarína Tomčíková,

Jubilantom srdečne blahoželáme!

Juraj Macák storočný

16. apríla 2009 sa vo Veľkom Šariši konala výnimočná slávnosť – oslava storočnice vdp. kanonika Juraja Macáka. Tento rím.-kat. kňaz a amatérsky archeológ sa zaslúžil o početné archeologické objavy na východnom Slovensku, najmä vo Vranovskom okrese.

Narodil sa 11. 4. 1909 v Myslave (dnešná časť Košíc), v chudobnej roľníckej rodine. Študoval na košickom slovenskom gymnáziu, neskôr teológiu na Karlovej univerzite v Prahe. Tu sa prihlásil do vojenskej dôstojníckej školy a zložil skúšky na dôstojníka pre duchovnú službu. Nakoniec však predsa zvíťazilo duchovné povolanie, dokončil štúdiá teológie a 10. februára 1935 bol vysvätený za kňaza. Pôsobil ako kaplán v Trebišove, v Košiciach, vo Valalikoch. V Prešove, kam odišiel vo vojnových časoch, sa zoznámil s vtedajším redaktorom košického rozhlasu Antonom Prídavkom, s ktorým chodili na obsadené územie povzbudzovať tamjších Slovákov. Počas vojny bol mobilizovaný a do

civilu sa vrátil koncom roka 1941. V nasledujúcom roku nastúpil ako farár do novozriadenej farnosti v Kamenici nad Cirochou, kde ho zastihol komunistický prevrat. V roku 1950 bol päť mesiacov väznený v prešovskej väznici na samotke, neskôr 2 roky v Mučenikoch, v Novákoch, v Mladej Boleslavi, v Ilave a v Plzni. V Ilave sa Juraj Macák zoznámil s prof. Vojtechom Budinským-Kričkom, čo predznamenovalo jeho budúcu bohatú archeologickú činnosť. Po návrate z väzenia štyri roky robil na píle. Až potom nastúpil do Šarišských Draviec, neskôr do maličkého Brehova na Zemplíne. Tu sa začal venovať svojej obľúbenej archeológii ako externý spolupracovník profesora Budinského-Kričku. V tejto činnosti pokračoval aj po preložení do Michalka v okrese Vranov n. T., kde sa dostal vlastne „za trest“. Ale to, čo malo byť trestom, sa stalo pozhnaním. Nemal veľa dušpastierskych povinností, preto sa mohol venovať svojej záľube. Povestné boli jeho prieskumné výjazdy na starej škodovke, do ktorej často nasadli aj miništranti ako pomocníci. V Michalku sa archeologickému prieskumu venoval celých 21 rokov. V roku 1987 odtiaľto odišiel do dôchodku, ktorý trávil najprv v Kapušanoch a posledné roky až doteraz žije v kňazskom dome vo Veľkom Šariši. Ani po odchode do dôchodku nezanevrel na archeologický prieskum. Ešte v nedávnej minulosti vykonával prospekciu v Kapušanoch i vo Veľkom Šariši. Mimoriadne dôležité je však pôsobenie vdp. kanonika Juraja Macáka najmä v Michalku. Za 21 rokov pán Macák povrchovo preskúmal celý vranovský región, mnoho lokalít, ktoré sú už dnes nenávratne zničené (hlbokou orbou či stavebnou činnosťou) zachytil, takže máme o nich aspoň informácie. Úzkou spolupracou s prof. Budinským-Kričkom sa jeho nálezy a objavy dostávali do povedomia odbornej verejnosti a vyvolali záujem o jednotlivé lokality. S ktoroukoľvek lokalitou vo Vranovskom okrese prídeme do kontaktu, je takmer isté, že musíme spomenúť meno Juraj Macák. Pomohol objaviť Sedliská, Sečovskú Polianku, Nižný Hrušov a mnohé, mnohé iné. V neposlednom rade treba pripomenúť samotné mesto Vranov, bohaté na Macákom milované slovanské obdobie. S menom vdp. Macáka sa bude navždy spájať aj objav zaniknutého vranovského kostola, ktorého základové murivo sa skúmalo v minulom roku. Nebyť Macákovho objavu v sedemdesiatych rokoch, ktovie, či by sa táto poloha dnes tak bedlivo sledovala, keďže v súčasnosti tadiaľto vedie rušná mestská komunikácia. Za svoju činnosť si Juraj Macák zaslúži uznanie aj v odborných kruhoch. Je dlhoročným členom Slovenskej archeologickej spoločnosti.

Vdp. kanonik Juraj Macák sa 11. apríla t. r. dožil pozhnaných stých narodenín. Na svoj vek vitálny a čulý prijímal 16. apríla vo Veľkom Šariši množstvo gratulácií od vysokých cirkevných hodnostárov, predstaviteľov samospráv, priateľov a farníkov z miest, kde pôsobil. Medzi gratulantmi nechýbali zástupcovia archeologickej obce. Osobne mu zablagožrela predsedníčka Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV PhDr. Elena Miroššayová, CSc., za Archeologický ústav PhDr. Július Béreš, CSc., a za múzejníkov PhDr. Mária Kotorová-Jenčová, PhD. Predsedníčka SAS odovzdala oslávencovi Cenu SAS, čím sa J. Macák stal jej historicky prvým nositeľom.

Sú ľudia, ktorí napriek nepriazni osudu, problémom a prenasledovaniu vyorú hlbokú brázdou. J. Macákovi je dopriaty nielen dlhý, ale aj bohatý život, naplnený rôznorodou chvályhodnou činnosťou – prácou kňaza, vlastenca, amatérskeho archeológa. Patrí mu za to vďaka a uznanie. A samozrejme pranie všetkého dobrého i do budúcnosti.

AD MULTOS ANNOS.

Mária Kotorová-Jenčová

K osemdesiatym narodeninám RNDr. Cyrila Ambrosa, CSc.

Jubilant sa narodil 20. mája 1929 v Prostějove. Po ukončení štúdia na Prírodovedeckej fakulte Univerzity J. E. Purkyně v Brne nastúpil v roku 1953 na miesto zoológa v Archeologickom ústave SAV v Nitre, kde zotrval do odchodu do starobného dôchodku (31. 5. 1991). V ústave sa aktívne podieľal na organizačnej činnosti, na príprave a realizácii medzinárodnej spolupráce, bol členom medzinárodných vedeckých komisií a reprezentoval ústav na mnohých zahraničných pracoviskách i na medzinárodných vedeckých podujatiach. V období príchodu C. Ambrosa do Archeologického ústavu SAV v Nitre sa začalo uskutočňovať komplexnejšie zabezpečenie archeologických výskumov s využitím odborníkov z tzv. pomocných vied. Stal sa priekopníkom vo svojom odbore na Slovensku. Musel vyriešiť množstvo technických a metodických problémov, ktoré súviseli hlavne s budovaním porovnávacej zbierky a s prípravou osteozoológických nálezov na odborné spracovanie. Okrem veľkého počtu analýz kostí zvierat z konkrétnych archeologických lokalít Slovenska (ale aj Švajčiarska a Rakúska) hľadal stále nové metódy predovšetkým pri ich biologickej interpretácii. Uplatnil ich najmä pri riešení otázok domestikácie zvierat nielen z biologického, ale aj z historického hľadiska. Široké základy biologického vzdelania predurčili jubilanta ku komplexnému vnímaniu archeologických nálezísk, z ktorých nepochádzajú iba bezprostredné produkty ľudskej činnosti. Analyzoval aj zvyšky ľudských kostí z pravekých sídlisk. V pozícii vedúceho oddelenia prírodných a technických vied Archeologického ústavu SAV v Nitre formoval dlhé roky aj rozvoj antropológie, botaniky (vrátane palynológie), geológie i geofyziky. Postupne sa mu podarilo vytvoriť podmienky pre koncipovanie interdisciplinárneho výskumu v archeológii. Výsledkami vlastnej vedeckej práce významnou mierou prispel k úspechom slovenskej archeológie. Vymedzil podiel lovnej zveri v potravinovej zložke súvekeho obyvateľstva a urobil úspešnú rekonštrukciu chovu domestikovaných zvierat v dobe bronzovej s dôrazom na hovädzí dobytok. Špecializoval sa aj na analýzu kostí zvierat v hrobách z obdobia halštatu, laténu i Avarského kaganátu a v spolupráci s nemeckým kolegom na nálezy kostier koní z včasného stredoveku na území Československa. Syntézu mnohoročnej práce o faune neolitu, eneolitu a doby bronzovej na Slovensku predložil až v dôchodkovom veku a z technických dôvodov iba vo forme krátkych príspevkov na medzinárodných podujatiach. Bibliografia jubilanta bola uverejnená (Slov. Arch. 47-2, 1999, 145 – 148).

Jubilantovi prajeme veľa radosť z najbližšej rodiny a mnoho dobrého zdravia do ďalších rokov života.

Július Jakab

Univ. prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc., 75-ročný

Zdá sa mi, že to bolo len pred niekoľkými dňami, keď archeologická obec blahoželala prof. Jozefovi Vladárovi k 70. narodeninám. Jeho život a dielo si pripomenuli priatelia a kolegovia na stránkach zborníka *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag. Nitra 2004* (tam je uverejnená aj bibliografia).

A už je tu zase jubileum! Nedá nám, aby sme mu aj pri 75-ke nezapriali všetko najlepšie!

S Jozefom Vladárom sme sa stretli v roku 1953 ako nádejní študenti archeológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po jej ukončení sme nastúpili do Archeologického ústavu SAV – on v Nitre, ja v Košiciach. Na čas sa aj on stal „východniarom“, keď skúmal slávnú osadu otomanskej kultúry zo staršej doby bronzovej – Myšiu hurku v Spišskom Štvrtku.

Neskôr ho osud zavial do Bratislavy, kde pôsobil na prezídiu SAV, bol riaditeľom Encyklopedického ústavu, a dekanom Filozofickej fakulty UK. Nikdy však nepretrhol nite, ktoré ho spájali s archeológiou. Od 1990 je znovu v Nitre v Archeologickom ústave SAV. Pomáhal budovať katedru archeológie na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, kde aj prednáša.

Aj pri zodpovedných funkciách, ktoré zastával si našiel čas na písanie. Vytvoril dielo, v ktorom sa snúbi veda s láskou k umeniu, často jemu vlastným poetickým spôsobom.

Mária Lamiová-Schmiedlová

Jubilantka prof. PhDr. Tatiana Štefanovičová, CSc.

Popredná slovenská archeologička, odborníčka na včasný stredovek prof. PhDr. Tatiana Štefanovičová, CSc., sa v tomto roku dožila pekného životného jubilea (*10. 3. 1934 v Bratislave). Rodinné intelektuálne prostredie, v ktorom vyrastala, sa vyznačovalo národnobuditeľskou a vlasteneckou tradíciou (z otcovej strany prastarí rodičia Viliam Paulíny-Tóth a ThDr. Samuel Štefanovič a starý otec JUDr. Miloš Štefanovič), čo sa neskôr prejavilo aj v jej celoživotnej odbornej orientácii na včasný stredovek, v užšom zmysle slova na slovanskú problematiku, a to aj napriek tomu, že vysokoškolské štúdium archeológie (1953 – 1958) na Filozofickej fakulte UK v Bratislave a v r. 1954 – 1955 na Filozofickej fakulte KU v Prahe ukončila diplomovou prácou z neolitu. Po skončení vysokoškolského štúdia T. Štefanovičová nastúpila do *Mestského múzea* v Bratislave (1958 – 1962) práve v čase, keď do jeho kompetencie prešiel archeologický výskum Bratislavského hradu a mladá absolventka bola poverená jeho vedením. Tým sa preorientovala na problematiku včasného stredoveku a stredoveku. Túto náročnú úlohu v spolupráci s PhDr. B. Pollom a Ing. arch. A. Fialom znamenite zvládla a výskum viedla až do roku 1970, v r. 1962 – 1964 už

ako pracovníčka *Archeologického ústavu SAV* v Nitre a od r. 1964 ako odborná asistentka na *Katedre archeológie FF UK* v Bratislave. T. Štefanovičová v r. 1968 obhájila titul PhDr., v r. 1972 vedeckú hodnosť CSc., v r. 1980 sa habilitovala monografiou *Bratislavský hrad v 9. – 12. storočí* (Bratislava 1975). Po úspešnej inaugurácii (1992) na *FF Masarykovej univerzity v Brne* T. Štefanovičová dosiahla post univerzitného profesora. Na *FF UK* v Bratislave pôsobila až do r. 2001. Ako pedagóg sa zamerala na slovanskú problematiku a na včasný stredovek v európskom kontexte a po prvý raz v dejinách Katedry archeológie aj na stredovekú archeológiu.

Popri pedagogickej činnosti je významný jej podiel v riadiacej sfére – v r. 1991 – 1998 bola vedúcou *Katedry archeológie*, v r. 1992 – 1998 prodekanou *FF UK*, pôsobila tiež v odborných komisiách, napr. v r. 1990 – 1999 ako členka *Grantovej komisie MŠ SR*, v r. 1999 – 1998 ako predsedníčka *Komisie pre udeľovanie hodnosti PhD.*, od r. 1998 dodnes ako členka *Komisie pre udeľovanie vedeckej hodnosti DrSc.*, od r. 1995 ako predsedníčka *Slovenského komitétu balkanistiky*, do r. 2008 bola členkou predsedníctva *Slovenského komitétu slavistov v Bratislave*. T. Štefanovičová pracovala v redakčných radách viacerých periodík, napr. *Bratislava* (Bratislava), *Byzantinoslavica* (Praha), *Slovácko* (Uherské Hradišťa), *Historická revue* atď. Je členkou *Historickej spoločnosti pri SAV* a *Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV*, niekoľko rokov bola aktívna aj ako členka jej výboru. Jubilantka zorganizovala viacero odborných seminárov, sympózií, konferencií a kongresov s medzinárodnou účasťou na domácej pôde alebo v zahraničí (Thessaloniki/Solún).

Popri práci pedagóga a vedení diplomantov a aspirantov sa T. Štefanovičová zamerala aj na vedecko-výskumnú a publikačnú činnosť. Objem jej prác je obdivuhodný a obsahuje vyše dvesto publikačných jednotiek. Je autorkou alebo spoluautorkou v monografiách referujúcich o výsledkoch výskumu Bratislavského hradu, z nich spomeniem aspoň niektoré: *B. Polla – T. Štefanovičová: Historicko-archeologický výskum na Bratislavskom hrade v roku 1958. Bratislava 1959*; *P. Ratkoš – B. Polla – J. Lichner – T. Štefanovičová: Bratislavský hrad. Bratislava 1960*; *T. Štefanovičová – A. Fiala: Bratislavaer Burg im IX. – XIII. Jahrhundert. Nitra 1966*; *T. Štefanovičová – A. Fiala: Katalóg k výstave Bratislavský hrad. Bratislava 1967*; *Š. Holčík – T. Štefanovičová: Bratislavský hrad. Bratislava 1982*, a tiež vyššie spomínaná monografia o Bratislavskom hrade. Jej publikácia *Osudy starých Slovanov* (Martin 1989) získala cenu „Kniha roka“. Taktiež zborník *Najstaršie dejiny Bratislavy* (Bratislava 1993), ktorého je zostavovateľkou aj spoluautorkou, bol poctený cenou mesta Bratislavy. V početných vedeckých štúdiách a príspevkoch v domácich aj zahraničných časopisoch a v zborníkoch sa T. Štefanovičová zamerala na otázky vzťahov Veľkej Moravy k Byzancii, na antické tradície vo včasnostredovekom umení, na sakrálnu architektúru, na etnické a kultúrne zmeny v strednej a juhovýchodnej Európe, na typológiu šperku a na ďalšie témy. Samostatnou oblasťou jej vedeckého záujmu je slovanské osídlenie Grécka, ku ktorému ju privedol dlhší študijný pobyt v tejto krajine. Obsiahla je aj vedecko-popularizačná aktivita jubilantky v dennej tlači a vo vedecko-popularizačných časopisoch. Tiež je autorkou početných správ a recenzií. Pri príležitosti jej 65. narodenín vyšiel zborník *A. Avenarius – Z. Ševčíková (edit.): Slovensko a európsky juhovýchod. Medzikultúrne vzťahy. (Zborník k životnému jubileu Tatiány Štefanovičovej). In: Studia Archaeologica et Medievalia, Tomus V. Bratislava 1999* (s bibliografiou za roky 1958 – 1999).

Tvorivá aktivita jubilantky je obdivuhodná a neutíchajúca. V rokoch 2002 – 2003 viedla výskum Dómu sv. Martina v Bratislave a výsledky promptne publikovala v monografii *Dóm sv. Martina v Bratislave* (Bratislava 2004). V r. 2004 – 2005 v Archeologickom múzeu SNM zdokumentovala nálezy z výskumov Bratislavského hradu. Od r. 2006 T. Štefanovičová pracuje v *Slovenskom archeologickom a historickom inštitúte (SAHI)*, v ktorom v r. 2007 – 2008 viedla výskum južného podhradia Bratislavského hradu.

Je spoluautorkou publikácie *D. Bada (zost.) a kol.: Bratislava. Minulosť a budúcnosť. Prelomové obdobia vývoja mestského priestoru. Bratislava 2008*, na ktorej participovali archeológovia, architekti, historici, pamiatkari, ochrancovia životného prostredia a modernými prostriedkami (vizualizácie, grafy, mapy) ilustrovali jednotlivé etapy vývoja Bratislavy.

Treba si len želať, aby tvorivý potenciál milú jubilantku Táňu sprevádzal aj v nasledujúcich rokoch.

Ad multos annos!

Darina Bialeková

Jubilantka PhDr. Darina Bialeková, Csc.

PhDr. Darina Bialeková, CSc., oslávila 6. júla 2009 krásne jubileum 75 rokov. Patrí medzi tých niekoľko málo osobností slovenskej archeológie, ktorú si vážia kolegovia v celej Európe ako odborníka i ako človeka. Úspešná bádatel'ka v problematike včasného stredoveku, národných dejín a Slovanov vidí pokrok vždy v objavoch, a nie v nálezoch. Možno preto si vždy vyberá nové témy a všima si tie nálezy a problematiku, ktorých spracovanie chýba alebo nedosahuje úroveň súčasnej vedy. Táto cesta je vždy náročnejšia než venovať pozornosť jednej téme, a nie vždy sa u nás stretá s porozumením. Takémuto odbornému krédu zostala verná aj po odchode do dôchodku (1. 7. 2005), čoho dôkazom sú odborné štúdie, ktoré napísala už ako emeritná bádatel'ka (zoznam uvedený nižšie). Prierez jej činnosťou a dielom bol zverejnený v úvode zborníka venovaného jej okrúhlemu jubileu v roku 2004 (G. Fusek /red./: Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Nitra 2004, 15 – 16). Pripomenieme, že vďaka jej činnosti ako predsedníčky Slovenskej archeologickej spoločnosti v rokoch 1990 – 1996 môžeme čítať Informátor SAS pri

SAV a Supplement Informátora SAS pri SAV. Darinka, ako ju oslovujú priatelia, založila tradíciu celoslovenskej možnosti výmeny informácií medzi archeológmi a ich spolupracovníkmi. Zo svojich mnohoročných výskumov a pobytov v teréne vedela, ako archeologickej komunite roztratenej po výskumoch chýba vzájomná komunikácia.

Našej jubilantke je tiež známy obsah slova „etika“, hoci by bola mohla a stále môže na túto, akoby v dnešnej archeológii popolušku, „zabúdať“ a uľahčiť si tak cestu. Niektorí spolupracovníci jej vyčítajú, že v prioritách má svoju osobu na poslednom mieste. Svoje vzácne pedagogické vlastnosti je vždy ochotná venovať iným kolegom, ak požiadajú alebo potrebujú jej radu, i keď potom zmešká termíny pre vlastné práce. Aj to je naša jubilantka.

Dá sa povedať, že kvalitu jej vedeckých výsledkov dosiahnutých v teréne už overil aj čas, pretože ani revízne výskumy z posledných rokov na ktorých sa nepodieľala, jej výsledky zásadne nezmenili. To sa stáva tým, ktorí predbehnú dobu.

A čo na záver? MNOGAJA LJETA, Darinka!

Bibliografia Dr. D. Bialekovej, CSC. za roky 2005 – 2009 (podľa podkladov autorky)

2005

Bialeková D.: Prínos interdisciplinárnej spolupráce pri riešení parciálnych otázok výskumu slovanského hradiska v Pobeďime. In: Hašek, V./Nekuda, R./Ruttkay, M. (edit.): Ve službách archeologie VI. Sborník věnovaný 70. narozeninám PhDr. Dariny Bialekovej, CSc., a 60. narozeninám prof. PhDr. Jozefa Ungera, CSc. Brno 2005, 77 – 83, 85, 86.

Bialeková D.: Štipcové klieštiky z Pobeďima. In: Východoslovenský pravek VII. Nitra, 11 – 15.

Bialeková, D.: K sedemdesiatinám doc. PhDr. Juraja Pavúka, DrSc. Informátor SAS pri SAV, XVI/2005/2, 18 – 20.

Bialeková, D.: Životné jubileum PhDr. Márie Lamiovej-Schmiedlovej, CSc. Informátor SAS pri SAV, XVI/2005/2, 21 – 22.

Bialeková, D.: Galuška, L.: Slovanské doteky předků. O životě na Moravě 6. – 10. století. Brno 2004. Recenzia. Informátor SAS pri SAV, XVI/2005/2, 25.

Bialeková D.: Spomienka na dlhoročného spolupracovníka Archeologického ústavu SAV v Nitre G. Klimu. Pobeďimčan. Noviny obce Pobeďim. Roč. 5, č. 3/2005, 4.

Bialeková D.: Jubilantka PhDr. Mária Lamiová-Schmiedlová, CSc. In: Historický zborník XV, č.1. Martin 2005, 197 – 198

Bialeková, D.: Stretnutia s Jánom Dekanom. In: Vladár, J. (edit.): Osobnosti slovenskej archeológie. Ján Dekan. Život a dielo. Nitra 2005, 34 – 35.

2006

Bialeková, D.: Beranová, M.: Jídlo a pití v pravěku a ve středověku. Praha 2005. Recenzia. Informátor SAS pri SAV, XVII/2006/1-2, 36 – 37.

Bialeková, D.: Stretnutia s Martou Remiášovou. In: Čiliak, O. (zost.): PhDr. Marta Remiášová. Personálna bibliografia. Prievidza 2006.

2007

Bialeková, D.: Geofyzikálna prospekcia hradiska v Pobeďime. In: Hašek, V./Nekuda, R./Ruttkay, M. (edit.): Ve službách archeologie 1/2007. Časopis věnovaný narozeninám prof. PhDr. Alexandra Ruttkaya, DrSc. Brno 2007, 59 – 62.

Bialeková, D./Turčan, V.: Nový typ slovanských sekerovitých hrivien a ich metalografická analýza. In: Hašek, V./Nekuda, R./Ruttkay, M. (edit.): Ve službách archeologie 2/2007. Časopis věnovaný narozeninám prof. PhDr. Alexandra Ruttkaya, DrSc. Brno 2007, 151 – 158.

Bialeková, D.: Kazdová, E./Podborský, V. (edit.): Studium sociálních a duchovních struktur pravěku. Brno 2007. Recenzia. Informátor SAS pri SAV, XVIII/2007/1-2, 39 – 40.

Bialeková, D.: Staňa, Č: Velkomoravská pohřebiště v Rajhradě a Rajhradcích. Katalog. Spisy AÚ AV ČR Brno 29. Brno 2006. Recenzia. Informátor SAS pri SAV, XVIII/2007/1-2, 39.

2008

Bialeková, D.: Vedecké podujatia Ústavu pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína Filozofa a Metoda v roku 207. Informátor SAS pri SAV, XIX/2008/1, 19 – 20.

Bialeková, D.: Depotfunde von Axtbarren und Eisengegenständen – ein Phänomen des Pobeďim-Burgwalls und seines ökonomischen Hinterlandes der frühmittelalterlichen Zentren. In: Poláček, L. (Hrsg.): Das Wirtschaftliche Hinterland der frühmittelalterlichen Zentren. Internationale Tagungen in Mikulčice. Brno 2008, 337 – 344, 437.

2009

Bialeková, D.: K vypovedacej hodnote údajov o slovanských reáliách z konca 9. až prvej polovice 10. stor.

v uhorských kronikách. In: Štefanovičová, T./Hulínek, D. (zost.): Zborník bitka pri Bratislave roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska. Bratislava 2009, 11 – 18.

Bialeková, D.: Zur Frage von Kontakten des Mitteldonauegebiets zum Orient in der zweiten Hälfte des 8. Jhs. bis in die erste Hälfte des 9. Jhs. aufgrund des Vorkommens von Abbasidenmünzen. In: Studia Antiqua et Mediaevalia. Iași 2009, 269 – 283.

Bialeková, D.: Jubilant Mgr. Ivan Pastorek. Pobeďimčan. Noviny obce Pobeďim. Roč. 10, č. 2/2009, 4.

Bialeková, D.: Spomienka na roky výskumu v Pobeďime. Pobeďimčan. Noviny obce Pobeďim. Roč. 10, č. 3/2009, 3 – 4.

Bialeková, D.: Nástroje na výzdobu predmetov z kosti a parohu z Pobeďima. In: EURIKA. In honorem Ludmilae Donchevae-Petkovaе. Sofia 2009, 481 – 486.

Bialeková, D.: Konštantínové listy (Constantine's letters, Константинова писмена) 1/2008. Nitra 2008, 132 str. Recenzia. Informátor SAS pri SAV, XX/2009/1-2, 39 – 40

Bialeková, D.: Konštantínové listy (Constantine's letters, Константинова писмена) 2/2009. Nitra 2009, 120 str. Recenzia. Informátor SAS pri SAV, XX/2009/1-2, 40

Bialeková, D.: J. Michalov, J./Hetényi, M./Ivanič, P./Taneski, Z. (edit.): Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu. Nitra 2008, 363 str. Recenzia. Informátor SAS pri SAV, XX/2009/1-2, 41.

Bialeková, D.: K jubileu Mgr. Ivana Pastorka. Informátor SAS pri SAV, XX/2009/1-2, 30.

Bialeková, D.: Žeňuch, P. (ved. red. a edit.): XIV. medzinárodný zjazd slavistov v Ochride. Príspevky slovenských slavistov. Bratislava 2008, 299 str. Recenzia. Informátor SAS pri SAV, XX/2009/1-2, 41 – 42.

Bialeková, D.: Žeňuch, P. (edit.): Prehľad publikácií z jazykovedy, literárnej vedy, etnológie a histórie za roky 2003 – 2007 (výber). Bratislava 2008, 163 str. Recenzia. Informátor SAS pri SAV, XX/2009/1-2, 42.

POSUDKY:

Posudok na habilitačnú prácu: Zábojník, J.: Kapitoly k dejinám včasného stredoveku na Slovensku. Nitra 2007, 12 str.

Recenzný posudok na prácu: Klanica, Z.: Mutěnice-Zbrod. Zaniklé slovanské sídliště ze 7. –10. století. Brno 2008, 5 str.

Encyklopédia slovenskej archeológie, 182 hesiel

Iní napísali o autorke:

Ruttkay, M.: K životnému jubileu PhDr. Dariny Bialekovej, CSc. In: Hašek, V./Nekuda, R./Ruttkay, M. (edit.): Ve službách archeologie VI. Sborník věnovaný 70. narozeninám PhDr. Dariny Bialekovej, CSc. a 60 narozeninám prof. PhDr. Jozefa Ungera, CSc. Brno 2005, 6.

I.P.(Ivan Pastorek): Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Pobeďimčan. Noviny obce Pobeďim. Roč. 5, č. 1/2005, 1.

I.P.(Ivan Pastorek): Pobeďimské hradisko cieľom exkurzie. Pobeďimčan. Noviny obce Pobeďim. Roč. 5, č. 2/2005, 1.

Lednický, M.: Čestná občianka obce PhDr. Darina Bialeková, CSc., jubiluje. Pobeďimčan. Noviny obce Pobeďim. Roč. 10, č. 2/2009, 1.

Poznámka:

Bibliografiu do r. 1999 pozri v Slovenskej archeológii 47, 1999, 149 – 156 (zostavila: I. Vlkolinská).

Bibliografia za r. 2000 – 2004 v Slov. arch. LII-2, 2004, 373 – 375.

Danica Staššiková-Štukovská

PhDr. Július Béreš, CSc., 70-ročný

Dňa 13. 10. 2009 sa dožil pekného jubilea – 70 rokov – PhDr. Július Béreš, CSc. Rodák z Jenkoviec v sobraneckom okrese maturoval v roku 1958 na gymnáziu v Sobranciach. V rokoch 1958 – 1963 absolvoval štúdium archeológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po ukončení nastúpil do Archeologického ústavu SAV, kde pracuje do teraz. Zo začiatku pôsobil na západnom Slovensku, napr. aj v Bratislave na výskume Podhradia.

V roku 1973 prešiel do Výskumného pracovného strediska AÚ v Košiciach. Od vtedy sa venuje hlavne štúdiu začiatkov slovanského osídlenia na východnom Slovensku. V rokoch 1986 – 1990 a znovu od roku 2007 zastáva funkciu vedúceho tohto pracoviska. Koordinuje výskumy na východnom Slovensku ako zástupca pre terénny výskum a člen Archeologickej rady pri Ministerstve kultúry SR. Z jeho početných terénnych aktivít spomeňme aspoň výskumy v Šarišských Sokolovciach, Kráľovskom Chlmci, Strážnom, Spišských Tomášovciach, Valalíkochoch-Všechsvätých a v ostatnom období v mestskom jadre Košíc (jeho bibliografia bola uverejnená v Slovenskej archeológii 57, 2009).

Vďaka Dr. J. Bérešovi vyšlo po dlhých problémoch kolektívne dielo *Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až 13. stor. III. Zväzok – Východné Slovensko*. Nitra 2008. V mene priateľov a kolegov mu prajeme ešte veľa úspešných rokov strávených v dobrom zdraví a pohode.

Mária Lamiová-Schmiedlová

K jubileu Mgr. Ivana Pastorka

Člen Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV a dlhoročný externý spolupracovník AÚ SAV v Nitre, archivár Mgr. Ivan Pastorek sa dožil pekného životného jubilea (* 31. mája 1944, Pobeďim) a ja chcem pri tejto príležitosti poukázať na jeho prínos pre slovenskú archeológiu.

Mgr. I. Pastorek absolvoval v rokoch 1961 – 1966 štúdium archívniectva na FF UK v Bratislave, ktoré ukončil diplomovou prácou *Korešpondencia Františka Révayho v rokoch 1528 – 1548*. Po promócií nastúpil do Okresného archívu v Žiline ako odborný pracovník, avšak čoskoro sa stal vedúcim tejto inštitúcie (1966 – 1969). V roku 1969 prešiel z rodinných dôvodov do Vlastivedného múzea v Hlohovci, kde sa etabloval najprv ako odborný pracovník, potom ako vedúci Oddelenia spoločenských vied múzea a v rokoch 1990 – 2005 bol jeho riaditeľom. Mesto bohaté na históriu od praveku až do súčasnosti sa stalo jeho pôsobiskom až do jeho odchodu do dôchodku v roku 2005.

Mgr. I. Pastorek chcel ísť pôvodne študovať archeológiu, pre ktorú sa nadchol pri návštevách výskumu slovanského hradiska v Pobeďime, ale v čase rozhodovania sa pre vysokoškolské štúdium na FF UK v Bratislave nebol študijný odbor archeológia otvorený, a tak si zvolil archívniectvo. O archeológiu však javil záujem aj naďalej a počas štúdií, vždy cez letné prázdniny pracoval na archeologických výskumoch v rodnej obci. Mgr. I. Pastorek, veľmi skromný, dôsledný, vnímavý a nesmierne pracovitý, svoje intelektuálne schopnosti uplatnil ako v odbornej, tak aj v organizačnej oblasti. Hoci vyštudoval archívniectvo, prácu múzejníka robil od začiatku so zánietením a s veľkým rozhlľadom, so zvláštnym citom pre vystihnutie toho, čo je prioritné, a ako pristúpiť k danému problému. Bol iniciátorom a realizátorom prvej reprezentatívnej archeologickej expozície (1972) v múzeu v Hlohovci, v tom čase umiestnenej v bývalom františkánskom kláštore. V pracovnej náplni Mgr. I. Pastorka bola starostlivosť o vtedy nevelké zbierky z oblasti histórie, archeológie, numizmatiky a čiastočne aj národopisu. Za pomerne krátky čas sa mu podarilo rozšíriť nálezové fondy ľudového sakrálneho umenia, tiež ľudovej aj meštianskej kultúry, v tom čase rapídne zanikajúcich. A čo je dôležité, poznatky získané na archeologických výskumoch v Pobeďime dokázal zúročiť pri mnohých záchranných, zisťovacích, ba dokonca aj systematických historicko-archeologických výskumoch v Hlohovci a na iných lokalitách, využívajúc pri tom jednak svoje profesijné vzdelanie, ako aj rozhlľad v oblasti histórie, archeológie, sakrálnej architektúry a dejín umenia. Výskumy robil s takou dôslednosťou a na takej odbornej úrovni, že boli podporené a akceptované Archeologickým ústavom SAV aj Slovenským ústavom pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody. Ide najmä o výskumy v areáli františkánskeho kláštora a k nemu patriaceho Kostola Všetechsvätých, Kostolíka sv. Ducha a špitálíka, pamiatkových objektov na zámku, alebo Kaplnky Panny Márie na cintoríne v Hlohovci. Koncom minulého storočia sledoval zemné práce v Pobeďime a urobil niekoľko záchranných výskumov v intraviláne aj v extraviláne obce. V posledných rokoch spolupracoval s Balneologickým múzeom v Piešťanoch pri realizácii výskumu Kostola sv. Michala archanjela (2004) a pamätnej fary J. Hollého (2008).

Je dôležité, že Mgr. I. Pastorek výsledky svojej práce vždy promptne publikoval najmä v periodiku AÚ SAV *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku* (Nitra), v *Archeologických rozhľadoch* (Praha) a v ďalších odborných časopisoch alebo v miestnych médiách, ako napr. *Vlastivedný metodický spravodaj okresu Trnava* (výkonný redaktor); *Život v Hlohovci*, aj v dennej tlači. Jeho publikačná aktivita je veľmi bohatá – sú to desiatky odborných príspevkov a štúdií, tiež vedecko-populárnych článkov. Od roku 2000 v miestnom časopise *Pobeďimčan*. Noviny obce Pobeďim, kde je výkonným redaktorom, a od roku 2007 vo *Farských zvestiach*. Farnosť Pobeďim, filiálka Bašovce, kde pôsobí ako člen redakčnej rady, pravidelne publikuje veľmi hodnotné a často objavné články o dejinách obce, o jej umeleckých pamiatkach, o významných osobnostiach, o historických udalostiach aj o najnovších výsledkoch archeologických výskumov v obci. Archeologická časť expozície v *Roľníckom dome* (1992, 2002) je jeho dielom a treba zdôrazniť, že za tým účelom zabezpečil u vedenia obce financie na vyhotovenie kópií niekoľkých predmetov z archeologických výskumov v Pobeďime, ktoré boli zhotovené v AÚ SAV. Ako predseda Komisie vzdelávania a kultúry pri Obecnom zastupiteľstve Pobeďim (od roku 1998) sa prakticky podieľa na všetkých akciách tohto zamerania v obci. Jeho faktografický, ale pritom pekný kultivovaný štýl dodáva jeho príspevkom príťažlivosť a ja som presvedčená, že raz zo všetkých vznikne pekná publikácia o Pobeďime. Úprimne mu prajem, aby ho činorodosť, pre neho taká príznačná, sprevádzala aj v ďalších rokoch.

Darina Bialeková

Profesorka Janka Hečková jubuluje

Prof. doc. Janka Hečková, CSc., sa narodila 1. 1. 1949. Po ukončení štúdií v odbore prehistória – klasická archeológia na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne nastúpila v roku 1972 na pracovisko Archeologického ústavu SAV v Nitre, kde pôsobila do roku 1992. Dvadsať rokov v živote človeka je dosť dlhé obdobie. V živote našej

jubilantky to bolo obdobie spojené s poznávaním kolegov, profesie i odboru, kde sa zamerala hlavne na dobu laténsku, dobu rímsku a starovek. Dizertačnú prácu na tému Podiel výrobných centier rímskych provincií na spoločensko-ekonomickom vývoji naddunajského barbarika obhájila v roku 1981. Z hlavných výskumov spomeniem Stupavu, Nítru-Šindolku, Branč. Od roku 1990 pôsobila aj vo veľmi dôležitej funkcii vedeckej tajomníčky Archeologického ústavu SAV. V roku 1992 začala pôsobiť na Vysokej pedagogickej škole v Nitre, kde sa v plnej miere prejavili jej organizačné a odborné znalosti, ako aj ľudský prístup spojený s úžasným darom komunikácie. Založila Katedru histórie a archeológie a od r. 1993 do r. 1996 bola aj jej vedúcou. V roku 1997 sa habilitovala (doc.). Od r. 1997 je vedúcou Katedry histórie na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre a v roku 2006 si z rúk prezidenta prevzala menovací dekrét profesora. Pod jej vedením boli vychovaní nielen mnohí vedeckí pracovníci v odbore archeológia, história, ale aj nová generácia pedagógov, ktorí pôsobia na stredných a základných školách. Spolupracuje na tvorbe nových učebníc dejepisu a v niektorých je aj jedným z hlavných autorov. Vo svojej pedagogickej praxi sa snaží uplatniť nielen vysokú odbornosť, ale aj ľudský rozmer, za ktorý sme jej všetci, ktorí ju poznáme, veľmi vďační. Z jej publikačnej činnosti vyberám monografiu Rimania a Germáni na strednom Dunaji (2005), a nesledujúce štúdie: Podiel výrobných centier rímskych provincií na spoločensko-ekonomickom vývoji naddunajského barbarika vo svetle rímskych importov. SIA 30, 1982, 5 – 77; Römischer Baukomplex in Stupava. AR 38, 1986, 378 – 394; The La Tène Period Settlement at Čataj. SIA 35, 1987, 391 – 412 (v spoluautorstve s O. Ožďánim); Prvé historické etniká na území Nítry. Príspevky k najstarším dejinám mesta. Nitra 1993, 64 – 74; K problematike laténskeho osídlenia v Nitre-Šindolke. SZ AÚ SAV 30, 1994, 73 – 96 (v spoluautorstve s G. Březinovou); Skladba keramického fondu zo sídliska z doby rímskej v Chotíne. Studia historica Nitriensia 5, 1996, 11 – 46.

Jubilantke prajem za seba, i za kolegov a priateľov veľa zdravia, optimizmu a šťastia aj do ďalších rokov života!

Gertrúda Březinová

Jubileum prof. doc. Jozefa Bujnu, CSc.

Prof. doc. Jozef Bujna, CSc. sa narodil 3. 2. 1949. Absolvoval v odbore prehistória – klasická archeológia na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne (1967 – 1972). Od ukončenia štúdia až do r. 2001 pracoval v Archeologickom ústave SAV v Nitre. Špecializoval sa na dobu železnú, predovšetkým na pohrebiská Keltov a na metodológiu odboru. Dizertačná práca na tému Odras sociálnych a ekonomických vzťahov na laténske pohrebiskách v Karpatskej kotline, ktorú obhájil v roku 1981, patrí k stále často citovaným prácam. Od r. 1972 bol vedúcim viacerých výskumov na západnom Slovensku, napríklad na lokalitách Nitra-Mlynárce, Stupava, Hoste, Chotín, Chľaba, Bučany, Dubník, Malé Kosihy. v r. 1990 – 1991 bol poverený vedením Archeologického ústavu SAV v Nitre. Pôsobenie v tejto funkcii v tak vypätom období mu odobralo množstvo síl v odbornom, ako aj v súkromnom živote. v rokoch 1992 – 1995 v rámci grantovej úlohy zaviedol Systém centrálnej evidencie archeologických nálezísk s cieľom vytvoriť databázu pre archeologickú topografiu Slovenska. Už od r. 1993 externe pôsobí ako vysokoškolský učiteľ na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, kde na Katedre archeológie prednáša metódy analýzy archeologických prameňov, metódy terénneho výskumu, dobu laténsku a Keltov v Európe. Od r. 2002 je interným pracovníkom Katedry archeológie na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. S plným nasadením sa venuje študentom, ako pri prednáškach a seminároch, tak aj pri vedení seminárnych, bakalárskych i doktorandských prác. v roku 2003 sa habilitoval a v roku 2006 bol prezidentom Slovenskej republiky menovaný za profesora. Naďalej sa venuje problematike Keltov, je riešiteľom a vedúcim viacerých grantov a stále sú mu blízke témy, ktoré sa zaoberajú aktuálnymi problémami archeologického bádania na Slovensku. Jeho práce sú vysoko hodnotené medzi odborníkmi v celej Európe. Z publikačnej činnosti jubilanta vyberám monografie Šperk a súčasti odevu. Terminológia archeologickej hmotnej kultúry na Slovensku I (1990 – kolektív autorov); Malé Kosihy – latènezeitliches Gräberfeld (1995); Kruhový šperk z laténskeho ženského hrobu na Slovensku (2005). Z významných štúdií spomeniem niektoré: Spiegelung der Sozialstruktur auf latènezeitlichen Gräberfeldern im Karpatenbecken. Pam. Arch. 73, 1982, 312 – 431; Späthallstatt- und frühlatènezeitliches Gräberfeld in Bučany. SIA 31, 1983, 277 – 324 (v spoluautorstve s P. Romsauerom); Das latènezeitliches Gräberfeld bei Dubník. SIA 37, 1989, 245 – 354 (katalóg); SIA 39, 1991, 221 – 255 (vyhodnotenie); Les contacts entre l'Europe centrale et la Gaule septentrionale au IIIe siècle av. J.-C.: la sépulture n° 31 de Malé Kosihy, Slovaquie du sud-ouest. In: L'Europe celtique du Ve au IIIe siècle av. J.-C. Mémoires n° 9 de la Société archéol. Champenoise, 1995, 259 – 268; Münsingen-Rain und die keltischen Gräberfelder im mittleren Donaugebiet. Kontakte im Spiegel des frühlatènezeitlichen Fundmaterials. In: Münsingen-Rain, ein Markstein der keltischen Archäologie. Schriften des Bernischen Histor. Museums 2, Bern 1998, 171 – 203; Spony z keltických hrobov bez výzbroje z územia Slovenska. Typovo-chronologické triedenie LT B- a C1 spôn. SIA 51, 2003, 39 – 108; Der goldene Torques von Hrkovce bei Šahy (Bez. Levice), Südslowakei. Slov. numizmatika 18, 2007, 41 – 58; Das reich ausgestattete Kriegersgrab aus dem keltischen Gräberfeld in Hurbanovo-Konkol (Bez. Komárno), südwestliche Slowakei. Pravěk NŘ 16, 2007, 201 – 242.

Za všetko Ti, milý jubilant, patrí úprimná vďaka kolegov a priateľov. Do ďalších rokov života Ti prajem predovšetkým dobrého zdravia, síl a pohody.

Gertrúda Březinová

K životnému jubileu PhDr. Gabriela Nevizánskeho, CSc.

Pre popredného a všestranne vzdelaného slovenského bádateľa-archeológa, PhDr. Gabriela Nevizánskeho, CSc., bol 18. august 2009 významným životným medzníkom. Práve v tento deň sa dožil svojich šesťdesiatin, pritom stále prekypujúci sviežou fyzickou a duševnou silou a aj pre svoje okolie nákazlivým optimizmom a pracovným elánom.

Náš jubilant sa narodil v Ipeľskom Sokolci, okr. Levice, v malej dedinke ležiacej na brehu dolného Ipeľa pod svahmi horského masívu Börzsöny, v kraji, ktorý je mimoriadne bohatý na archeologické náleziská a dejinné udalosti. Nepochybne aj táto skutočnosť spolu s atmosférou vzdelaného rodinného zázemia vyvolala u malého Gabiho trvalý záujem o štúdium histórie tohto mikrorégiónu, ktorý neskôr prerástol do profesionálnej úrovne. Už v čase stredoškolského štúdia, ktoré v roku 1967 úspešne zavŕšil maturitnou skúškou na Strednej všeobecnovzdelávacej škole v Šahách sa jeho záujem o dejiny začal intenzívne orientovať najmä na problematiku včasného stredoveku a celkom prirodzene

i praveku. Preto sa nakoniec rozhodol celoživotne venovať archeológii i napriek tomu, že na strednej škole neštudoval humanitný smer, ale matematicko-prírodovedný odbor. Žiaľ, v školskom roku 1967/1968 sa štúdium archeológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave na Katedre všeobecných dejín a archeológie neotváral. Náš jubilant však nerezignoval, ale zamestnal sa v Archeologickom ústave SAV v Nitre, kde v rokoch 1967 – 1968 pracoval vo funkcii technického asistenta. Šťastnou súhrou okolností, bezprostredným vedúcim sa mu stal talentovaný a vysoko erudovaný bádateľ PhDr. Ján Lichardus, CSc., vtedajší vedecký tajomník AÚ SAV a neskôr od roku 1974 profesor na Sárskej univerzite v Saabrückene v Nemecku. Pod jeho vedením si náš jubilant osvojil nielen základy a metodiku terénneho výskumu v praxi, ale nadobudol solídne odborné znalosti najmä z obdobia neolitu a eneolitu v Karpatskej kotline, ktoré zúročoval aj v období štúdia archeológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave v rokoch 1968 – 1973. Vysokoškolské štúdium archeológie v roku 1973 v termíne úspešne ukončil štátnou záverečnou skúškou a obhájením diplomovej práce na tému „K problematike staromaďarských pamiatok na Slovensku“.

V roku 1973 sa zamestnal vo funkcii odborného pracovníka v Archeologickom ústave SAV v Nitre, kde pôsobí nepretržite doteraz. Pôvodne sa chcel po odbornej stránke venovať najmä obdobiu včasného stredoveku so zvláštnym zreteľom na problematiku osídlenia Karpatskej kotliny staromaďarským etnikom. Vtedajšie vedenie AÚ SAV však nášho jubilanta preradilo do pravekého oddelenia a poverilo badaním obdobia eneolitu, vychádzajúc zrejme jednak zo snahy proporcionálne rozdeliť odborných a vedeckých pracovníkov v rámci badania jednotlivých období praveku až po stredovek, ale zrejme aj z dôvodov možno subjektívnych, pretože problematika príchodu konglomerátu ugrofínskych nomádskych kmeňov na územie Veľkomoravskej ríše a ich ďalšieho spolužitia s jej slovanskými pôvodnými obyvateľmi až do vytvorenia Uhorského kráľovstva nebola v tom čase v žiadnom prípade prioritnou vedeckou úlohou. A práve v tomto období sa naplno prejavili nielen jubilantove pozitívne vlastnosti jeho osobnosti ako húževnatosť, cieľavedomosť a zodpovednosť, ale aj vrodené, resp. vypestované danosti ako flexibilita, nezlomnosť a iniciatívnosť. V rokoch 1978 – 1981 ako interný ašpirant pracoval na svojej kandidátskej dizertačnej práci na tému „Eneolitická spoločnosť vo svetle rozboru pohrebísk na území Karpatskej kotliny“, na základe ktorej mu bola, po jej úspešnom obhájení v roku 1983, udelená vedecká hodnosť kandidáta historických vied (CSc.) a zároveň bol preradený do kategórie vedeckých pracovníkov. Súbežne sa však venoval aj svojmu srdcu blízkemu obdobiu včasného stredoveku, pretože v roku 1979 po obhájení rigorózneho práce na tému „Príspevky k dejinám osídlenia juhozápadného Slovenska v 10. – 11. storočí“ získal na Filozofickej fakulte UK v Bratislave akademický titul PhDr.

Popri svojej vedeckej práci sa náš oslávenc intenzívne venoval aj základnému výskumu. Zrealizoval početné terénne systematické prieskumy so zameraním najmä na oblasť povodia dolného Ipeľa, Hrona a rieky Slanej a desiatky archeologických terénnych výskumov na rôznych lokalitách na území Slovenska, z ktorých treba spomenúť aspoň najvýznamnejšie i z hľadiska ich prínosu pre vedecké badanie. Všeobecne známe sú napr. jubilantove výskumy sídlisk badenskej kultúry v Kamenine, Bajči-Vlkanove a Stránskej, ďalej výskum pohrebiska z doby Avarskej ríše vo Vyškovciach nad Ipeľom, žiarového slovanského pohrebiska v Bajči-Vlkanove, včasnostredovekého pohrebiska z 9. – 10. stor. v Bešeňove, staromaďarských pohrebísk v Sikenici, časti Veľký Pesek a v Leviciach-Géni a polykultúrneho sídliska v Ožďanoch. Na tomto mieste treba osobitne zdôrazniť skutočnosť, že výskumy neboli len metodicky správne uskutočnené, ale ich vedecké výsledky boli aj náležite publikované v rôznych odborných časopisoch a zborníkoch. V neposlednom rade treba spomenúť aj jeho spoluúčasť na výskume opevneného sídliska otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku v roku 1975 a slovanského hradiska v Nitre na Zobore v roku 1973, ktorých realizácie sa v začiatkoch svojej vedeckej kariéry zúčastnil vo funkcii zástupcu vedúceho výskumu. V roku 1994 participoval tiež na výskume polykultúrnych sídlisk v Mezőkeresztesi, ktorý realizovalo Hermann Ottó Múzeum v Miskolci na trase budovanej diaľnice v Maďarsku a v rokoch 1990, 2001 – 2002 sa zúčastnil na výskume tellu v Drame v juhovýchodnom Bulharsku, ktorý realizovala Sárska univerzita v Saabrückene v Nemecku v spolupráci s Bulharskou akadémiou vied (BAN) a múzeom v Jambole.

Ako viacerým bádateľom, aj nášmu jubilantovi sa po nežnej revolúcii v novembri roku 1989 naskytla možnosť ďalšieho štúdia a zvýšenia svojej odbornosti v zahraničí. V rokoch 1990 – 1991 absolvoval štipendijný pobyt na Sárskej univerzite v Saabrückene v Nemecku, kde v Institute für Vor-und Frühgeschichte pôsobil ako štipendista

Humboldtovej nadácie. Po príchode zo štipendia Gabriel Nevizánsky zúročil získané poznatky a zintenzívil aj publikovanie svojich vedeckých výsledkov. Dodnes zverejnil viac ako 170 vedeckých štúdií, článkov a príspevkov, ktoré boli publikované v početných domácich i zahraničných monografiách, časopisoch a zborníkoch. Jeho vedecká aktivita je sprístupnená nielen odbornej pospolitosti prostredníctvom referátov na vedeckých medzinárodných a domácich konferenciách a sympóziách, ktorých sa pravidelne zúčastňuje, ale aj širokej verejnosti, ktorú informuje realizovaním cielene zameraných expozícií v múzeách, na stránkach vedecko-populárnych médií a prednáškami na vybraných podujatiach pre širokú laickú pospolitosť.

Jeho organizačný talent a zmysel pre tímovú spoluprácu sa prejavil nielen vo funkcii vedúceho oddelenia pre najstarší pravek, ktorú zastával v rokoch 1992 – 1996, ale aj na pozícii vedúceho troch grantových projektov, ktoré viedol a vedie od roku 2001 dodnes. Popri svojich náročných pracovných povinnostiach, našiel si časový priestor aj pre výchovu mladých vedeckých pracovníkov. Bol skutočne veľmi náročným školiteľom niekoľkých vedeckých aspirantov, ktorým sa však nevenoval iba formálne, ako to niekedy býva, ale veľmi aktívne a iniciatívne viedol budúcich mladých odborníkov k vytýčenému cieľu.

Záverom tohto medailóniku venovanom nášmu oslávencovi, by som chcel poukázať na niektoré jeho vlastnosti, ktoré podmieňujú a zároveň vykresľujú neopakovateľnosť jeho osobnosti. Ak by som mohol použiť známe klíšé, používané v oficiálnych životopisoch najmä za bývalého režimu, povedal by som, že náš jubilant, Gabriel Nevizánsky, je v kolektíve veľmi obľúbený, samozrejme až na malé výnimky. Je známy svojim optimizmom, ale najmä zmyslom pre česť, spravodlivosť, a dnes sa dá povedať, aj transparentnosť v medziľudských vzťahoch. Je to beťár, ktorý vie aj intuitívne odhadnúť úmysly druhého človeka a jeho charakter, čo vie úderne vyjadriť aj v skratke neuveriteľne charakteristickej prezývke.

Milý Gabi, dovoľ mi ako Tvojmu spolužiakovi, priateľovi a dlhoročnému spolupracovníkovi, aby som Ti pri príležitosti Tvojho nádherného životného jubilea srdečne zablahoževal k dožitým šesťdesiatinám a zároveň poprial menom celej archeologickej obce, priateľov a známych najmä veľa zdravia, šťastia, úspechov, ešte veľa rokov plnohodnotného aktívneho života a naplnenie všetkých doteraz nerealizovaných pracovných plánov a projektov. Dúfam, že nás nesklameš! Gabi, živio, živio, živio mnogaja ljeta.

Ondrej Ožd'áni

K životnému jubileu PhDr. Kataríny Tomčíkovej

V novembri 2009 oslávila okrúhle životné jubileum odborná pracovníčka Archeologického múzea Slovenského národného múzea PhDr. Katarína Tomčíková. Rodáčka z Rožňavy (9. novembra 1949) prežila detstvo tam i v Košiciach. Po stredoškolských štúdiách v Bratislave na Strednej škole umeleckého priemyslu, odbor keramika, a praxi v Slovenskom národnom múzeu pokračovala vo vysokoškolskom štúdiu na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Štúdium v odbore archeológia ukončila v roku 1977 diplomovou prácou Hrnčiarska výroba v období veľkomoravskom na Slovensku. V tomto roku nastúpila do vtedajšieho Historického ústavu SNM ako lektorka na Bratislavskom hrade.

Od 1. septembra 1983 prešla v rámci Slovenského národného múzea do oddelenia pravekej archeológie, kde postupne prevzala zbierkový fond slovanskej archeológie – včasného stredoveku. V rokoch 1977 – 1988 organizovala a úspešne viedla Archeologický krúžok pre študentov stredných škôl a gymnázií, ktorého náplňou boli besedy, prednášky, návštevy archeologických lokalít a výskumov. V Archeologickom ústave SNM a neskôr v Archeologickom múzeu SNM sa vo vedeckovýskumnej činnosti ďalej špecializovala hlavne na oblasť Záhoria v období včasného stredoveku. Uskutočnila archeologické výskumy na viacerých polohách v katastrach obcí Lakšárska Nová Ves a Studienka, kde zachytila slovanské osídlenie a obohatila zbierkový fond múzea. Výsledky publikovala v odborných časopisoch a zborníkoch. Zároveň sa venovala múzejnému spracovaniu a odbornému vyhodnoteniu starších zbierkových fondov Archeologického múzea SNM (železovská zbierka, Devínsky hrad, zbierka Jozefa Zavadila a výskumy I. L. Červinku; v spoluautorstve s M. Pichlerovou). Spolu s J. Paulíkom spracovala a vyhodnotila nálezy z mladšej doby bronzovej a z doby laténskej (výskumy v rokoch 1968 – 1971 a 1990) z hradiska Pohanská v Plaveckom Podhradí.

V rokoch 1990 – 1995 viedla oddelenie ochrany zbierok a zaslúžila sa o presťahovanie a systematické uloženie zbierkového fondu Archeologického múzea SNM v depozitári samostatnej budovy múzea, v renesančnej kúrii na Žižkovej ulici. S dôverou sa doteraz obracajú na K. Tomčíkovú odborní pracovníci príbuzných inštitúcií pri štúdiu zbierok Archeologického múzea.

V rámci odbornej činnosti múzea sa podieľala na mnohých výstavách, kde popri odbornej fundovanosti nechýbalo ani jej výtvarné cítenie. Niektoré výstavy, ktoré realizovala, putovali aj niekoľko rokov po výstavných sieňach slovenských múzeí. Bohatá je aj jej spolupráca na realizácii výstav slovenských múzeí a Archeologického ústavu SAV. Bola komisárkou expozície Archeologického múzea SNM Antika v zbierkach SNM, tiež členom tímu pri inštalovaní a prevádzkovom zabezpečovaní výstavy Stred Európy okolo roku 1000 na Bratislavskom hrade v roku 2002. Zo zahraničných výstav spomeňme napríklad výstavu Slowianie w Europie wczesniejszego sredniowiecza vo Varšave.

Z novších výstavných akcií sa nemalým podielom zaslúžila o realizáciu úspešnej expozície Archeologického múzea SNM Najstaršie dejiny Slovenska (2007) a na prezentácii pozoruhodnej kolekcie starožitností z praveku a zo staroveku – Kabinetnej zbierky Evanjelického lýcea v Bratislave (v spoluautorstve s K. Fúryovou) – súčasti zbierkového fondu AM SNM. Výstavu v budove na Žižkovej ulici 12 dopĺňa aj katalóg.

Pri nástupe do Archeologického múzea SNM prevzala do starostlivosti fond, ktorý dlhé roky spravovala pani doktorka Ľudmila Kraskovská. Venovala mu náležitú pozornosť spojenú s úctou k jeho objaviteľke. V roku 1994 zorganizovala odborný seminár s výstavou k životnému jubileu Dr. Kraskovskej a v roku 1999 jej v edícii SNM Medailóny vyšla monografia o nestorke slovenskej archeológie Ľudmile Kraskovskej.

V rámci popularizácie zbierok múzea nesmieme zabudnúť ani na spoluprácu K. Tomčíkovej s médiami, najmä pri realizácii filmov z pravekých dejín Slovenska.

Od roku 2007 vedie K. Tomčíková prezentačno-prevádzkové oddelenie AM SNM. Okrem inej záslužnej činnosti doplnila expozíciu Najstaršie dejiny Slovenska o časť pre slabozrakých a nevidiacich (2008).

V súčasnosti sa venuje najmä akciám pre školy v rámci programu Škola v múzeu – veda hrou a príprave informačného systému Archeologického múzea SNM v Bratislave.

Na záver mi dovoľ, Katarína, pri Tvojom životnom jubileu najprv poďakovať v mene všetkých spolupracovníkov a priateľov za ochotu pomáhať radou či skutkom a zaželať Ti veľa úspechov v pracovnom živote, veľa optimizmu a spokojnosti, a, samozrejme, zdravia a pohody v kruhu rodiny a priateľov.

Beata Egyházy-Jurovská

OPUSTILI NAŠE RADY

Za akademikom Bohuslavom Chropovským (1926 – 2009)

Dňa 5. mája 2009 zomrel vo veku nedožitých 83 rokov prof. PhDr. Bohuslav Chropovský, DrSc. – významný archeológ, dlhoročný riaditeľ Archeologického ústavu SAV v Nitre, akademik SAV a bývalej ČSAV.

Prof. PhDr. Bohuslav Chropovský, DrSc., sa narodil dňa 9. augusta 1926 v Čataji v mnohodetnej rodine chudobného dedinského kováča. Vďaka pevnej vôli a najmä morálnej podpore rodičov sa mu podarilo pretaviť záujem o dávnu minulosť do úspešného štúdia na Filozofickej fakulte UK. Po krátkom pedagogickom pôsobení svoju činnosť od r. 1957 pevne zviazal s Archeologickým ústavom Slovenskej akadémie vied. V r. 1970 – 1990 bol riaditeľom ústavu. Bol vrcholným predstaviteľom slovenskej

archeológie, pomerne rýchlo si získal aj významné medzinárodné postavenie a upevnil tiež medzinárodnú prestíž slovenskej archeológie (Medzinárodný kongres slovanskej archeológie 1975, Svetový kongres UISPP 1991 a celý rad ďalších vedeckých podujatí).

Od začiatku jeho vedecko-výskumných aktivít hral v jeho činnosti významnú úlohu terénny i teoretický výskum. Výsledky jeho vedeckej činnosti sú zverejnené vo vyše dvoch stovkách odborných štúdií a v dvoch desiatkach monografií, napr. Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku I (v spoluautorstve s M. Dušekom a B. Pollom; Bratislava 1960); Slovensko na úsvite dejín (Bratislava 1970); Krása slovienskeho šperku (Bratislava 1978); Významné slovanské náleziská na Slovensku (Bratislava 1978); Slované. Historický, politický a kultúrny vývoj a význam (Praha 1989; viaceré cudzojazyčné mutácie).

Jeho výskumný zámer zastrešoval temer všetky obdobia praveku, včasnej doby dejinnej a stredoveku. Jeho srdcovou záležitosťou bola Nitra a jej zázemie vo včasnom stredoveku. Tu je potrebné zmieniť sa o významných stredovekých objavoch v Nitre-Lupke, v Nitre-Martinskom vrchu či v Nitre-Šindolke.

Nezastupiteľná bola jeho organizačná činnosť. Tu sa významne zaslúžil o rozvoj odboru a okrem iného zabezpečil dostatok finančných zdrojov na realizáciu archeologických výskumov (nielen pre AÚ SAV, ale i pre mnohé múzeá a univerzity). Vďaka nemu sa na ústave udomácnili viaceré, najmä prírodovedné disciplíny (geofyzika, geológia, archeobotanika, archeozoológia, antropológia a pod.). Osobitne je treba vyzdvihnúť jeho postoje po roku 1970 kedy vďaka jeho pričineniu nemusel AÚ SAV, na rozdiel od mnohých iných spoločenskovedných pracovísk na Slovensku, opustiť ani jeden pracovník spomedzi vedcov vyškrtnutých či vylúčených z komunistickej strany. Naopak, v nasledujúcich rokoch sa stal ústav aj útočiskom pre niektorých vtedajšiemu režimu nepohodlných (J. Melicher, F. Javorský, M. Slivka a ďalší).

Popri svojej funkcii riaditeľa ústavu v rokoch 1970 – 1990 koncepčne a metodicky usmerňoval archeologické bádanie v celom bývalom Československu: pôsobil ako prezident UISPP pri UNESCO a v rokoch 1988 – 1991 ako generálny sekretár UIAS. Významná je aj jeho dlhoročná pedagogická činnosť. Spomedzi množstva ocenení, ktorých sa mu za jeho plodný život dostalo, k najvýznamnejším patrí „Pribinov kríž I. stupňa“, ktorý mu v roku 2004 udelil prezident Slovenskej republiky za celoživotný vedecko-výskumný prínos v oblasti archeológie.

Po odchode do dôchodku sa na začiatku deväťdesiatych rokov vracia do svojej rodnej dediny – Čataja. Tu sa

naďalej venuje vedeckému výskumu a postupne publikuje viaceré štúdie doma i v zahraničí. Podporuje aj viaceré terénne výskumné projekty (obnovené výskumy hradiska v Majeichove a v Nitre na Martinskom vrchu). V Čataji si po dlhoročnom odriekaní môže konečne dožiť dostatok radosti z prítomnosti najbližšej rodiny.

5. mája, žiaľ, osud jeho pozemskú púť náhle ukončil. Pohreb bol na cintoríne v Čataji v úzkom rodinnom kruhu 8. mája 2009.

V našich spomienkach zostane prof. PhDr. Bohuslav Chropovský, DrSc., kolegom, ktorý sa významne zapísal do dejín slovenskej a európskej archeológie. Česť jeho pamiatke!

Matej Ruttkay

Spomienka na prof. Vincenta Sedláka

Dňa 20. januára 2009 nás nečakane opustil člen Slovenskej archeologickej spoločnosti (bol v nej od roku 1976), známy historik, medievalista, pracovník Historického ústavu SAV v Bratislave, zaslúžilý pracovník Matice Slovenskej – prof. PhDr. Vincent Sedlák, CSc. (* 2. 12. 1930 Krakovany – + 20. 1. 2009 Bratislava). Jeho srdce dotýkalo po ťažkom boji s dlhoročnou vyčerpávajúcou chorobou. Slovenská história v ňom stratila jedného z najvýznamnejších reprezentantov svojho odboru. Jeho práca bola natoľko rozsiahla, že ju možno len ťažko charakterizovať v stručnosti. Svojimi výskumami stredovekých historických prameňov priniesol početné historické, toponymické a onomastické výsledky, ktoré dodnes tvoria cenný vklad do histórie Slovenska. Sú využiteľné pre mnohé ďalšie vedné disciplíny. Pochádzal z Krakovian pri Piešťanoch. Domáce prostredie plné archeologických a historických nálezov ho určite predurčilo k štúdiu histórie. Maturoval v Piešťanoch. Absolvoval Filozofickú fakultu UK v Bratislave, kde študoval kombináciu predmetov latinčina a dejepis (štúdium ukončil v roku 1953). Po ukončení štúdia sa stal pracovníkom Historického ústavu SAV. Štúdium na fakulte mu poskytlo kvalitný základ poznatkov k možnosti analyzovať pramene k dejinám Uhorska, teda aj Slovenska, v 11. až 15. storočí. Hodnosť kandidáta vied dosiahol v roku 1964. Od roku 1992 pôsobil na Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity. Tu sa aj habilitoval v roku 1996 a inauguroval na hodnosť profesora v roku 1999.

Prof. Sedlák si v HÚ SAV a v iných inštitúciách, kde pôsobil, vytýčil niekoľko hlavných tém. Tie sledoval po niekoľko desaťročí. Prvou z nich bola syntéza a analýza stredovekých historických prameňov viažucich sa k dejinám Uhorska a Slovenska. V čase jeho nástupu do ústavu (1953) bolo na Slovensku publikovaných minimum prameňov (listov, listín, kroník) o histórii Slovenska. Väčšina základných edícií prameňov sa vydala na prelome 19. a 20. storočia, hlavne v Budapešti, v latinčine a čiastočne aj v maďarčine. Aby sa podarilo z nich vyťažiť základné údaje k osídleniu a spoločenskému vývoju Slovenska, bolo nutné ich sprístupniť aj našim bádateľom. Preto sa musel uskutočniť rozsiahly výskum v domácich a v zahraničných archívoch. Jeho výsledky prispeli k dobudovaniu stredovekej zbierky prameňov v HÚ SAV. Tá je dodnes základným zdrojom pre štúdium našich stredovekých dejín. Slovenským bádateľom sa snažil sprístupniť najmä obdobie začiatku 14. storočia. Napr. formou prác Regesta diplomatica necnon epistolaria Slovaciae, diel I – II (Bratislavae 1980, 1987). Už pri príprave prvej časti novej edície (zaoberajúcej sa rokmi 1301 – 1314) bolo nutné uskutočniť rozsiahly heuristický výskum pramennej bázy, aby sa zistilo, aké listiny sa viažu aj k nášmu územiu. Muselo sa selektovať z veľkého množstva zachovaných písomností. Druhý diel edície bol zameraný na roky 1315 – 1323, tretí mal priblížiť písomnosti z tridsiatych rokov uvedeného storočia. Autor ho už však nemal možnosť dokončiť. Oba diely registáru priniesli tisíce údajov k dejinám Slovenska, hlavne k jeho osídleniu a k majetkovým vzťahom tu žijúcich rodov. V prvom je 1270 záznamov, v druhom 1141. Dve tretiny z rozsahu spomenutých publikácií tvoria prepisy listov a listín, ktoré predtým neboli v plnom rozsahu na Slovensku nikdy publikované. Dôležitou súčasťou oboch prác sú menné a miestne registre. Iným pozoruhodným dielom je práca Monumenta Vaticana Slovaciae I, 1332 – 1337 (2008), kde autor prezentuje všetky dôležité informácie o vývoji cirkevnej štruktúry Slovenska v rokoch 1332 – 1337 získané štúdiom fondov archívu Pápežskej stolice vo Vatikáne. Aj napriek enormným pracovným a organizačným povinnostiam sa po roku 2000 snažil publikovať ďalšie nové základné pramene k histórii Slovenska. V edícii Monumenta diplomatica civitatis Bratislaviensis/Posoniensis publikoval napr. Bratislavský mestský listinár (Studia Historica Tyrnaviensia 3, 2003, 149 – 155). V edícii Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov bol vedeckým redaktorom a recenzentom dielu III (V kráľovstve svätého Štefana. Bratislava 2003). Bol spoluautorom textov dielu IV (Pod vládou anjouovských kráľov. Bratislava 2002, ďalší autori: Brezováková, B., Lukačka, J., Sopko, J.).

Druhou rozsiahlou tematickou oblasťou záujmu V. Sedláka bola história Bratislavskej župy, Bratislavského hradného županstva a Bratislavskej stolice. Snažil sa zrekonštruovať vývoj osídlenia tohto regiónu od včasného stredoveku po rok 1450. Už v kandidátskej dizertácii prezentoval osídlenie Bratislavskej stolice do roku 1300 (publikoval ju v roku 1964). V roku 1970 priniesol základné poznatky o vývoji Bratislavského hradného županstva a Bratislavy do roku 1291. Časť poznatkov prezentoval v Atlase Slovenska, kde sú uverejnené jeho historické mapy o osídlení Bratislavy a jej okolia do polovice 13. storočia a o osídlení juhozápadného Slovenska v rokoch 1250 – 1450 (1980). V roku 1993 na 11. Kongrese slavistov (Bratislava) predniesol referát na tému najstaršie osídlenie Bratislavskej župy. Tu riešil aj problém staroslovenského, maďarského a iného osídlenia tohto priestoru. Zaoberal sa tiež oblasťou Žitného ostrova, územia, o ktorom v danom čase chýbali rozsiahlejšie archeologické a historické pramene. Jeho výskumy boli teda pre viacerých historikov a archeológov viac než prínosné.

Zaoberal sa aj historickou topografiou a historickou geografiou, aby tak zistil rozšírenie stredovekého osídlenia na

Slovensku, hlavne v jeho juhozápadnej časti. Vytvoril základný prehľad najstarších názvov a ich variantov osídlených lokalít zo Slovenska. Prezentoval ich vo Vlastivednom slovníku obcí na Slovensku, diel I – III (Bratislava 1977 – 1978). Pripravoval podklady k dvojväzkovému etymologickému slovníku názvov slovenských miest a obcí, ktorý, žiaľ, už nedokončil. Mal byť podnetom k ďalšiemu historickému bádaniu. V súvislosti s prezentáciou historických názvov jednotlivých sídlisk konfrontoval svoje poznatky s jazykovednými výskumami. Tým prispel k obohateniu slovenskej onomastiky (k poznaniu vývoja vlastných mien) a toponymie (miestnych názvov). Výsledky jeho práce mali vyústiť do vzniku prvého toponymického slovníku Slovenska.

Ďalším projektom vychádzajúcim zo štúdia pramenného materiálu mal byť historický slovník slovenského jazyka do 16. storočia, lebo podobný slovník výrazov od 16. storočia pripravovali od 50. rokov 20. storočia iní autori (sedemdielny Historický slovník slovenského jazyka pod vedením M. Majtána zameraný na slová používané po 16. storočí vydalo Vydavateľstvo SAV v rokoch 1991 – 2009). Na jeho základe sa mal sledovať vývoj slovenského a iných jazykov používaných v danom čase na našom území. Hlavne sa malo poukázať na vývoj predchodcov slovenčiny v preduhorskom a vo včasnouhorskom období. Svojimi výskumami chcel doplniť aj prácu prof. Jána Stanislava Slovenský juh v stredoveku, diel I – II. Podľa najnovších poznatkov, čiastočne aj archeologických, chcel vytýčiť rozsah slovanského osídlenia v slovensko-maďarskom pohraničnom priestore.

Popri vyššie spomenutých úlohách zastával viacero významných organizačných úloh. Pre slovenskú historickú obec priniesli množstvo nových poznatkov, podnetov, kontaktov k spolupráci, resp. dosiahnutých projektov. Pôbil napr. v Budapešti ako vedúci Výskumného pracoviska Československej akadémie vied (1969 – 1978, 1986 – 1992) a SAV (1993 – 1997). Bol predsedom Česko-slovensko-maďarskej historickej komisie (1990 – 1993) a Slovensko-maďarskej historickej komisie (1993 – 1996). Tak mohol naďalej pokračovať vo svojom výskume slovensko-maďarských vzťahov. Zastával funkciu tajomníka Medzinárodného komitétu slavistov (1990 – 1993) a podpredsedu Slovenského komitétu slavistov. Pôbil ako člen Komisie pre názvy obcí a miestnych častí a Komisie pre dejiny Bratislavy. Bol prvým podpredsedom odbornej komisie Vedeckého kolégia histórie ČSAV pre historickú geografiu a členom predsedníctva Česko-slovenskej onomastickej komisie pri ČSAV.

Od roku 1992 začal pôsobiť na Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity. Prednášal základy latinčiny, stredovekú latinčinu a onomastiku. Aktívne sa podieľal na práci pre Historický odbor Matice Slovenskej. Bol členom výboru MS, člen reakčnej rady Historického zborníka MS (kde prispieval aj autorsky). Spolupracoval so Slovenským historickým ústavom MS (tu pokračoval v svojich rozsiahlych výskumoch).

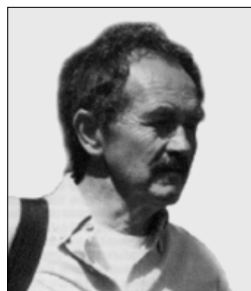
Zostavoval viaceré zborníky, napr. Zborník príspevkov k slovenským dejinám, venovaný životnému jubileu prof. R. Marsinu (Bratislava 1998). Do viacerých ďalších prispieval svojimi štúdiami, o. i. Najstaršie rody v Bratislavskej župe (In: Najstaršie rody na Slovensku /zost. K. Štulrajterová/. Bratislava 1994, 96 – 101) a Zrod Nitrianskej župy (In: Nitra v slovenských dejinách /zost. R. Marsina/. Martin 2002, 159 – 168). Publikoval aj v monografiách miest – vytvoril kapitolu Sereď v stredoveku do publikácie Sereď – dejiny mesta (zost. E. Vrabcová a R. Petrovič, 39 – 51).

Dlhodobu spolupracoval s kolegami z mnohých interdisciplinárnych odborov, aj z archeológie. O výsledky archeologického bádania sa zaujímal najmä pri príprave podkladov pre poznanie vývoja jednotlivých lokalít. Pre potreby výskumu Šintavského hradu vytvoril prehľad jeho dejín. Sú publikované v štúdiu Šintava v stredoveku (Historický zborník MS 11/1, 2001, 24 – 32). Archeológov môžu zaujímať viaceré jeho štúdie: K otázke vývoja pôvodu inštitúcie Szolgagyőr (1967), Centrálné postavenie Bratislavského hradu na konci 13. storočia (1987), Nemaďarské vplyvy na začiatky uhorského štátu (1984), Die älteste Besiedlung des Komitates Bratislava (Studia Historica Slovaca 18, 1994, 13 – 128), Zásahy do etnického zloženia staroslovenského historického areálu (In: Dvanásť medzinárodný zjazd slavistov v Krakove. Bratislava 1998, 239 – 268), Historicko-geografické podmienky tvorby sídlisk medzi Malým Dunajom a Váhom (Historický zborník MS 10/1, 2000, 31 – 39), Historik a archeológ Vojtech Ondrouch (1891 – 1963) (Historický zborník MS 11/1, 2001, 204-206), Zjazd slovenských archeológov 2000. Nitra, 26. – 27. 4. 2000 (Historický zborník MS 11/1, 2001, 116 – 118), K nedožitým sedemdesiatinám PhDr. Alojza Habovštiaka, DrSc. (Historický zborník MS 12/1-2, 2002, 221 – 222).

Jeho dielo zhodnotili viacerí bádatelia, medzi inými aj R. Marsina (Vincent Sedlák – šesťdesiatročný, Historický časopis 38, 1990, 750 – 751) a P. Mulík (Za profesorom Vincentom Sedlákom /1930 – 2009/, Historický zborník MS 19, 2009, 312 – 314). Najvýznamnejšie práce uvádzajú bibliografické databázy HÚ SAV.

Ján Hunka

Za PhDr. Václavom Hanuliakom (1.12.1947 – 23. 4. 2009)

Dňa 27. apríla 2009 sme sa v rímskokatolíckom kostole na sídlisku Sásová v Banskej Bystrici navždy rozlúčili s našim spolužiakom, spolupracovníkom a priateľom Vaškom Hanuliakom. Podľahol zákernej chorobe, s ktorou zápasil posledné roky svojho života plného útrap, no v pokore, ale i v istej nádeji a v rozhovoroch s vlastným bytím. Nakoniec nastalo to perpetuum silentium – večné mlčanie. Úmrtné oznámenie sprevádzali slová: Dal všetko, čo mal. Na viac už nebolo. Predsa však plody jeho obrovskej práce, ale aj jeho dobroty, úcty a zápalu ako symboly dobra zostávajú a budú sa prihovárať každému, s kým sa kontaktoval, spolunažíval a spolupracoval v oblasti archeológie stredoveku, pamiatkovej ochrany a prezentácia a vedeckej činnosti.

Narodil sa v blízkosti Bratislavy – v Jánošíkovej (dnes Dunajská Lužná), kde vychodil základnú školu, a potom maturoval na Strednej všeobecnej škole v neďalekom Šamoríne (v r. 1966). Archeológiu absolvoval na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (v r. 1973), kde neskôr obhájil rigoróznú prácu zameranú na sídliskový obraz Liptova, a v roku 1980 mu bol udelený titul PhDr. Po skončení školy nastúpil do Liptovského múzea v Ružomberku a stacionárne sa tak venoval regiónu Liptova. Tu realizoval viaceré záchranné, predstihové, ale aj systematické výskumy (v r. 1975 – 1982 kompletne preskúmal komitátny hrad Liptov). Úzko spolupracoval s Dr. Karolom Pietom, a to hlavne pri odkrývaní stredovekého hrádka v Liptovskej Mare – v polohe Havránok, čo vyústilo do jeho pamiatkovej prezentácie. To už ale bol pracovníkom Pamiatkového ústavu – na stredisku v Banskej Bystrici, kde pracoval v rokoch 1984 až 2001. Každoročne vykonával terénne výskumy, a to jednak v hradných areáloch (Vígľaš, Slovenská Lupča, Čabrad', v roku 1992 začal výskum Pustého hradu nad Zvolenom a viedol ho 17 rokov), jednak v sakrálnych objektoch (kláštor minoritov v Slovenskej Lupči, Banská Bystrica, Dvorníky – kostol sv. Michala, Krupina – kostol sv. Petra). Od roku 2001 pôsobil na Fakulte ekológie a enviromentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene, no súčasne sa venoval výskumu Pustého hradu. Pod jeho vedením prebiehala adekvátna pamiatková úprava odkrytých zvyškov architektúr a celková prezentácia hradného areálu. Od roku 2006 realizoval výskumy cez spoločnosť Terra antiqua so sídlom v Rimavskej Sobote, a to predovšetkým v okolí farského Kostola sv. Alžbety vo Zvolene a naposledy v zaniknutom kostole vo Veľkej Čalomiji. Obdivuhodná, vyše 30-ročná terénna práca vykázala svoje rezultáty. Nielen v terénnej prezentácii, v dokumentačných elaborátoch, v aktívnej účasti na domácich a zahraničných vedeckých podujatiach, ale aj v publikačnej činnosti. Jeho bibliografia vykazuje vyše 60 položiek a mnohé výskumy mal v stave rozpracovanosti. Zostáva už len na jeho žiakoch, v ktorých budil záujem o archeológiu, a ktorým odovzdával nadobudnuté poznatky, aby sprístupnili výsledky jeho výskumov a ním získaný bohatý nálezový fond.

V hlbokej úcte skláňame sa nad jeho vykonaným dielom, nad jeho „duchovnou hmotou“, ktorá je už zduchovená a v takej forme bude v našich myšliach žiť naďalej. Zostáva personálnym vzorom predovšetkým v tej ľudskej stelesnenej добрote.

Myšlienka si a túžba číra, dýchame ťa všade a spomíname. Spi sladko v Pánovom náručí!

Michal Slivka

NOVÉ PUBLIKÁCIE

Colin Renfrew: Prehistória. Formovanie ľudskej mysle. Bratislava, Slovart 2009.

Významný britský archeológ, profesor univerzity v Cambridge, ponúka súhrnnou formou svoje poznatky získané dlhoročným bádáním v oblasti tzv. kognitívnej archeológie, teda poznatkov o ľudskom myslení, ktoré môžeme získať na základe archeologických prameňov. Promptný slovenský preklad tejto publikácie (originál vyšiel v r. 2007) možno nazvať priekopníckym kultúrnym počínom, nič podobného sa zatiaľ na našom trhu neobjavilo. Kniha je písaná prístupným štýlom, a preto je vhodná pre študentov archeológie, ale aj pre každého bádateľa a zaujímajúceho sa o niektoré otázky spojené s vývojom ľudského myslenia.

Joseph A. Tainter: Kolapsy složitých spoločností. Nakl. Dokořán, Praha 2009.

Autor sa zamýšľa nad príčinami zániku zložito organizovaných spoločností, napr. minojskej civilizácie, Rímskej ríše, Číny, indiánskymi ríšami...atď. Kľúčovým javom je podľa neho väčšie množstvo energie, ktorá sa vydáva na udržanie štruktúry spoločnosti, než na výrobu potravín či tovarov. Autor je profesorom antropológie na univerzite v Utahu (USA) a jeho kniha sa dožila od roku 1988 veľkého množstva vydání v USA a Veľkej Británii.

Dve nové regionálne publikácie z juhozápadného Slovenska

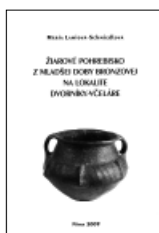
V poslednom období bol počet regionálnych publikácií rozšírený aj o tituly, ktoré obsahujú kvalitne spracované kapitoly venované pravekému a včasnostredovekému osídleniu.

V publikácii **M. Duchoň – J. Turcsány a kol.: Bernolákovo 1209 – 2009. Dejiny obce (Bernolákovo 2009)** spracoval najstaršie osídlenie T. König (FF UK Bratislava). Okrem známych, už publikovaných nálezov autor zaradil do práce aj informáciu o nových včasnoslovanských nálezoch z polohy Panské Lúky, ktoré pochádzajú z jeho vlastného výskumu.

Prvá písomná zmienka z toho istého obdobia bola impulzom k vydaniu analogickej publikácie aj pre samosprávu v Svätom Jure (**Svätý Jur 1209 – 2009. Dejiny písané vínom, zost. J. Turcsány, Svätý Jur 2009**). Časť najstaršie osídlenie pochádza z pera J. Vaváka (Malokarpatské múzeum Pezinok). Upozorniť treba hlavne na vypublikovanie nových nálezov z hradiska Neštich, a to terénnych snímok, ako aj artefaktov pochádzajúcich takisto z výskumu autora.

Publikácie sú prínosné nielen z hľadiska predbežného uverejnenia nových nálezov, ale aj z celkového spracovania a grafickú úpravu.

Vladimír Turčan

Mária Lamiová-Schmiedlová: Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej na lokalite Dvorníky-Včeláre. 78 strán text, 74 tabuliek. Edícia Archaeologica Slovaca Monographiae Catalogi, Tomus XI. Vydavateľ Archeologický ústav SAV, Nitra 2009, ISBN 978-80-89315-13-0.

Publikácia vznikala v rámci Centra excelentnosti SAV Staré Slovensko: dejiny Slovenska od praveku po vrcholný stredovek, Zmluva III/1/2009.

Autorka formou katalógu publikuje výsledky výskumu žiarového pohrebiska z doby bronzovej v Dvorníkoch-Včelároch, ktoré bolo čiastočne preskúmané v rokoch 1964–1965. Pohrebisko sa nachádza západne od obce Dvorníky-Včeláre, v južnom predpolí vstupu do Zádielskej doliny.

Publikácia prezentuje nálezové celky zo 163 žiarových hrobov pilinskej a kyjatickej kultúry. Nálezy rámcovo datované do mladšej doby bronzovej sú dôležitým prameňom pre štúdium osídlenia Slovenského krasu. Ich presnejšie časové a kultúrne zaradenie si však vyžaduje podrobnú analýzu v širšom kontexte geografického rozšírenia uvedených kultúr. Predložený katalóg bude dobrým základom pre ďalšie teoretické bádanie. Súčasťou publikácie je antropologický rozbor M. Stloukala (s. 67–76) a paleobotanické analýzy E. Hajnalovej a J. Mihályiovej (s. 77, 78).

Elena Miroššayová

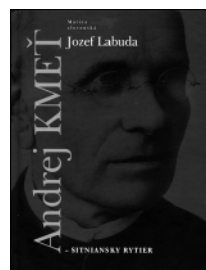
Július Béreš (ed.): Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia. III. zväzok Východné Slovensko. 395 strán, obr. v texte. Vydavateľ: Archeologický ústav SAV, Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-10-9.

Publikácia vznikla v rámci Centra excelentnosti SAV Výskumné centrum najstarších dejín Podunajska pri Archeologickom ústave SAV v Nitre. Zmluva III/1/2005.

Tematicky nadväzuje publikovaná práca na I. zväzok: Bratislava, hlavné mesto SSR a Západoslovenský kraj, časť 1–2 (Nitra 1989) a II. zväzok: Stredoslovenský kraj (Nitra 1992) a zároveň uzatvára kompletný súpis nálezísk z územia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia.

Na spracovaní jednotlivých hesiel tretieho zväzku sa podieľali odborní a vedeckí pracovníci Archeologického ústavu SAV v Nitre a v Košiciach a pracovníci Krajského múzea v Prešove, Podtatranského múzea v Poprade, Vihorlatského múzea v Humennom a Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou. Pramene sú zostavené podľa administratívneho členenia bývalého Východoslovenského kraja aké bolo v čase publikovania I. zväzku a obsahujú údaje o 642 obciach a ich častiach. Okresy sú zoradené v abecednom poradí a v úvode každého je mapa s registrovanými archeologickými lokalitami. Mapky sú aj pri obciach, kde bolo osídlenie vo viacerých polohách. Práca je doplnená registrom osídlených obcí a súpisom literatúry. Informácie, ktoré obsahuje, budú východiskom pre výskum rozsahu a štruktúry osídlenia jednotlivých regiónov z aspektu geografického, kultúrneho a chronologického.

Elena Miroššayová

Labuda, Jozef: Andrej Kmeť – sitniansky rytier. Matica slovenská, Martin 2008.

88 strán, vrátane 22 nečíslovaných čiernobielych a farebných fotografií.

Medzi publikáciami Vydavateľstva Matice slovenskej sa v ostatnom čase objavila kniha o jednej z popredných osobností slovenských národných dejín druhej polovice 19. a začiatku 20. stor., kniha o rímskokatolíckom kňazovi a priekopníckom bádateľovi Andrejovi Kmeťovi. Jej autorom je vynikajúci znalec a obdivovateľ jeho rozsiahleho vedeckého diela, archeológ a riaditeľ Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici PhDr. Jozef Labuda, CSc.

Monografia má šesť kapitol, ktoré dopĺňa použitá literatúra a pokračovanie autora. Z úvodnej kapitoly „Prečo vznikla táto knižka?“ je zjavné, že autorom knihy je človek, ktorý takpovediac od malička kráča v stopách A. Kmeťa. Keď J. Labuda v úvode pripúšťa, že preňčovský pán farár Kmeť akoby stál za jeho rozhodovaním sa pre budúcu profesiu – archeológiu, do knihy vnáša mystický prvok. Tak isto zaujímavý je moment prepojenia autorovho rodinného príbehu s kňazským pôsobením A. Kmeťa v kraji pod Sitnom. Súčasťou tohto putá je fakt, že Kmeť v preňčovskom kostole požehnal manželskému zväzku Labudových starých rodičov. A tak autor knižky s radosťou prezrádza, že A. Kmeť a rodný Hont s vrchom Sitno sú jeho srdcu blízke pojmy. Je dobré, že riadky uvedenej kapitoly J. Labuda pretkal spomienkami a zafarbil emóciami. Priznávam sa, že túto kapitolu som s potešením čítal viackrát. Možno aj preto, že k pojmom Sitno a Kmeť som si vytvoril citovú väzbu i ja. Dodnes rád spomínam na hodiny dejepisu na gymnáziu s Pavlom Žebrákom, ktorý v osemdesiatych rokoch minulého storočia realizoval na Sitne archeologický výskum. Pán profesor Žebrák nám o svojom výskume často rozprával, čo bol jeden s dôležitých okamihov v mojom smerovaní k štúdiu archeológie. Ako študentov nás vedel nadchnúť najmä svojím príbehom o poklade bronzových predmetov, ktorého súčasťou bol vedecky cenný honosný opasok z konca doby bronzovej. Vtedy som sa letmo oboznámil so životom sitnianskeho rytiera, z ktorého som si v pamäti pevne zafixoval deň a mesiac jeho úmrtia – 16. február. Vari preto, že je zhodný s dátumom môjho narodenia. Ako sa zvykne hovoriť, takéto „zhody náhod“ sú v živote vzácne. Neprekvapujú ma preto slová J. Labudu na konci prvej kapitoly, že: „... musel napísať tieto riadky“.

Názov druhej kapitoly „Ako Kmeť na Sitne zostarol...“ je vypožičaný z Kmeťovej slávnej „Veleby Sitna“. V názve kapitoly sa skrýva magický vzťah človeka a vrchu – putá, ktoré A. Kmeť a sprevádzalo od malička až do

smrti. Z archeologického hľadiska dôležitý výskum na Sitne Kmeť uskutočnil na prelome 19. a 20. storočia a jeho výsledky podrobne publikoval. Už vtedy bájný vrch odhalil veľkú časť svojich tajomstiev tak z mladšej a neskorej doby bronzovej (hradisko), ako aj zo stredoveku a novoveku (hrad). Pravda, A. Kmeť kopal nielen na vrchole Sitna, ale aj na okolitých polohách, napr. na Tatárskej alebo Lahotskej lúke. Odkryl tam časti sídlisk a pohrebísk z obdobia popolnicových polí. Z riadkov druhej kapitoly je zrejmé, že v čase Kmeťa nebolo lepšieho znalca Sitna a okolia než bol on sám. Veď tomuto vrchu sa doslova upísal.

V kapitole „Archeologické potulky po Honte“ sa čitateľ dozvedá, ako si rodák zo Bzenice v Tekove zamiloval Hont nad všetky slovenské kraje. Z Kmeťovho diela je evidentné, že poznal a navštívil všetky dediny tohto kraja. Obdivuhodné sú najmä výsledky jeho archeologickej činnosti v tejto geografickej oblasti. Vykopávky uskutočnil na viac než 20 lokalitách Hontu (napr. Domaníky, Hontianske Nemce, Medovarce), ďalšie mimo neho (napr. v Novohrade, Orave, Turci). Je dobré, že J. Labuda komentuje, ako rýchlo a prakticky si ich A. Kmeť dokázal zorganizovať. Škoda len, že v porovnaní s inými vednými disciplínami, ktoré obsiahol, sa archeológii začal venovať najneskôr. Dnes sú početné nálezy z jeho výskumov uložené v Slovenskom národnom múzeu v Martine, v Bratislave a v Slovenskom banskom múzeu v Banskej Štiavnici. Popri výpočte lokalít a nálezov čitateľa nepochybne zaujme tajomný nález ľudskej čeluste opatrenej železnými zámkami z blízkosti Prenčova. Mimoriadny ohlas svojho času vzbudil tiež nález kostry mamuta v obci Beša alebo interpretácia tzv. spečeného valu pri obci Pečenice. Výsledky bohatej výskumnej činnosti si slovenský Schliemann, ako ho súčasníci prezývali, nenechával „v šuflíku“. Všetko sa snažil urýchlene zverejniť a uviesť do širších súvislostí, pričom vyzdvihoval krásy Hontu. Stal sa tak zároveň priekopníkom propagácie cestovného ruchu.

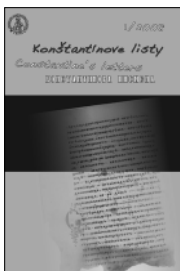
Štvrtá kapitola je venovaná duchovnej činnosti A. Kmeťa. Pochopiteľne, ako rímskokatolícky kňaz slúžil nielen vede, ale aj národu a Bohu. Autor monografie správne pripomína, že hodnoty ľudovej kultúry považoval za silný nástroj na obranu a zachovanie národa v období silnej maďarizácie všetkého slovenského. Pritom vždy a všade zdôrazňoval osobitosť slovenského národa. Mimochodom, bol kľúčovou osobnosťou pri založení Slovenského národného múzea, ako aj agilným darcom exponátov a tvorcom jeho muzeálnych zbierok.

V predposlednej kapitole „Muž kontaktov“ J. Labuda predstavuje A. Kmeťa prostredníctvom jeho bohatých osobných a písomných kontaktov. Súčasťou jeho pozostalosti je rozsiahla korešpondencia s duchovnými a s vedcami rôznych odborov (najmä s európskymi botanikmi). Tak napríklad, málokto z nás si spomenie, že veľký vplyv na Kmeťa mal pražský univerzitný profesor Lubor Niederle. Kmeťova recenzia na jeho vedecké dielo „Lidstvo v predhistorické době“ z roku 1893 mala veľmi dobrý ohlas a stala sa klasikou.

Posledná kapitola patrí obdivovateľom života a diela A. Kmeťa, všetkým ktorí prispeli k ucteniu si jeho pamiatky a rozvinutiu jeho diela. Literárne práce niektorých z nich možno nájsť v kapitole použitá literatúra. Výpočet faktov, ktoré pripomínajú odkaz preňčovského kňaza končí originálnym spôsobom – autentickou výpoveďou dvoch obyvateľiek Prenčova o ňom. Podali ju miestnym dialektom a samozrejme tak, ako ho poznali z rozprávania svojich príbuzných a známych.

Populárno-vedecká publikácia o A. Kmeťovi je hodnotnou sondou do života a diela charizmatického kňaza a zanieteného bádateľa spod Sitna. Som presvedčený, že rozširuje rady kníh, pri čítaní ktorých sa zachce ísť ad fontes. Človek zaraz začne rozmýšľať nad výletom na Sitno, o prechádzke po Tatárskej lúke alebo o návšteve pamätnej izby A. Kmeťa v Prenčove. Teda, ja tieto miesta čoskoro určite navštívim.

Vladimír Mitáš

Konštantínove listy I/2008 (Constantine's letters, Константинова писмена), Nitra 2008. 132 str.

Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda pri Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre sa rozhodol založiť a pravidelne vydávať časopis pod uvedeným názvom. Prvé číslo vyšlo v roku 2008. Publikáciu podporili: Nitriansky samosprávny kraj, Mesto Nitra, Rímskokatolícky biskupský úrad v Nitre. Články publikované v slovenčine a v angličtine sú opatrené anglickým alebo slovenským abstraktom.

Obsah: Editorial – J. Michalov uviedol, že pohnútkou pre vydávanie tohto periodika je nedostatok poznania vlastnej kultúrnej histórie, a preto vedeckí pracovníci Ústavu pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda privítajú spoluprácu z radov bádateľov, ktorí sa venujú problematike kultúrnych a kresťanských dejín. Ďalej píše: „Úlohu časopisu vidíme v objasňovaní prameňov kultúrneho a duchovného dedičstva našich veľkých učiteľov, ako aj dôležitosť ich práce pre kultúru a kresťanstvo v Európe“... „Veríme, že sa časopis stane zjednotiteľom všetkých, ktorí sa hlásia ku kultúrnemu a duchovnému dedičstvu sv. Cyrila-Konštantína a Metoda“...V zmysle vyššie povedaného by to znamenalo, že Konštantínove listy sú určené predovšetkým slavistom, ale ako ukazujú publikované príspevky, časopis bude mať širší diapazón.

Štúdie: T. Kolník, Kamenný kríž z Bratislavy-Rusoviec – významný doklad ranobyzantského kresťanského umenia (s. 2 – 25); M. Hanuliak, Materiálna podstata v duchovnej kultúre veľkomoravských Slovanov (s. 26 – 40); A. Matuláková, Pohansko-kresťanský synkretizmus v predcyrilo-metodskom období a jeho pozostatky v slovenskom obradovom folklóre (s. 41 – 59); P. Ivanič, Pribinov kostol v Nitre v zrkadle historiografie (s.60 – 69); M. Hetényi, K platforme politiky Rastislava pred príchodom byzantskej misie (s.70 – 83); C. Diatka, Historický kontext misie

solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda (s. 84 – 95); P. Liba, Váznenie sv. Metoda (s. 96 – 99); M. Jakimovska-Tošić, The extensive hagiography of St. Clement of Ochrid by Theophylactus in Byzantine-Orthodox and Rome-Catholic literary environment (s. 100 – 109); Z. Taneski, Niektoré teórie a historicko-spoločenské podmienky vzniku slovanského písma a písomníctva (s. 110 – 124).

Recenzie: P. Ivanič, Zábojník, J.: Slovensko a avarský kaganát. *Studia Archaeologica et Medievalia*. Tomus VI. Bratislava, FiFUK 2004, 168 s. (s. 125 – 127); P. Ivanič, Galuška, L.,: Slované doteky předků. O životě na Moravě 6. – 10. století. Brno, Moravské zemské muzeum – Obec Modrá – Krajská knihovna Františka Baroše 2004. 150 s. (s. 127 – 129); Z. Taneski, Кланица, З.: Тајната на гробот на Св. Методиј (превод од чешки јазик: Доц. Д-р Љупчо Митревски). Brno / Boskovice: Společnost přátel jižních Slovanů v nakladatelství Albert, 2008, 128 s. (s. 129 – 130); J. Michalov, Nemcová, E. – Pišová, J. (ed.): Cyril a Metod – Slovensko a Európa. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie v Trnave 25. – 29. mája 2005. Trnava, Univerzita sv. Cyrila a Metoda 2007, 252 s. (s. 130 – 131).

Autori čísla (s. 132).

Skladba tohto periodika a jeho vedecká úroveň sú zárukou, že bude vyhľadávané odborníkmi, aj širšou verejnosťou. Dovolím si však aj niekoľko pripomienok. V tiráži sa uvádza, že každý príspevok bol recenzovaný, ale mená recenzentov nie sú uvedené. Pretože ide o periodikum bolo by potrebné stanoviť presné a jednotné pravidlá citovania odbornej literatúry aj poznámkového aparátu. Taktiež bolo by prospešné, keby v záhlaví každej strany bolo uvedené meno autora a názov príspevku, tak, ako sa to praktizuje vo väčšine periodík. Prvé číslo Konštantínových listov bolo do tlače pripravené v pomerne krátkom čase, v tom asi tkvie aj nie celkom dôsledná jazyková úprava.

Pretože ide o nové médium uvediem ešte niekoľko základných údajov. Predbežne bude časopis vychádzať jedenkrát do roka. Redakčnú radu tvoria: Mons. prof. ThDr. V. Judák, PhD; prof. RNDr. J. Michalov, DrSc.; prof. PhDr. A. T. Ruttkay, DrSc.; prof. PhDr. J. Vladár, DrSc.; Assoc. Prof. M. Jakimovska-Tošić (Macedónska republika); šéfredaktor – PhDr. P. Ivanič, PhD.; adresa redakcie: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta a Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda, Štefánikova trieda 67, 949 74 Nitra (tel.: +421 37 77 6408 367; fax.: +421 37 77 6408 387; E-mail: ukm@ukf.sk).

Periodikum sa dá v pdf formáte stiahnuť na adrese: <http://www.ukm.ff.ukf.sk/wp-content/uploads/2009/09/konstantinove-listy2008.pdf>

Darina Bialeková

Konštantínove listy 2/2009 (Constantine's letters, Константинова писмена), Nitra 2009. 120 str.

Druhé číslo časopisu je rozšírené o Správy/Chronicle. Ďalšou inováciou je uvedenie titulu príspevku v záhlaví každej pravej strany, ale bez autora. K unifikácii citovania literatúry a poznámok, tiež k uvádzaniu mien recenzentov pri posudzovanej štúdií nedošlo. Už druhé číslo časopisu naznačuje, že v budúcnosti budú príspevky publikované aj v ďalších slovanských jazykoch. Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda pri FF UKF napriek pomerne krátkej dobe svojej existencie má takú rozsiahlu organizačnú aj publikačnú aktivitu, že treba vysoko hodnotiť, že sa editorom Konštantínových listov podarilo dodržať termín ich vydania.

Štúdie: M. Husár, Prechod z antiky do stredoveku v rímskej armáde a súčasná situácia vo vojenstve na území Karpatскеj kotliny počas 4. – 1. polovice 7. stor. (s. 1 – 18); M. Hurbanič, Historiografia k avarskému útoku na Konštantínopol roku 626 (s. 19 – 24); A. Botek, Cyrilo-metodská misia a veľkomoravská architektúra (s. 25 – 57); A. Škoviera, Svätý Naum Ochridský (s. 58 – 65); M. Гетени, Проникнення творчості Костянтина та Мефодія в Київську Русь (Признаки проблеми у новій Чеській та Словацькій гістографії)(s. 66-81); S. Grandakovska, Multiplied Literary Story: a Biblical Text, a Nerezi Master, the Italian Proto-renaissance and the Macedonian Contemporary Poetry (s. 82 – 93); P. Zubko, Súpis gréckokatolíckych lokalít s kostolmi z rokov 1814 – 1815 (s. 94 – 105).

Recenzie: P. Ivanič, Milan Hanuliak: Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9. – 10. storočí na území Slovenska. Nitra: AŤ SAV 2004. 391 s. (s. 106); Z. Taneski, Maja Jakimovska-Tošić: Кирило-методиевски книжевни проекции. Скопје: Институт за македонска литература 2007, 222 стр. (s. 106 – 108); Z. Taneski, Кирило-Методиевски студии, книга 17 (Проблеми на Кирило-Методијебото дело и на българската култура през 9. – 10. век). София: Българска академия на науките – Кирило-Методиевски научен център 2007, 852 стр. (s. 108 – 110); Z. Taneski, Glagoljica i hrvatski glagolizam (Zbornik). Red.: Marija-Ana Dürrigl, Milan Mihajljević, Franjo Velić. Zagreb – Krk: Staroslovenski institut – Krčka biskupija, 2004, 736 s. (s. 111 – 114).

Správy: M. Hetényi, Výskumný pobyt v Rivnom na Ukrajine (s. 115 – 116); M. Hetényi/P. Ivanič/Z. Taneski: Slávnozná pripomienka osobnosti Konštantína Filozofa a prezentácia publikácií (s. 116 – 117); M. Hetényi, Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda na výstave „Križovatky Európy“ (s. 11 – 118); Z. Taneski, Návšteva z Matice Velehradskej na Ústave pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda FF UKF v Nitre (s. 118); P. Ivanič, Pracovné stretnutie na pôde Slovanského ústavu AV ČR v Prahe (s. 118 – 119).

Autori čísla (s. 120).

Periodikum sa dá v pdf formáte stiahnuť na adrese: <http://www.ukm.ff.ukf.sk/wp-content/uploads/files/listy2009.pdf>

Darina Bialeková

Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu (editori J. Michalov, M. Hetényi, P. Ivanič, Z. Taneski), Nitra 2008. 363 str.

Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, ktorú dňa 2. júla 2008 v Nitre (pod záštitou ministra školstva SR J. Mikolaja) usporiadal Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda pri Filozofickej fakulte UKF v Nitre v spolupráci s Rímskokatolíckym biskupským úradom v Nitre a Slovenskou historickou spoločnosťou pri SAV v Bratislave. Vydanie publikácie podporili Ministerstvo školstva SR, mesto Nitra, Nitriansky samosprávny kraj.

Touto konferenciou boli v Nitre v roku 2008 otvorené cyrilo-metodské slávnosti.

Editori v úvodnom slove zborníka uviedli: „Zámerom konferencie bolo preto pokúsiť sa z rôznych uhlov pohľadu vniknúť do interdisciplinárneho poznávania misie a jej dôsledkov (predovšetkým v oblasti filologickej, historickej, archeologickej, cirkevno-teologickej a umenovednej), ktoré je a bude súčasťou živého európskeho kultúrneho dedičstva.“

Niektoré príspevky, ktoré na konferencii odzneli, neboli dodané do tlače, iné, avizované, sa pre neúčast prihlásených nerealizovali a naopak, do zborníka boli zahrnuté štyri nové príspevky.

Štúdie sú publikované v slovenčine a v ďalších slovanských jazykoch, tiež v angličtine a všetky sú opatrené anglickým, alebo slovenským abstraktom. Niektoré z nich majú dobré názorné mapky, alebo farebné ilustrácie.

Obsah zborníka: Slávnostné príhovory rektora UKF v Nitre prof. RNDr. L. Vozára, CSc., primátora mesta Nitra doc. Ing. J. Dvonča, CSc., nitrianskeho pomocného biskupa Mons. ThDr. M. Chovanca a podpredsedu Nitrianskeho samosprávneho kraja PhDr. J. Vanču, PhD.

Štúdie: R. Marsina, K začiatkom kristianizácie pri strednom Dunaji (s. 15 – 21); L. Havlíková, K vlivu velkomoravského práva na rané stredoveké české právo (s. 22 – 32); A. Škoviera, Vyhnanie Metodových učeníkov z Veľkej Moravy (s. 33 – 57); J. Budniak, Święci Cyryl i Metody prekursorami dzieła pojednania chrześcijan (s. 58 – 70); M. Rembierz, Kulturowe dziedzictwo Cyryla i Metodego a dialog o tożsamości europejskiej (s. 71 – 98); S. Nikolova, The Old Bulgarian Translation of the Old Testament: A Challenge of the Twenty First Century for the Cyrillo-Methodian Center of the Bulgarian Academy of Sciences and for Contemporary Slavic Studies (s. 99 – 115); P. Koprda, Poznámky k rekladam Konštantínovho Proglasu (s. 116 – 124); M. Jakimovska-Tošić, Diplomatic Missions of Ss. Cyril and Methodius and their significance for the European cultural heritage (Cultural aspect) (s. 125 – 137); Д. Грбић-Пјевац, Збирка Бирильских рукописних књига у Библиотеци Матице српске (s. 138 – 153); L. Navrátil, Konštantín Filozof – vedúca osobnosť byzantskej misie (s. 154 – 168); X. Трендафилов, Кирилловский миф в XX веке (s. 169 – 182); V. Ježek, Význam cyrilometodějského dědictví pro slovanské národy v minulosti a v současné Evropě (s. 183 – 195); O. Parlicheva, The Cyrillo-Methodian Traditions in Bulgaria and Europe (s. 196 – 202); L. Lukoviny, Cyrilo-Methodská tradícia v Poľsku a na Slovensku v 15. – 17. storočí (s. 203 – 230); W. Bugel, Význam teologického diela solunských bratov v pohľade vybraných autorov 20. storočia (s. 231 – 249); J. Michalov – M. Hetényi – P. Ivanič – Z. Taneski, Byzantská kultúra ako základ pre kultúru slovanských národov (Úvod do problematiky) (s. 250 – 262); A. M. Petrović, Ancient Meaning of the Word: The Importance of the Translation of the Word LOGOS – the Importance for Slavic Culture (s. 263 – 276); M. Boháčiková, Význam dedičstva sv. Cyrila a Metoda v diele moravského historika J. J. Středovského (s. 277 – 287); A. Matuláková, Stopy Cyrilo-Methodskej kultúry v prvej uhorskej legende (Maurova legenda o sv. Svoradovi a Benediktovi medzi Východom a Západom) (s. 288 – 306); Z. Pravdová, Cyrilo-Methodská a veľkomoravská tradícia v 19. storočí – jej spracovanie historiografiou v 2. polovici 20. storočia (s. 307 – 325); L. Hupková, Cyrilo-Methodská tradícia v učebniciach literatúry (s. 326 – 334); V. Palkovič, Historická realita a literárny topos v osobných posolstvách postáv veľkomoravských pamiatok (s. 335 – 341); P. Ďurkovský, Kresťanské kresťanstvo v každodennej komunikácii (s. 342 – 346); V. Gálová – J. Gál, Kostoly a kaplnky na Slovensku, ktoré v názvoch a výzdobe pripomínajú cyrilometodskú tradíciu (s. 347 – 356); M. Šajgalík, Opakované cesty Cyrila a Metoda do sveta – tento raz na známkach (s. 357 – 363).

Darina Bialeková

XIV. medzinárodný zjazd slavistov v Ochride. Príspevky slovenských slavistov (vedecký redaktor a editor P. Žeňuch). Bratislava 2008. 299 str.

Slovenský komitét slavistov a Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v Bratislave vydal pri príležitosti konania XIV. medzinárodného zjazdu slavistov v Ochride zborník príspevkov prevažne z oblasti jazykovedy, literárnej vedy, umenia a etnológie. P. Žeňuch v úvode uvádza, že zborník obsahuje prijaté referáty aj vybrané slavistické štúdie, ktoré sa do kvóty na zjazd nedostali, no splňajú požadované odborné nároky. Zoznam prijatých referátov spolu s témami príspevkov v dvoch osobitných tematických blokoch je publikovaný v Slavica Slovaca, roč. 42, č. 1, 2007, s. 94. Usporiadanie príspevkov v zborníku určuje schválená tematika zjazdu (Slavica Slovaca 2006, roč. 41, č. 1, s. 95 – 96). P. Žeňuch tiež upozornil na niektoré zmeny v zostave referátov v zborníku, pretože niektorí referenti neposkytli svoj príspevok na zverejnenie, ďalší svoje referáty publikovali vo forme štúdií v iných zborníkoch. Všetky príspevky sú opatrené anglickým abstraktom a takmer všetky ešte aj nemeckým alebo ruským resumé.

Obsah: T. Štefanovičová, Veľká Morava v európskom kontexte (s. 9 – 15); P. Žigo, Slovanský jazykový atlas – obraz prirodzeného vývinu jazyka (s. 17 – 23 + 3 mapy na s. 24 – 26); A. Ferenciková, Neslovanské výpožičky z tematickej oblasti. Poľnohospodárstvo v Slovanskom jazykovom atlase (s. 27 – 31 + mapa na s. 40); V. Blanár,

Slovenská onomastická škola (s. 41 – 48); J. Krško, Stav a perspektívy hydronomastiky (s. 49 – 59 + mapy na s. 56, 60); M. Košková, Negácia vo frazeológii (na slovenskom a bulharskom materiáli)(s. 61 – 72); J. Vaňko, Vyjadrovanie spontánnych dejov bez účasti činiteľa (s. 73 – 78); E. Zelenická, Межкультурный размер общения в обучении иностранными языками (s.79-83); J. Jankovič, Adaptabilita poézie hviezdneho obdobia (s. 85 – 108); P. Žeňuch – K. Žeňuchová, Jazykové, etnické a konfesionálne procesy v byzantsko-slovanskom prostredí karpatského regiónu v 18. a 19. storočí (s. 109 – 133); E. Brtáňová – T. Vráblová, Polarizácia medzi traktátovým a románovým žánrom v slovenskej literatúre 18. storočia (s. 135 – 143); V. Grešlík, Niektoré ohlasy byzantsko-balkánskych a slovanských tradícií na ikonách východného Slovenska z 15. – 18. storočia (s. 145 – 154 + obrazové prílohy na s. 155 – 166); Š. Marinčák, Byzantine music in Slovakia (s.167 – 176); J. Sabol, Rytmičko-prozodické paralely slovenčiny, češtiny a poľštiny (teoretické východiská)(s. 177 – 184); L. Králik, Populárno-vedecký etymologický slovník ako žaner etymologickej lexikografie (na príklade slovenčiny)(s. 185 – 196).

Druhá časť zborníka tvorí Rokovanie v bloku. Najstaršie slovanské osídlenie strednej Európy a Balkánu (počiatky južných a západných Slovanov). Ide o súbor referátov s archeologickou problematikou (moderátor P. Šalkovský).

Obsah: P. Šalkovský, Najstaršie včasnorslovanské obydliá (v pravlasti a prvých vlnách západnej expanzie)(s. 199 – 209, obrazové prílohy na s. 210 – 215); G. Fusek, Nové poznatky o včasnorslovanskom osídlení stredodunajského priestoru (s. 217 – 228, mapy na s. 229 – 232); M. Hanuliak, Duchovná zložka každodenného života veľkomoravských Slovanov (s. 233 – 244); N. Profantová, Nejstarší slovanské osídlení v Čechách ve světle nových výzkumů, především v Roztokách u Prahy (s. 245 – 254, obr. na s. 255 – 265); D. Jelínková, Nejstarší slovanské osídlení Moravy (s. 267 – 290, obr. na s. 291 – 297).

Prekvapilo ma, že sa v zborníku z takého významného podujatia akým bol XIV. medzinárodný zjazd slavistov, konaný v zahraničí, neuvádza ani krajina, ani termín konania. (ofic. názov –

Bývalá juhoslovanská republika Makedónia; zjazd sa konal v dňoch 10. – 16. septembra 2008 – pozn. D. B.). V príspevkoch niektoré mapové a obrazové prílohy nie sú očíslované alebo obrázky sú prehodené (napr. u Grešlíka, Žigu, Ferenčíkovej, Kršku, Fuseka, Šalkovského, Jelínkovej), v textoch sa vyskytujú preklepy a chyby. Prínosom je však to, že v čase konania zjazdu publikácia už bola účastníkom k dispozícii.

Darina Bialeková

Prehľad publikácií z jazykovedy, literárnej vedy, etnológie a histórie za roky 2003 – 2007 (výber). Bratislava, 2008. 163 str. (edit. P. Žeňuch). Vydaný pri príležitosti XIV. medzinárodného zjazdu slavistov v Ochride (ofic. názov – Bývalá juhoslovanská republika Makedónia, zjazd sa konal v dňoch 10. – 16. septembra 2008 - pozn. D. B.) v roku 2008. Iniciátorom bol Slovenský komitét slavistov a Slavistický ústav Jána Stanislava SAV. Uvedený Prehľad nadväzuje na Prehľad publikácií z jazykovedy, literárnej vedy, etnológie a histórie za roky 1993 – 1998. Bratislava 1998, 167 str.(ed. J. Doruľa) a Prehľad publikácií z jazykovedy, literárnej vedy, etnológie a histórie za roky 1998 – 2002. Bratislava 2003, 184 str. (ed. P. Žeňuch).

Obsah: P. Žeňuch, Predslov (s. 5); P. Žeňuch (z podkladov J. Behýlovej), Výber z jazykovednej slavistickej literatúry za roky 2003 – 2007 (s. 6 – 82); E. Brtáňová, Slavistická literatúra pracovníkov Ústavu slovenskej literatúry SAV (s. 83 – 94); E. Brtáňová, Slavistická literatúra pracovníkov Ústavu svetovej literatúry SAV (s. 95 – 116); M. Benža, Výberová bibliografia slavisticky orientovaných etnologických prác za roky 2003 – 2007 (s. 117 – 127); A. Sedliaková, Slavistika v historiografii na Slovensku za roky 2003 – 2007 (s.128 – 159) – detailne členená bibliografia z oblasti archeológie, histórie, cirkevných dejín, archívnictva, dejín umenia, etnológie, onomastiky, historickej kartografie a geografie, publicistiky, memoárovej tvorby, žurnalistiky atď. Má tri hlavné časti delené na tematické okruhy – Všeobecná časť (s. 128 – 136), Chronologická časť – Dejiny Slovenska (s.136 – 153) a Svetové dejiny (s.153 – 159). Záver publikácie tvorí Autorský register, Miestny register, Bibliografický register a Zoznam skratiek.

Darina Bialeková

Kolektív autorov: Kronika peňazí na Slovensku. Bratislava, Fortuna Libri 2009, tvrdá väzba, 272 strán. EAN 9788089379156

Vo vedomí obyvateľov Slovenska nepochybne zarezonuje fakt, že zavedením eura sa definitívne uzavrie používanie platidiel zviazaných s konkrétnymi historickými štátnymi útvarmi, ktoré dosiaľ jestvovali na slovenskom území. V tejto súvislosti sa ponúka možnosť poskytnúť najširšej čitateľskej verejnosti Slovenska dôkladný, odborne fundovaný, ale aj prístupne napísaný prehľad dejín platidiel používaných na našom území od praveku, atraktívne vydavateľsky stvárnený, schopný stať sa základným informačným zdrojom pre všetkých záujemcov o dejiny peňažníctva a hospodárske a politické dejiny Slovenska, a takisto pre zberateľov starých platidiel. Kniha ukáže historické platidlá aj ako svojbytný artefakt a ako svedectvo o epoche, v ktorej sa používali.

Prevzaté z <http://www.fortunalibri.sk/index.php?catalogue=1&book=382>.

Pri objednaní publikácie priamo z vydavateľstva výrazná zľava (<http://www.fortunalibri.sk>)!!!

Noví členovia

Mgr. Silvia Bodoríková, Miroslav Borko, PhD., Mgr. Barbora Brodňanová, Mgr. András Csuthy, Mgr. Ján Čáni, Andrej Čelko, Mgr. Kristína Domonkošová-Tibenská, Mária Drobná, Matej Fabok, Ľudovít Gergeľ, Mgr. Peter Grznár, Rastislav Janda, Ing. Ján Juráček, Rudolf Klamík, Mgr. Andrea Kušnierová, Mgr. Erika Makarová, PhD. Margaréta Musilová, Stanislava Repková, Zuzana Schvarcová, Miloslav Stupavský, Bartolomej Varga, Radoslav Zajonc, PhDr. František Žák-Matyszowszky, PhD.

OZNAMY REDAKCIE

Zvýšenie členských príspevkov

Výbor SAS pri SAV oznamuje svojim členom, že na základe uznesenia Valného zhromaždenia SAS v roku 2009 zvyšuje členské príspevky z doterajších 200,- SK na 10,- EUR pre riadnych členov a zo 100,- SK na 5,- EUR pre študentov a dôchodcov do 70 rokov.

Podľa §5, bod B3 stanov, je riadny člen po dosiahnutí 70 rokov oslobodený od platenia členských príspevkov.

V prípade, že nebolo uhradené členské v predchádzajúcom období, bude na doručených poštových poukázkach započítaná aj pôvodná dlžná suma.

Zároveň upozorňujeme členov, ktorí neuhradili členské príspevky za obdobie dlhšie ako dva roky, že ak si nesplnia túto povinnosť do najbližšieho Zjazdu SAS pri SAV, bude Valnému zhromaždeniu SAS pri SAV v zmysle platných stanov podaný návrh na ukončenie členstva v našej Spoločnosti.

Zjazd slovenských archeológov a Valné zhromaždenie SAS 2010

Výbor SAS sa na svojom zasadnutí 12. 11. 2008 dohodol na mieste a termíne konania Zjazdu slovenských archeológov 2010. Zjazd sa uskutoční v dňoch 21. – 22. 4. 2009 v budove SAV na Akademickej 2 v Nitre.

Plán činnosti na rok 2010 – výzva

Výbor SAS vyzýva členov spoločnosti na zasielanie návrhov a žiadostí na akcie, ktoré by sa mohli uskutočniť v roku 2010 s podporou Slovenskej archeologickej spoločnosti a Rady slovenských vedeckých spoločností.

Žiadosti výbor prijíma do 31. 12. 2009 na e-mailovej adrese predsedníčky SAS Eleny Miroššayovej (mirossa@saske.sk) alebo tajomníčky SAS Evy Fottovej (evafott@post.cz).

Návrh by mal obsahovať názov akcie, termín a miesto konania, spoluorganizátorov a stručnú charakteristiku akcie. Ak sa uchádzate aj o finančný príspevok, je potrebné uviesť, na čo sa plánuje použiť.

Privítame návrhy na konferencie, semináre, prednášky, exkurzie, výstavy, príp. aj na publikačnú činnosť.

7. ročník interdisciplinárneho kolokvia „História skla 2010“

Komisia pre podporu interdisciplinárneho výskumu historického skla na Slovensku plánuje usporiadať pravidelné, v poradí už siedme kolokvium. Predpokladaný termín v marci 2010 sa spresňuje a bude zverejnený na webových stránkach SAS a v pozvánkach rozposlaných na inštitúcie.

Hoci sa akcia už dostáva do povedomia odbornej verejnosti, pripomíname zámer a základnú koncepciu kolokvia. Pod historickým sklom máme na mysli sklo ako materiál v časovom období od praveku do súčasnosti, teda nie iba tradičné sklo z produkcie historických sklárskych dielní. Z tohto dôvodu je na kolokviu možné okrem problematiky „klasických“ predmetov alebo ich fragmentov zo skla, ako sú nádoby, okenné sklá, koráliky a pod., prezentovať i témy týkajúce sa problematiky skla a silikátových hmôt so sklenenou fázou ako produktu alebo odpadu hutníckej a inej technologickej produkcie. Interdisciplinarita výskumu nachádza vyjadrenie v spolupráci s inými vednými disciplínami, a to nielen s historickým sklom neoddeliteľne súvisiacou chémiou, ale aj s ďalšími, ktoré majú čo povedať k historickému sklu, napr. národopis, jazykoveda, environmentálne a iné disciplíny s cieľom priniesť o historickom skle na Slovensku komplexný obraz. Spolupracujeme s kolegami z Českej sklárskej spoločnosti, ktorí majú dlhšiu tradíciu v interdisciplinárnom výskume stredovekého a novovekého skla v Čechách a sú cennými konzultantmi pre podporu štúdia skla v stredoveku a v novoveku i na Slovensku. Tomuto zámeru je prispôbený i program kolokvia, ktorý má dve časti. Jeden deň je určený pre širokú odbornú verejnosť. V dopoludňajších hodinách v čase cca. od 9.00 do 12.00 hod. zaradíme 5 – 6 výberových prednášok k aktuálnej problematike historických skiel s novými poznatkami alebo prínosom. Uprednostňujeme historické sklá zo Slovenska, ale rovnako dávame priestor i iným územiám. Môžu sa prihlásiť kolegyně a kolegovia, ktorí spracovali výraznejšiu skupinu skiel alebo tému o historickom skle, alebo chcú upozorniť na zaujímavé alebo dôležité už čiastočne spracované nálezy, témy alebo predmety zo skla zo Slovenska. Ako obyčajne plánujeme zaradiť tiež prednášku z oblasti inej vednej disciplíny, napr.

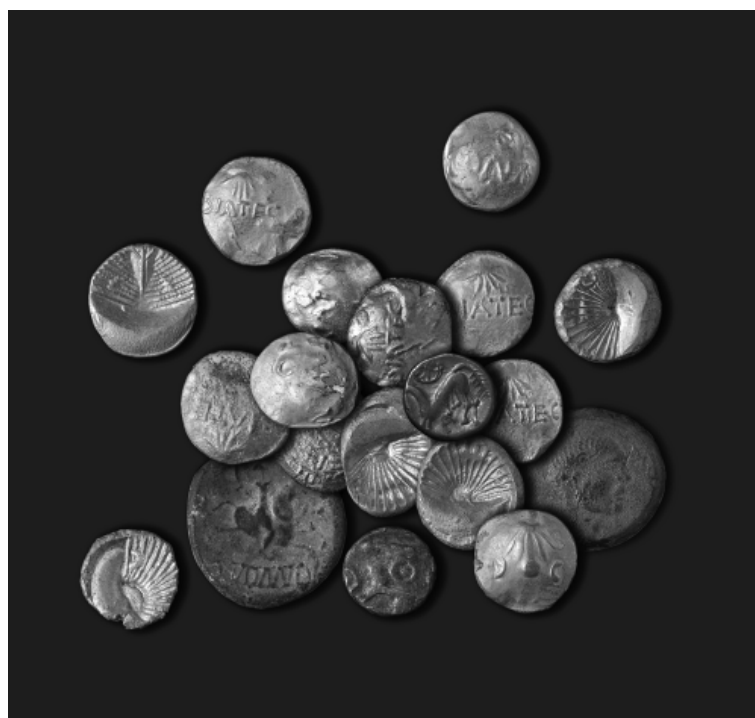

z archeológie, a to z dôvodov, ktoré sme uviedli vyššie. Popoludňajšia časť „okrúhly stôl“ bude tradične venovaná prezentácii jednak nových nálezov skiel formou posterov, jednak prezentácii trojrozmerných nálezov súvisiacich s historickým sklom z posledných výskumov alebo málo známym až neznámym predmetom zo skla z depozitov alebo „šuflíkov“, prezentácii skla v kombinácii s inými materiálom, tradičných alebo netradičných sklenených výrobkov atď. Táto časť je určená archeológom ako i ďalším odborníkom, ktorí sa historickým sklom špeciálne nezaoberajú, ale z rôznych dôvodov sa potrebujú poradiť alebo na nálež upozorniť. Sklo je možné priniesť so sebou, každý autor si na svoje predmety dáva pozor sám. Víťame i tých múzejných pracovníkov, ktorí chcú upozorniť – publikovať – informáciu o zaujímavých sklách vo svojich múzeách alebo odborníkov, ktorí chcú poukázať na zaujímavý problém súvisiaci s historickým sklom. Rovnako je zámerom tejto časti zachytiť čo najviac základných informácií o posledných archeologických nálezoch skla od sklenených či fajansových korálikov po novoveké fragmenty skiel. Súčasťou tejto časti kolokvia je plánovaná prezentácia techník výroby sklenených korálikov doplnená trojrozmernými nálezmi a prítomnosťou odborníkov z Čiech. Na konzultácie prizývame technologov a chemikov, ktorí sa zaoberajú analýzami skiel. Možno sa nám podarí zabezpečiť i jedno prekvapenie!

Druhý neverejný deň kolokvia bude venovaný otázkam internej spolupráce našej komisie pre historické sklo a Českej sklárskej spoločnosti, aj uzavretej exkurzii do sklární.

Termín a pozvánky budú rozosielané na inštitúcie. Prihlásiť sa je možné i bez pozvánok rovno na mojej e-mailovej adrese (p. nižšie). Tešíme sa na vašu účasť!

Za organizátorov: Danica Staššiková-Štukovská (nraustas@savba.sk)

Súbor zlatých a strieborných mincí bratislavských Keltov objavených v roku 2009 na Bratislavskom hrade (foto Lea Lovíšková © MÚOP Bratislava).

PF 2010

Názory a stanoviská prezentované v príspevkoch sa nemusia zhodovať s názormi a so stanoviskami redakcie. V takomto duchu príspevky prešli základnou jazykovou úpravou bez podstatných zásahov do znenia textu.

PREDAKČNÁ UZÁVIERKA NASLEDUJÚCEHO ČÍSLA JE 31. 10. 2010!!!

ČASOPIS VYJDE LEN V PRÍPADE DOSTATOČNÉHO POČTU PRÍSPEVKOV!!!

Vydáva Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre (Akademická 2, 949 21 Nitra).
Hlavná redaktorka: Mgr. L. Benediková, PhD. (lucibenedikova@yahoo.com). Redakčná rada: Mgr. Z. Borzová, PhD.,
PhDr. J. Chovanec, PhD., PhDr. E. Miroššayová, CSc., PhDr. M. Soják, PhD., PhDr. V. Turčan. Počítačová sadzba:
L. Benediková, P. Červeň.
(Na embléme pintadera zo 6. stor. pred Kr. zo Smoleníc. Návrh a grafické stvárnenie J. Marettovej).
Tlač: LookUp!, s. r. o., Nitra